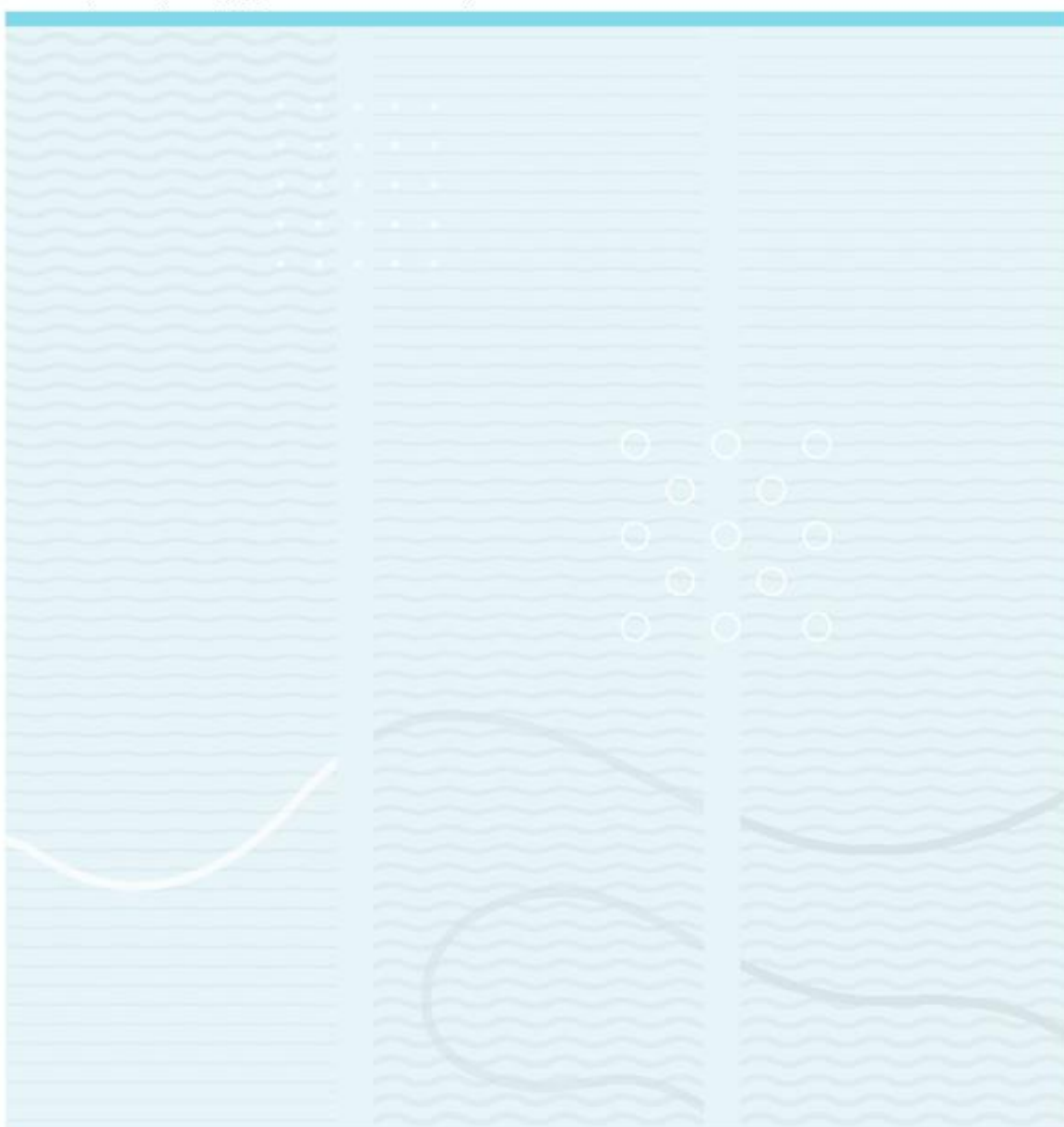

Jorunn Kvennodd

Kritisk teksttilnærming for fagskolestudenter

En analyse av språklig og visuell kommunikasjon i nettsiden til Enova

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap
Institutt for språk og litteratur
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2024 Jorunn Kvennodd

Denne avhandlingen representerer 45 studiepoeng

Sammendrag

Formålet med denne masteroppgaven har vært å utforske hvilket potensial yrkesrelevante sakprosaetekster har for kritisk leseopplæring ved fagskolens bygg- og anleggslinje. I dagens samfunn må man forholde seg til et stort antall tekster, der også tekstmangfoldet stadig øker. Det er også en endring i tekstenes kompleksitet gjennom multimodalitet og muligheten til presentasjon på ulike digitale plattformer. Det krever at leseren har et kritisk blikk, og har opparbeidet seg kunnskap om kritisk bevissthet i møtet med tekster. Slik kunnskap kreves uansett alder og erfaringsbakgrunn.

Det teoretiske rammeverket bygger på sosialsemiotikk, multimodale tekster, kontekst, tekstkompetanse og kritisk literacy, identitetsdesign, voksenpedagogikk og yrkespedagogikk. For å utforske formålet med oppgaven har jeg gjennomført en semiotisk analyse av en digital, multimodal tekst. Analysen er ett illustrerende kasus der jeg har tatt for meg deler av nettsiden til statsforetaket *Enova* som forvaltes av *Klima- og miljødepartementet*. I analysen har jeg undersøkt metaforer og konnotasjoner i den multimodale nettsiden, og hvordan *Enova* bruker dette for å bygge sin merkevareidentitet. Deretter har jeg undersøkt om dette er en mulig inngang til kritisk lesing av yrkesrelevante tekster med sterk etos for fagskolestudenter. Analysen har tatt utgangspunkt i metaforer hentet fra de to kategoriene fremdrift og omsorg. Funnene kan overordnet vises gjennom to hovedpunkter: I teksten er fremdriftsmetaforene fremtredende og omsorgsmetaforene lite fremtredende. Dette gjelder både de språklige metaforene i den verbalspråklige delen av teksten, og de visuelle metaforene og konnotasjonene i bildene. I den tilhørende filmen er funnene mer sammensatt. Begge metaforkategoriene er nesten fraværende i det språklige innholdet presentert av voiceover, med unntak av omsorgsmetaforen som er fremtredende i stemmens lydbilde. I det visuelle i filmen er både fremdriftsmetaforene og omsorgsmetaforene svært fremtredende.

Analysen og funn er knyttet opp mot teori, og danner grunnlaget for drøfting og didaktisk refleksjon om hvorfor multimodale, yrkesrelevante sakprosaetekster kan være en ressurs i arbeidet med kritisk lesing for fagskolestudenter. Oppgaven viser behovet for kritisk lesing i fagskolen, og at arbeid med kommunikasjonen i *Enovas* nettside kan være en god innfallsport for et slikt arbeid. Videre viser oppgaven at dannelsesperspektivet også må inn i fagskolen for å legge til rette for livslang læring for voksne profesjonsutøvere. Her er kommunikasjonsemnet en viktig bidragsyter på bygg- og anleggslinja. Arbeid med metaforer og konnotasjoner i «Om Enova» er en pedagogisk ressurs i studentenes arbeid til økt forståelse, kunnskap og ikke minst dannelse og livslang læring.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	3
Forord	6
1 Innledning.....	7
1.1 Bakgrunn for valg av tema.....	7
1.2 Presentasjon av oppgavens formål	10
1.3 Oppgavens struktur	10
2 Bakgrunn	12
2.1 Hva er <i>Enova</i> ?.....	12
2.2 Betydning av ordparet «bygg og anlegg».....	12
2.3 <i>Det grønne skiftet</i> , bærekraftig utvikling og bærekraftdidaktikk.....	13
2.4 Fagskolen – Videreutdanning og livslang læring	15
2.5 Tidligere forskning på sakprosa og kritisk lesing	17
3 Teori.....	20
3.1 Sosiosemiotikk, multimodale tekster og kontekst	20
3.2 Tekstkompetanse, literacy og kritisk literacy	22
3.3 Identitetsdesign.....	24
3.3.1 Om metaforen	26
3.3.2 Denotativt og konnotativt nivå	30
3.4 Voksenpedagogikk, andragogikk og profesjons-/yrkespedagogikk	31
4 Metode	35
4.1 Beskrivelse og valg av empiri.....	35
4.2 Analyseprosess	38
4.3 Reliabilitet og validitet.....	41
5 Analyse	43
5.1 Språklige metaforer i den skriftlige verbalteksten «Om Enova»	43
5.1.1 Metaforer hentet fra kildedomenet fremdrift	44
5.1.2 Metaforer hentet fra kildedomenet omsorg.....	46
5.2 Språklige metaforer i filmen «Enova – Livskraftig forandring».....	47
5.2.1 Metaforer hentet fra kildedomenet fremdrift	47
5.2.2 Metaforer hentet fra kildedomenet omsorg.....	48
5.3 Visuell kommunikasjon i «Om Enova»	50
5.3.1 Konnotasjoner og metaforbruk i tekstens bilder	51
5.3.2 Typografi som meningsbærende element	56
5.4 Visuelle metaforer i filmen «Enova – Livskraftig forandring».....	57
5.4.1 Fremdrift som visuell metafor i filmen.....	58

5.4.2	Omsorg som visuell metafor i filmen	63
5.5	Oppsummering av funn	65
6	Drøfting og didaktisk refleksjon	67
6.1	Kritisk lesing i fagskolen	67
6.2	Multimodale tekster og metaforbruk som pedagogisk ressurs i fagskolen	70
6.3	Livslang læring i lys av pedagogiske prinsipper for voksne profesjonsutøvere	73
6.4	Dannelsesperspektivet i Kommunikasjonsemnet	75
7	Konklusjon	78
	Litteraturliste	81
	Figur- og tabelliste	86
	Vedleggsliste	87
	Vedlegg 1	88
	Vedlegg 2	91
	Vedlegg 3	92
	Vedlegg 4	93

Forord

Mitt første møte med fagskolesektoren var som pur ung lærer i 2004. Jeg hadde et begrenset forhold til skolen fra tidligere, svært lite kunnskap om studentgruppen som befant seg innenfor veggene, og enda mindre kunnskap innen deres fagfelt. Jeg møtte disse studentene, som har fagbrev innen bygg- og anleggsgfag, med et norskfag der vi skulle gjennom blant annet sidemål, norrønt språk og skjønnlitteratur. Her velger jeg å skrive «skulle gjennom» med god grunn, for nettopp slik følte både jeg og de fleste av studentene det. Det har heldigvis skjedd store endringer siden den gang. Jeg jobber fremdeles ved *Fagskolen Vestfold og Telemark*, men det tradisjonelle norskfaget er endret til et mer profesjonsrettet emne med fokus på kommunikasjon. Jeg liker å være lærer, jeg liker voksne studenter med erfaring fra yrkeslivet og jeg liker å jobbe tverrfaglig og bruke temaer og tekster som er relevante for studentene. Disse grunnene, i tillegg til et ønske om å være med på å utvikle fagskolen og tilrettelegge for et godt studietilbud for studentene, har vært min personlige bakgrunn for valget av masteroppgave.

Gjennom masterstudiet har jeg kjent på det som mine egne studenter kjenner på gjennom sitt nettbaserte studieløp – det å føle seg dratt mellom studier, jobb og familieliv. Jeg ser nytt på det å ønske seg faglig påfyll og være student ved siden av arbeidslivet, på både godt og vondt. Det føles noen ganger som om døgnet har litt for få timer. Til tross for dette, ville jeg uansett ikke byttet bort den reisen dette masterstudiet har vært for meg. Jeg sitter igjen med mange gode erfaringer, ny kunnskap og nye bekjenskaper som jeg aldri ville vært foruten.

Jeg vil rette en takk til noen som ikke selv vet hvor mye har hjulpet meg underveis: Først en stor takk til studentene mine for gode samtaler i undervisningstimene og i veiledning. Jeg lærer stadig noe nytt av dere. Så en takk til *Enova* for en spennende nettside som jeg har klort opp i småbiter, og deretter prøvd å sette sammen igjen i et nytt lys.

Jeg vil også rette en takk til noen jeg håper jeg har klart å sette mer tydelig og direkte pris på under arbeidet mitt: Først til min veileder Eirik Granly Foss som jeg har truffet via skjermen. Du har gitt meg den beste veiledningen på stort og smått. Takk, Eirik. Jeg vil også rette en takk til familie og venner som har avledet meg og tatt meg med ut i den verdenen som finnes utenfor alt som lukter av master, metaforer og bunker med bøker. Til sist, men ikke minst, en takk til mine aller nærmeste her hjemme. Dere er mine beste støttespillere.

God lesning.

Skien, mai 2024. Jorunn Kvennodd

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

I 2004 fikk jeg jobb som lærer på bygg- og anleggslinja ved det som den gang het *Telemark tekniske fagskole* i Porsgrunn, en institusjon i lokalsamfunnet med røtter helt tilbake til 1884. Jeg møtte voksne studenter som stort sett var eldre enn jeg selv var på det tidspunktet. Dette var studenter med fagbrev innen bygg- og anleggsgfag som ønsket økt kompetanse for å stige i gradene, for å kunne underbygge sin erfaringsbaserte praktiske kunnskap eller for å kunne endre arbeidssituasjon av helsemessige årsaker. Fagplanen for norskfaget jeg underviste i, lå nært opp til innholdet i norskfaget i videregående skole. Det er ikke til å stikke under en stol at svært mange av fagskolestudentene har valgt sin karrierevei nettopp på grunn av en manglende interesse for teoretiske skolefag som ikke har en direkte praktisk tilknytning til yrkeslivet.

Ifølge Stortingsmelding 14 (2022-23) *Utsyn over kompetansebehovet i Norge*, er det avgjørende å ha mulighet til å tilegne seg ny og oppdatert kompetanse i arbeidslivet, og det er i mange tilfeller ikke lenger nok å kun bruke grunnutdannelsen man har med seg inn i et yrkesaktivt liv. Den høye omstillingstakten i arbeidslivet gjør det nødvendig med faglig påfyll for å kunne stå i arbeidslivet så lenge som mulig (Meld. St. 14 (2022–2023), s. 112). En utfordring er at personer med lav utdanning er en av gruppene som deltar lite i kompetanseutvikling. For denne gruppa kan kompetanseheving og opplæringstiltak gi assosiasjoner tilbake til tidligere erfaringer med skole. Ofte er dette knyttet til dårlige erfaringer, samtidig som svake grunnleggende ferdigheter kan gi dårlig forutsetning for kompetanseutvikling (Meld. St. 14 (2022–2023), s. 113, Meld. St. 14 (2019–2020), s. 26–27). Min egen erfaring samsvarer med disse uttalelsene: På *Fagskolen Vestfold og Telemark* sin bygg- og anleggslinje er det flere med dårlige skoleerfaringer knyttet til blant annet norskfaget. Det er også en stor andel studenter med spesifikke lese- og skrivevansker, og en enda større andel som er svake lesere og skrivere grunnet manglende selvtillit, interesse eller bruk.

Fagskolesektoren har gjennomgått flere endringer de siste årene, noe som også har påvirket det tidligere norskfaget som altså var nært knyttet til innholdet i videregående skole. På bygg- og anleggslinja er faget nå blitt til et praktisk og bransjesentrert redskapsfag med tittelen *Kommunikasjon*. Her fokuseres det på kunnskap og ferdigheter som studentene har nytte av i de andre fagene de skal gjennom i studiet, og ikke minst som de vil ha nytte av videre i

yrkeslivet. Til tross for endringene i studiet, er det også mye som er bestående når det gjelder studentgruppa og praktiske forhold. Med dette menes at inntakskravet til studiet fremdeles er fagbrev innen bygg- eller anleggsfag, eventuelt relevant realkompetanse, og at mange studenter er mer praktisk sterke enn teoretisk (Meld. St. 14 (2022–2023), s. 113–114). Videre er studentgruppa fremdeles voksne personer, og alle har vært ute i arbeidslivet og høstet både yrkes- og livserfaringer som de tar med seg inn på skolebenken. Selvfølgelig har det også vært endringer i studentgruppen de seinere åra. For eksempel er det flere og flere som er i aldersgruppa der de kan kalles «digitalt innfødte», altså født inn i et samfunn med teknologi tett på i alle ledd (Fossland, 2015, s. 21–23). I tillegg har det vært en endring i at flere fagskoler tilbyr nettbaserte deltidsstudier, noe som også tilbys ved *Fagskolen Vestfold og Telemark*. Det har innvirkning på det pedagogiske læringsarbeidet at de aller fleste i studentgruppa studerer ved siden av å være yrkesaktive, og at den nye kunnskapen de tilegner seg kan knyttes direkte til arbeidshverdagen.

Konteksten rundt studiene og læringssituasjonen endrer seg stadig. Både studenter, lærere og studiet påvirkes av samfunnet og verden rundt. Vi er inne i en tid med store endringer og stor utvikling på svært mange områder, noe som selvsagt påvirker bygg- og anleggsbransjen, fagskolen som institusjon, dens faglige innhold og dens didaktiske fokus. Det er særlig to samfunnsmessige endringer som er spesielt aktuelt for min oppgave: For det første lever vi i et samfunn der både barn og voksne er nødt til å forholde seg til et stort antall av ulike typer tekster, og et samfunn der tekstmangfoldet stadig øker. Tekstene øker ikke bare i mengde eller sjangertyper, men også i kompleksitet og presentasjon på ulike digitale plattformer (Veum & Skovholt, 2020, s. 11). Det krever at leseren har et kritisk blikk, og har opparbeidet seg kunnskap om kritisk bevissthet i møtet med multimodale tekster. Dagens elever i grunnskole og videregående skole får en slik kompetanse i kritisk literacy på grunn av innføringen av temaet i *Kunnskapsløftet* og videreføringen gjennom *Fagfornyelsen* (Veum & Skovholt, 2020, s. 25–26). I fagskolesektoren er det voksne studenter som møter tekster med sin livs- og yrkeserfaring, og det er mange som har hatt en tidligere skolegang uten et fokus på kritisk literacy i læreplanen. Alderen gjør også at flere av dem har en oppvekst med en mer begrenset tilgang til multimodale tekster, i hvert fall de digitale versjonene vi bombarderes med i dagens samfunn. Tidligere har også tradisjonelt sett håndverkere innen bygg og anlegg, som for eksempel snekkere, gravemaskinførere, tunnelarbeidere eller murere, klart seg godt gjennom et yrkesaktivt liv uten å måtte forholde seg til komplekse sammensatte tekster, noe som i dag er nesten en umulighet. Det foregår rett og slett en tekstliggjøring av menneskers liv (Veum &

Skovholt, 2020, s. 11, Blikstad-Balas & Tønnesson, 2020, s. 12, Tønnesson, 2012, s. 8). Dagens fagarbeidere må forholde seg kritisk til komplekse, multimodale tekster som for eksempel lover og standarder, kommunal- og statlig informasjon, markedsføring og produktdatablader for å nevne noen. Dette er ofte tekster der avsenderen er en troverdig autoritet og dermed innehar en naturlig maktposisjon i bransjen. Slike tekster skal selvsagt ha makt, men det er viktig at man har et bevisst forhold til disse mektige tekstene som møter oss i hverdagen. Vi trenger å jobbe med mektige tekster nettopp fordi vi har denne tekstliggjøringen av stadig flere samfunnsområder (Tønnesson, 2012, s. 56). Jeg vil gjennom denne oppgaven påstå at dette er et neglisjert tema i teknisk fagskoleutdanning. I utdanningsløpet trenger fagskolestudenten undervisning rettet mot kritisk arbeid med tekst, nettopp fordi det alltid vil være behov for bevisstgjøring, kunnskap og ferdigheter rundt temaet. De befinner seg i et livslangt læringsløp med fleksibel kompetanse som ikke nødvendigvis er tids- og kontekstavhengig. Dette krever et dannelsesperspektiv som er viktig i fagskolestudiene på lik linje med allmenndannelse i grunnskole og videregående skole, noe som kom inn med fullt fokus gjennom *Ludviksen-utvalget* og NOU 2015:8 *Fremtidens skole – Fornyelse av fag og kompetanser* (NOU 2015:8, Sylte, 2021, s. 35).

Den andre samfunnsmessige endringen som er spesielt knyttet til denne oppgaven, er hvordan *Det grønne skiftet* blir et stadig mer innarbeidet og aktuelt begrep i samfunnet, også innen bygg- og anleggsbransjen. *Det grønne skiftet* ble kåret til «årets ord» av *Språkrådet* i 2015, og har siden den gang fått et tydelig fotfeste i det norske vokabularet. Det handler i korte trekk om hvordan Norge skal omstille seg til et samfunn som vokser og har utvikling, uten at det skjer på bekostning av naturens tålegrense. Bygg- og anleggsbransjen har i mange år blitt omtalt som miljøverstinger, og må gjøre endringer i sine tjenester, produkter og teknologier som kan føre til en betraktelig nedgang i negative konsekvenser for miljø og klima. Selv om bransjen i seg selv har relativt lave direkte utslipp, er det viktig å ikke glemme dem i den store sammenhengen siden de er den viktigste premissgiveren for både industri-, transport- og energisektoren. På denne måten vil de være en svært viktig bidragsyter i det å kutte klimagassutslipp (Grønn Byggallianse, u.å.). «Som følge av utslippene og ressursbruken bærer bransjen et betydelig samfunnsansvar. Bransjen er også i rask endring og spiller en nøkkelrolle i den nødvendige grønne omstillingen» (Miljøfyrtårn, 2023).

Entreprenørforeningen – Bygg og Anlegg (EBA) har som følge av dette undertegnet strakstiltak for å nå klimamålene, siden bransjen står ansvarlig for 15 % av klimagassutslipp fra norsk økonomisk aktivitet (NTB, 2022). Den grønne omstillingen er også viktig for markedsføring

og for firmaers profil og identitet. *Det grønne skiftet* er derfor aktuelt, viktig og mye brukt i mange av tekstene som fagfolkene og fagskolestudentene i bransjen, møter. I tillegg er miljø og bærekraft viktige elementer både i verdigrunnlaget og i de tverrfaglige temaene i *LK20* (Kunnskapsdepartementet, 2017).

1.2 Presentasjon av oppgavens formål

I dagens samfunn er det behov for kritiske lesere uansett alder og uansett erfaringsbakgrunn. Det er et behov i et samfunn der befolkningen stadig møter et økt antall tekster, særlig innen sakprosa (Tønnesson, 2012, s. 8). Det er her livslang læring kommer inn som et svært aktuelt begrep for fagskolesektoren. På bakgrunn av dette er formålet med denne oppgaven å arbeide med følgende:

Formålet med denne oppgaven er å utforske hvilket potensial yrkesrelevante sakprosaetekster har for kritisk leseopplæring ved fagskolens bygg- og anleggslinje.

For å belyse dette formålet har jeg gjort en analyse av ett illustrerende kasus der jeg har tatt for meg deler av nettsiden til *Enova*. *Enova* er et statsforetak etablert i 2001 som i dag forvaltes av *Klima- og miljødepartementet* (se mer informasjon i kapittel 2.1). I analysen har jeg undersøkt bruken av metaforer og konnotasjoner i den multimodale teksten, for deretter å bruke dette som en mulig inngang til kritisk lesing av yrkesrelevante tekster med sterk etos for fagskolestudenter. Jeg vil avgrense oppgaven til en studie av metaforbruk i den språklige og visuelle kommunikasjonen i *Enovas* nettside, i tillegg til konnotasjoner i deler av det visuelle. Deretter vil jeg drøfte analysen i et didaktisk perspektiv. I tråd med formålet omtalt over, har jeg arbeidet med følgende forskningsspørsmål:

Hvordan bruker *Enova* metaforer og konnotasjoner for å bygge sin merkevareidentitet?

1.3 Oppgavens struktur

I det innledende kapitlet har jeg først lagt vekt på å sette leseren inn i temaet, bakgrunnen for valget av dette temaet og deretter oppgavens formålsdefinisjon med tilhørende forskningsspørsmål. Videre i det neste kapitlet møter leseren begrepsavklaringer som er aktuelle for innholdet i oppgaven. Her vil også tidligere forskning på området presenteres. I selve hoveddelen vil først kapittel tre dreie seg om relevant teori som sosialsemiotikk, multimodale tekster, kontekst, tekstkompetanse, literacy/kritisk literacy, identitetsdesign ved

bruk av metaforer og konnotasjoner, voksenpedagogikk og yrkespedagogikk. Kapittel fire, metodekapitlet, vil først beskrive empirien og deretter beskrive og begrunne analyseprosessen. Analysen er delt inn i språklig og visuell analyse av den delen av *Enova* sin nettside som heter «Om Enova». Selve analysen presenteres i kapittel fem. Kapittel seks er et drøftingskapittel med didaktisk refleksjon. Her vil jeg knytte analysen opp mot arbeid med kritisk literacy og multimodale, yrkesrelevante tekster med sterk etos i bygg- og anleggsbransjen.

2 Bakgrunn

2.1 Hva er *Enova*?

Enova SF er et statsforetak med hovedsete i Trondheim, som ble opprettet av Stortinget i 2001. Ved etableringen var *Enova* underlagt *Olje- og energidepartementet*, men fra 2017 har *Enovas* arbeid dreiet mer mot klima og innovasjon, og har derfor vært underlagt *Klima- og miljødepartementet* siden 2018. *Enovas* formål er å bidra i arbeidet med Norges omstilling til et lavutslippssamfunn. De gir økonomisk støtte og veiledning til både bedrifter og privatpersoner for at disse skal kunne realisere prosjekter som bidrar til kutt i klimagassutslipp, teknologiutvikling, innovasjon, ny verdiutvikling og markedsendring (*Enova*, 2018). Virksomheten finansieres gjennom *Klima- og energifondet* som blir bevilget over statsbudsjettet. *Enova* er gitt oppdraget med forvaltning av midlene i dette fondet. Selv om det er en klar fordeling av ansvar og roller mellom departementet som oppdragsgiver og *Enova* som oppdragstaker, har *Enova* en stor frihet til å utvikle fungerende virkemidler og tildele støtte til ulike prosjekter (*Klima- og miljødepartementet*, u.å.). *Enova* skriver selv at de har gått fra et budsjett på 435 millioner kroner i 2002 til 4,6 milliarder kroner i 2021. Dette er viktig økning fordi utvikling av nye energi- og klimavennlige løsninger og teknologier, og bruk av produkter som fører til et mer bærekraftig samfunn, kan være både risikabelt og kostbart å gjennomføre for bedrifter og enkeltpersoner. Støtten går til prosjekter i private og offentlige virksomheter innen eksempelvis industri, anlegg, transport, bygg og eiendom, men også som tilskudd til privatpersoners prosjekter for eksempel i bolig eller innen transport (*Enova*, u.å.).

2.2 Betydning av ordparet «bygg og anlegg»

Jeg har allerede brukt ordparet «bygg og anlegg» ved flere anledninger både når det gjelder fagområder, bransjen og fagskolens studieløp. Begrepene brukes som et par i flere sammenhenger. Ifølge *Store norske leksikon (SNL)* kan det beskrives på følgende måte: «Bygg og anlegg er en fellesbetegnelse for all virksomhet som direkte er knyttet til oppføring, ombygging, reparasjon, vedlikehold og rivning av bygninger samt bygging og reparasjon av anlegg» (Hugsted, 2022). *SNL* skriver videre at det også omfatter bygging av boreplattformer, oppføring av prefabrikkerte bygninger eller andre konstruksjoner, og virksomheter som produserer aktuelle varer og tjenester for å utføre bygge- og anleggsarbeider (Hugsted, 2022).

Videre i oppgaven velger jeg å bruke bygg og anlegg som en enhet, selv om det bransjemessig også har visse ulikheter. Begrunnelsen av dette valget kan samles i tre hovedpunkter:

- Bransjene omtaler seg selv ofte under ett. Et eksempel på dette er bransjeforeningen *Entreprenørforeningen – Bygg og Anlegg (EBA)*, som er den største foreningen i *Byggenæringens Landsforening (BNL)* (EBA, u.å.).
- Ved *Fagskolen Vestfold og Telemark* er byggfag og anleggsgartnerfag samlet i samme organisatoriske avdeling. Grunnen er at de har mange sammenfallende fagområder. Studentenes fagbakgrunn og fagbrev kan til dels være opptakskrav på begge linjer. Som eksempel kan studentenes fagbrev være innen tømmerfag, trelastfag, murerfag, betongfag, asfaltfag, fjell- og bergverksfag, anleggsmaskinførerfag, anleggsgartnerfag, vei- og anleggsgartnerfag, malerfag, rørleggerfag, ventilasjonsfag for å nevne noen (Fagskolen Vestfold og Telemark, u.å.).
- *Bygg- og anleggsteknikk* er ett studieløp i videregående skole (Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse, u.å.).

2.3 *Det grønne skiftet, bærekraftig utvikling og bærekraftdidaktikk*

Årlig kårer *Språkrådet* «årets ord» som er et nyord eller et nytt uttrykk som har preget språket og samfunnet i løpet av året. *Det grønne skiftet* fikk fotfeste og slo gjennom for fullt i 2015, og det vant også *Språkrådets* kåring som det mest brukte nyordet dette året (Språkrådet, 2015). Dette er ikke særlig overraskende, sett i lys av oppmerksomheten temaet har fått i samfunnsdebatten og i mediene de siste årene. *Det grønne skiftet* handler i hovedsak om å skape en endringsprosess i samfunnet og i næringslivet: Verdiskapingen skal fremdeles ha mulighet til å øke, men den må være bærekraftig med mindre miljøpåvirkning enn i dag. Det må altså jobbes mot å øke verdiene samtidig som det må kuttes betydelig i klimautslipp.

Overgangen til produkter, tjenester og teknologier som skal få Norge til å nå målet som lavutslippsland innen 2050, er en krevende prosess. Her er bygg- og anleggsbransjen en viktig brikke som vil spille en vesentlig rolle. *Enova* er et av virkemidlene som Staten setter inn for å utvikle nye løsninger (Klima- og miljødepartementet, 2021). Bygg- og anleggsbransjen er grunnleggende bærebjelker i samfunnet og vi er avhengige av at de er helt i front når det gjelder utvikling av et bærekraftig samfunn, både når det gjelder teknologi, omstilling og utvikling. Bransjen er en del av de mest omgripende samfunnsmessige områdene i

klimadebatten. Eksempel på dette er arbeid med bærekraftig og miljøvennlig infrastruktur, arkitektur, konstruksjon, berg- og geoteknikk, materialvalg og byggeprosess. Andre områder er energieffektivisering, klimatilpasning, nullutslippsløsninger, sirkulær økonomi og forvaltning av vann og avløp (Sintef, u.å.).

Når vi snakker om *Det grønne skiftet*, er også bærekraftig utvikling et viktig begrep. Dette ble for første gang tatt i bruk i rapporten *Vår felles framtid* (1987) utgitt av *Verdenskommisjonen for miljø og utvikling*, en kommisjon nedsatt av FN. Bærekraftig utvikling forutsetter en rettferdig fordeling av ressurser samtidig som bruken skjer på en bærekraftig måte gjennom de tre dimensjonene miljø og klima, økonomi og sosiale forhold (Flatås, 2022, s. 10). Dette er også i tråd med FNs 17 bærekraftsmål (2015) som tar utgangspunkt i de samme tre dimensjonene for å nå målene innen 2030 om å bekjempe fattigdom, ulikhet og klimaendringer (Flatås, 2022, s. 12).

Bærekraft har også kommet i stadig økende grad inn i norske læreplaner. *UNESCO, FNs organisasjon for utdanning, vitenskap, kultur og kommunikasjon*, har særlig ansvar for å fremme implementering i utdanningssystemene. I Norge har bærekraftig utvikling nå fått en fremtredende rolle gjennom de tverrfaglige temaene i læreplanverket (Hennig, 2021, s. 16–17). I denne sammenheng har også bærekraftdidaktikk blitt et viktig anliggende for det norske skoleverket med sine grunnleggende spørsmål om bærekraftundervisningens hva, hvordan og hvorfor. Her fremmes blant annet kompetanser som systemtenkning, håndtering av kompleksitet, refleksjon, etikk, empati og kritisk tenkning. Ifølge Kvamme og Sæter kan bærekraftdidaktikk oppsummeres i følgende fem kjennetegn: Tematikken har en normativ karakter i og med at undervisningen vil involvere normative spørsmål. Det vil si at undervisningen vil ta for seg temaer som berører etiske dilemmaer og normative spørsmål rundt for eksempel ulikhet, fattigdom og miljø. Sett fra motsatt side er også en pluralistisk tilnærming foretrukket, siden det «...er en grunnleggende pedagogisk verdi også å ivareta elevenes integritet og unngå indoktrinering» (Kvamme & Sæter, 2019, s. 174). Tematikken er også tverrfaglig siden det er knyttet til mennesker, det samfunnet man lever i og den naturen man omgir seg med. I bærekraftdidaktikken vektlegges videre de uformelle læringsarenaer og læringsarenaer utenfor skoleverket, for eksempel i kulturelle, sosiale og politiske settinger. I skoleverket og på andre læringsarenaer vil elevenes evne til å handle bli utvidet gjennom deltakende undervisning. Det siste kjennetegnet er at perspektivet kan rettes mot globale, så vel som lokale, forhold (Kvamme & Sæter, 2019, s. 32). Som nevnt tidligere er det også vanlig å vise til sentrale kompetanser som skal fremmes innenfor bærekraftdidaktikk. Her kan

nevnes alt fra det det å tenke oss selv i et større system og kompleksitet, til det å opparbeide seg personlige ferdigheter innen kritisk tenkning og ha evne til å innta annet perspektiv enn sitt eget. Men det kan også legges til flere slike kjennetegn og kompetanser innen bærekraftdidaktikk, noe som bekrefter at det er av stor betydning å legge et bredt perspektiv til grunn når man jobber med temaet i skolen (Kvamme & Sæter, 2019, s. 32–33).

2.4 Fagskolen – Videreutdanning og livslang læring

Fagskolene tilbyr yrkesrettede studieløp med en varighet på et halvt til to år. Livslang læring er et svært aktuelt begrep innen fagskolesektoren, og begrepet omtales også videre i teorikapittel 3.4. Fagskolens studieløp bygger på yrkesfaglig videregående skole med fag- eller svennebrev, eller på grunnlag av realkompetanse. Det tilbys utdanninger innenfor flere fagfelt blant annet teknisk, helse, IKT, maritim og kunstfag. Rundt halvparten av fagskolene er private, mens resten er offentlige og drives i hovedsak av fylkeskommunene. Fagskolene akkrediteres av *Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT)* og reguleres gjennom *Lov om høyere yrkesfaglig utdanning*, også kalt *Fagskoleloven* (Kunnskapsdepartementet, 2022). Loven sier blant annet at fagskoleutdanningen er «... høyere yrkesfaglig utdanning som ligger på nivå over videregående opplæring. Fagskoleutdanning skal gi kompetanse som kan tas i bruk for å løse oppgaver i arbeidslivet uten ytterligere opplæringstiltak.

Fagskoleutdanning skal være praksisnær og imøtekomme behovet for kvalifisert arbeidskraft i samfunnet» (Fagskoleloven, 2018, §4). Fagskolene har et *Nasjonalt fagskoleråd* som er oppnevnt av *Kunnskapsdepartementet*. Mandatet er å gi råd til departementet i aktuelle spørsmål, ha et overordnet ansvar og strategisk perspektiv, videreutvikle fagskolesektoren og fremme samarbeid mellom fagskolen og arbeidslivet (Nasjonalt fagskoleråd, 2024a).

Når det gjelder fagskolens læreplanverk, forholder fagskolesektoren seg til nasjonale planer som er veiledende rammer for innhold og kvalitet i utdanningen. Fagskolene kan selv utvikle tilpassede studieplaner til lokale og regionale behov. Siden denne masteroppgaven omhandler fagskolens bygg- og anleggslinje, er det fagskole for tekniske fag som vil bli omtalt videre. De nasjonale studieplanene for tekniske fag har blitt revidert i perioden 2020-23. *Nasjonale planer for Bygg* og *Nasjonale planer for Anlegg* er begge underskrevet av *Nasjonalt fagskoleråd* 9. januar 2023. Planene inneholder først en generell del med praktisk informasjon og overordnet læringsutbytte, og deretter en fagspesifikk del med emnebeskrivelser og læringsutbytter for de enkelte emner i studieretningen. Læringsutbyttet for emnet *Kommunikasjon*, er likt både for anlegg og for bygg (Nasjonalt fagskoleråd, 2024b, se også

vedlegg 4). Sakprosasjangere blir omtalt i begge planene i generelle termer. Her omtales yrkesfaglige og bransjerettede tekster som for eksempel lovverk, regelverk, standarder, forskrifter og planverk. Det vises tydelig i de overordnede læringsutbyttebeskrivelsene, at det er et fokus på bruk av og kunnskap om, de aktuelle sakprosasjangere. Likevel bruker ikke planene begrepet *sakprosa* eksplisitt, ei heller brukes begrepet *multimodal*, verken i den generelle delen eller i læringsutbyttet for *Kommunikasjon*. Begrepet *kritisk* brukes kun en gang i det tekstgrunnlaget som er beskrevet over. Da er det brukt i et punkt i læringsutbyttebeskrivelsen for *Kommunikasjon* som sier at studentene skal kunne innhente informasjon fra kilder og bruke den kritisk. Selv om det ikke brukes eksplisitt, kan man likevel lese det implisitt mellom linjene, noe som krever en god del mer kunnskap av læreplanleseren. Dette kan nok delvis forklares med at fagskolens planer bygger på tidligere planer som ble skrevet i en noe annen kontekst enn da LK20 ble skrevet. I denne konteksten var kritisk literacy og kritisk lesing ikke like mye brukte begreper. I tillegg blir fagskolesektoren påvirket av utvikling og hovedlinjer i fagbransjen, en bransje som ikke nødvendigvis har innarbeidet pedagogiske begreper.

I teorikapittel 3.4 tar jeg for meg beskrivelse og fremtredende personer innen voksenpedagogikk, andragogikk og profesjons-/yrkespedagogikk. Pedagogikk i sammenheng med voksnes læring kan spores som begrep tilbake til 1830-tallet, og i 1976 ble *Lov om voksenopplæring* vedtatt i Norge. Der blir voksenopplæring hjemlet i lov, i likhet med resten av utdanningssystemet vårt (Nordskog & Popperud, 2000, s. 10). Voksne har andre forutsetninger for læring enn det barn har, og en slik lovhjemmel satt dermed et viktig fokus på utvikling og forskning innen feltet. Dette gjelder begreper som voksenpedagogikk og andragogikk, men også temaer innen profesjons-/yrkespedagogikk og livslang læring. Siden denne oppgaven omhandler voksne studenter, er det viktig å påpeke at det også har vært en større politisk satsning de siste årene for å styrke fagskolesektoren. Det er et stort behov for spesialiserte yrkesutøvere som må være klar for å entre et arbeidsmarked og yrkesliv i rask endring (Lyckander & Grande, 2018, s. 6). Den politiske satsningen ser vi blant annet gjennom Stortingsmelding 9 (2016–2017) *Fagfolk for fremtiden – Fagskoleutdanning*, Stortingsmelding 14 (2019–2020) *Kompetansereformen – Lære hele livet*, Stortingsmelding 14 (2022–2023) *Utsyn over kompetansebehovet i Norge og arbeid med Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring* også i forhold til kvalitet i høyere yrkesfaglig utdanning (NOKUT, 2018).

Til tross for behovet og politisk satsning er det likevel relativt lite forskningsmateriale direkte på fagskoleutdanning. Lyckander og Grande påpeker for eksempel at det er lite forskning som omhandler kompetansekrav og -utvikling i fagmiljøene i fagskolen, og velger derfor å bruke forskning som omhandler yrkesfaglærere i sitt arbeid (Lyckander & Grande, 2018, s. 7). Det finnes også lite forskning på fagskolens rolle, status og studentenes karrierer videre. Gjennom *Kandidatundersøkelsene for fagskolene* har målet vært å tette noen av disse kunnskapshullene om fagskolesektoren (Caspersen et al., 2017, s. 1). Jeg vil også trekke frem de siste års fremvekst av aktuelle utdanningsprogrammer som kan ha en positiv innvirkning på forskning innen fagskolefeltet. Slike utdanningsprogrammer er for eksempel PPU-Y som er en egen praktisk-pedagogisk utdanning for lærere innen yrkesfag, og det finnes også en egen praktisk-pedagogisk utdanning for fagskolen, PPF. I tillegg kan masterprogrammer som *Yrkespedagogikk* ved Oslo Met, være med å bidra til ny og viktig forskning.

2.5 Tidligere forskning på sakprosa og kritisk lesing

Dette delkapitlet vil kort ta for seg hovedlinjene i forskning gjort innen sakprosa og kritisk lesing, også knyttet opp mot *kritisk literacy*. Jeg har valgt å avgrense det til disse to temaene siden de er særlig interessante for oppgaven. Som skrevet i forrige kapittel, er det relativt sparsomt med forskning på fagskolesektoren. Det meste av forskning på sakprosa og kritisk lesing som beskrives videre i dette kapitlet, er knyttet opp mot enten grunnskole, videregående skole eller lærerutdanning.

Sakprosaens historie er lang, men som eget forskningsfelt er det relativt nytt. Tønnesson skriver: «Det første norske sakprosaforskningsprosjektet startet så seint som i 1994, og siden har det vært drevet ganske omfattende forskning, undervisning og formidling – og strid» (Tønnesson, 2012, s. 36). Viktige felt innenfor norsk sakprosaforskning er læremiddelstudier av hvordan fagkunnskap formidles gjennom pedagogiske tekster, vitenskapsretorikk gjennom innsikt og forståelse for fagfolk, medieforskning, og forskning på tekster fra arbeids- og hverdagsliv (Tønnesson, 2012, s. 30–31). Sakprosaen spiller en viktig rolle i dagens samfunn, og kan til og med omtales som en del av samfunnets grunnleggende infrastruktur som bidrar til at samfunnet fungerer på en god måte (Blikstad-Balas & Tønnesson, 2020, s. 12). Likevel var det ikke før i 2006 at sakprosa først ble eksplisitt uttrykt i en norsk læreplan, *Kunnskapsløftet* (Blikstad-Balas & Tønnesson, 2020, s. 23). Tønnesson skriver følgende om sakprosa: «Sakprosaen trenger ingen forsvarsskrift. Den er ingen truet art, den finnes overalt...» (Tønnesson, 2012, s. 127). Til tross for denne tekstmengden, skriver han videre at

sakprosaen trenger oppmerksomhet i utdanning, forskning, politikk, forvaltning og arbeidsliv fordi den ofte bare blir sett på som noe «som bare er der» (Tønnesson, 2012, s. 127). Og ja, det har vært en økende satsning på sakprosa i skolen. Gjennom *Kunnskapsløftet (LK06)* ble skjønnlitteratur og sakprosa likestilt for første gang i læreplanene. *Landslaget for Norskundervisning (LNU)* startet også en satsning på sakprosa i skolen fra 2008 (Kalleberg & Kleiveland, 2010, s. 11). Blikstad-Balas og Roe har tatt utgangspunkt i en stor studie av norsktimer på ungdomstrinnet. Studien er gjennomført i 2014/15 som del av forskningsprosjektet *LISA - Linking Instruction and Student Achievement* (Blikstad-Balas & Roe, 2020, s. 13). De påpeker blant annet at flere studier tyder på at sakprosa og skjønnlitteratur ikke er sidestilt i norskfaget, særlig når det gjelder lesing (Blikstad-Balas & Roe, 2020, s. 110). Videre finner de det bekymringsfullt at elevene sjelden blir oppfordret til å lese kritisk og at de heller ikke blir utfordret på dette. De underbygger med andre studier som viser at norske elever trenger mer systematisk opplæring i nettopp kritisk lesing (Blikstad-Balas & Roe, 2020, s. 116).

Dette viser at sakprosatextene henger nært opp til *kritisk literacy* og *kritisk lesing* i skoleverket. Læreplanen *Kunnskapsløftet (LK06)* ble i sin tid betegnet som en literacyreform, noe som også er videreført gjennom *Fagfornyelsen*, både i den overordna delen og som ett av kjerneelementene i læreplanen i norsk (Aa & Neteland, 2020a, s.18, Veum & Skovholt, 2020, s. 11). Veum og Skovholt skriver at både norsk og internasjonal forskning tyder på at elever i grunnskole og videregående skole har for stor tillit til tekster de møter i hverdagen, og at det er behov for å styrke den kritiske lesekompetansen (Veum & Skovholt, 2020, s. 12). Et stort norsk forskningsprosjekt som kan nevnes, er *CritLit (Kritisk literacy i en digital og global tekstverden)*. Prosjektet er ledet av *Universitetet i Sørøst-Norge* og er et samarbeid for å finne ut hvordan man kan ruste ungdomsskoleelever til å bli kritiske lesere og tekstskapere gjennom norskfaget (Norsk Forskningsråd, u.å.). Prosjektet vil blant annet resultere i et sterkere forskningsbasert grunnlag for videreutvikling av arbeidet med *kritisk literacy* for skole og lærerutdanning. Det er også utvikla en digital læringsressurs, *tekstkritisk.no*, til bruk for lærere (USN, u.å.).

Videre har Elvebakk og Blikstad-Balas gjort en studie som undersøker kritisk lesing av digitale multimodale tekster i høyere utdanning. Formålet med denne studien var å undersøke hvordan lærerstudenter leser og forstår et utvalg autentiske tekster hentet fra ulike sosiale medier. Funnene i undersøkelsen, viste at utdanningsinstitusjonene heller ikke kan forutsette at voksne lærerstudenter er kritiske lesere. Elvebakk og Blikstad-Balas underbygger funnene

med både nordiske og amerikanske studier (Elvebakk & Blikstad-Balas, 2022, s. 44–48). Dette viser at kritisk lesing også er utfordrende i høyere utdanning, og at temaet i større grad må inngå i lærerutdanningen (Blikstad-Balas & Elvebakk, 2022, s. 44). Forskning viser altså at sakprosa og kritisk lesning har en vei å gå i skoleverket og i høyere utdanning, til tross for at temaet har fått stor plass i læreplanene.

3 Teori

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for den sentrale teorien som er utgangspunktet for oppgaven: sosialsemiotikk og kritisk literacy. I følge med dette vil jeg også redegjøre for viktige begreper som multimodal tekst, metafor, konnotasjon, kontekst og identitet. Deretter vil jeg til slutt i kapitlet ta for meg det vesentlige innen andragogikk og yrkespedagogikk siden dette er relevant for det didaktiske perspektivet jeg ønsker å trekke inn i forhold til fagskolesektoren. Deler av teorigrunnlaget vil være spesielt knyttet til analysen i kapittel 5, mens andre deler vil være knyttet til den drøftende delen jeg vil komme til i kapittel 6.

3.1 Sosialsemiotikk, multimodale tekster og kontekst

Sosialsemiotikk er et viktig grunnlag for denne masteroppgaven. Sosialsemiotikken knyttes historisk til den engelske lingvisten Michael Halliday (1925-2018), men begrepet har også blitt videreutviklet av miljøet og elevene rundt Halliday. Sosialsemiotikk ble først beskrevet i boka *Language as a social semiotic* (Halliday, 1978). Halliday jobbet ved Universitetet i Sydney og hans arbeid og tanker har hatt stor påvirkningskraft særlig i Australia, Storbritannia og i Skandinavia. Han er grunnlegger av en språk teori kalt systemisk funksjonell lingvistikk, en teori om språkets rolle i kommunikasjon, kontekst og samfunn. I tillegg er det en teori om språkets system og grammatikk (Svennevig, 2020, s. 20). Halliday var først og fremst opptatt av semiotiske fenomener i språket, mens elevene hans videreutviklet språk teoriene til også å gjelde både sjanger og tekst i et utvidet tekstbegrep (Berge, 1998, s. 18). Sosialsemiotikken tar utgangspunkt i det sosiale mennesket som en del av et samfunn og en kontekst. Det omhandler hvordan mennesket bruker semiotiske systemer til å skape mening i sosiale relasjoner og i omverdenen, og hvordan det tolkes i ulike kontekster. Når vi skal jobbe med kritisk tilnærming til tekster trenger vi verktøy for analyse av både språklige og semiotiske ressurser for slik å kunne undersøke hvilken funksjon språket har i sosiale sammenhenger (Veum & Skovholt, 2020, s. 20). I tillegg til hva som blir fremhevet i en tekst, altså utvalget av de mange semiotiske ressursene man har å velge i, er det tilsvarende aktuelt å se på hva som er utelatt (Skrede, 2021, s. 11). Kort fortalt er semiotikk tegnsystemer brukt i sosiale sammenhenger og hvilken mening tegnene gir, mens semiotiske ressurser er de ulike detaljene brukt i det verbale og i det visuelle (Veum & Skovholt, 2020, s. 64, Blikstad-Balas & Tønnesson, 2020, s.111, Skrede, 2021, s 20–21). Van Leeuwen utvider Hallidays begreper i boka *Introducing social semiotics* (2005) og definerer semiotiske ressurser «...as the actions and artefacts we use to communicate, whether they are produced physiologically – with our

vocal apparatus; with the muscles we use to create facial expressions and gestures, etc. or by means of technologies – with pen, ink and paper; with computer hardware and software; with fabrics, scissors and sewing machines etc.» (Van Leeuwen, 2005, s. 3). De semiotiske systemene artikulere og strukturerer mening og utgjør dermed et meningspotensial (Berge, 1998, s. 24).

Som skrevet tidligere, treffer vi i dagens samfunn på et utall ulike tekster og svært mange av dem vil være det vi kaller for multimodale – altså sammensatt av flere ulike modaliteter. Sosialsemiotikk er en god inngangsport til slike multimodale tekster når de ulike modalitetene skal beskrives, og funksjon, relasjon og samspill mellom disse skal bli analysert og vurdert (Maagerø & Seip Tønnesen, 2014, s. 19). Som Skrede skriver: «Å anvende en sosialsemiotisk tilnærming til kommunikasjon, betyr å være bredt interessert i alle former for meningsdannelse» (Skrede, 2021, s. 18). I en multimodal tekstanalyse må man derfor ta hensyn til alle modaliteter, men også hvordan dette påvirker oppfattelsen av helheten. Ved å gjennomføre en næranalyse av tekstlige, språklige og visuelle strategier får vi innsikt i hvordan teksten eller forfatteren utøver makt som på denne måten påvirker leseren (Veum & Skovholt, 2020, s. 32). Det visuelle kan for eksempel være med på å prente inn, forsterke eller reproducere visse mønstre (Skrede, 2021, s. 19). I dagens samfunn møter vi på tekster med maktrelasjoner som vi må tørre, men også ha kunnskap til, å utfordre. Denne oppgaven tar utgangspunkt i en digital tekst, og slike digitale tekster med multimodal utforming er det særlig viktig å ha en kritisk tilnærming til. I digitale multimodale tekster kan vi blant annet møte *fake news* eller tekster med uklare grenser mellom sjangere, og uklare grenser mellom det informative og det kommersielle. Digital teknologi gjør at avsenderen har nesten uante muligheter når det gjelder semiotiske valg som påvirker hvordan mottakeren vil oppfatte teksten. I en multimodal analyse vil det derfor være interessant å beskrive valg og meningspotensialet i de valgte semiotiske ressursene (Ledin & Machin, 2020, s. 14–15).

Videre er også kontekstbegrepet en viktig del av sosialsemiotikken. Samhandling mellom tekst og kontekst er høyst aktuelt både i semiotisk og lingvistisk analyse. Kommunikasjon og meningsskaping skjer i kombinasjonen med kontekst og de sosiale sammenhengene. Grovt sett kan kontekst deles i to hovedtyper: For det første er det kulturkontekst som er en generell type kontekst. Den omhandler kulturen generelt i sammenheng med samhandling, aktører, kunnskap og ferdigheter. Kulturkonteksten omhandler det kulturelle og sosiale miljøet der teksten er skapt og mottatt, for eksempel det som har med normer, skikker og historiske linjer å gjøre. Situasjonkonteksten er den spesifikke situasjonen der teksten ble skapt og

situasjonen når den leses. Det kan for eksempel være rundt konkrete personer og begivenheter. Situasjonskonteksten deles inn i tre dimensjoner/strata som er meningsskapende i konteksten - *felt*, *relasjon* og *mediering*. *Felt* kjennetegnes ved den sosiale praksisen i konteksten, *relasjonen* er studiet av hvilke egenskaper deltakerne i situasjonen tillegges, mens *medieringen* viser til hvilket medium og kanal teksten skapes i (Berge, 1998, s. 25–26, Veum & Skovholt, 2020, s. 20, Blikstad-Balas & Tønnesson, s. 34). Meningen ligger ikke innbakt i selve språket, men skapes i forholdet til språkbrukerne og situasjonen det kommuniseres i. Altså er konteksten uløselig knyttet sammen med språk, bruker og mening i sosiale relasjoner (Svennevig, 2020, s. 12). Van Leeuwen skiller i tillegg mellom begrepet *affordans* som stammer fra psykologen Gibson (1979) og Hallidays begrep *meningspotensial*. I *meningspotensial* fokuseres det på betydninger som allerede finnes i samfunnet, mens *affordans* i tillegg trekker inn betydning som ligger latent i objektet, og som Van Leeuwen skriver videre: det bare venter på å bli oppdaget (Van Leeuwen, 2005, s. 4–5).

3.2 Tekstkompetanse, literacy og kritisk literacy

Vi trenger tekstferdigheter for å ta del i dagens tekstsamfunn, og vi trenger å navigere på en klok måte i tekstene vi møter. For å navigere på en slik måte er vi avhengige av literacykompetanse. Dersom begrepet oversettes direkte, vil det bety evne til å lese og skrive. Utfordringen med en slik beskrivelse, er at det kan gi rom for misforståelser. Literacy betyr mer enn den rene avkodingen av tekst eller sammensetting av bokstaver til ord og setninger (Blikstad-Balas, 2016, s. 9–10). *OECD* definerer lesekompetanse på følgende måte i rammeverket for *PISA (Programme for International Student Assessment)*: «Lesekompetanse innebærer at elevene skal forstå, bruke, evaluere, reflektere over og engasjere seg i tekster, for å kunne nå sine mål, utvikle sine kunnskaper og evner, og delta i samfunnet» (Frønes & Jensen, 2020, s. 11). Videre påpekes det at kompetansen henger sammen med de kognitive prosessene å finne, tolke, vurdere og reflektere over informasjon (Frønes & Jensen, 2020, s. 11). Det presiseres altså at det å lese faktisk er noe mer enn den instrumentelle ferdigheten. En slik beskrivelse av lesekompetanse som vist over, henger sammen med hvordan literacy må forstås som et mer utvidet begrep enn det å være «lese- og skrivefør». Blikstad-Balas nevner to forhold som er særlig viktig for utvidelse av literacy-begrepet: For det første er det flere elementer som formidler mening i en tekst, ikke bare det verbalspråklige. Vi snakker om multimodale tekster. For det andre er literacy-begrepet utvidet med erkjennelsen av at tekster alltid vil være del av en større sammenheng, både kulturelt og sosialt, som påvirker hvordan

den ble skrevet og hvordan den blir møtt av mottakeren (Blikstad-Balas, 2016, s. 10). Helt fra livets start til livets slutt, møter mennesker et komplekst tekstmangfold med kommunikasjon i mange ulike former både i digitale og analoge medium. Vi er avhengige av kunnskap og evner i det å ha en kritisk tilnærming til tekster og kommunikasjon, og «...til det å kunne identifisere, forstå, tolke, skape og kommunisere i eit samfunn som blir stadig meir digitalisert og tekstbasert, og der vi alle har stadig betre tilgang til stadig større mengder informasjon» (Veum & Skovholt, 2020, s. 13).

I *Kunnskapsløftet* og *Fagfornyelsen* er kritisk tilnærming til tekst det ene av seks kjerneelementer. Innen didaktisk og pedagogisk forskning blir det blant annet knyttet til kritisk literacy, noe som innebærer evnen til å analysere og vurdere meningsskaping både verbalt og i andre semiotiske ressurser i en tekst (Veum & Skovholt, 2020, s. 11–12). Kritisk literacy er viktig i denne masteroppgaven fordi det i vid forstand viser til et teoretisk felt, men også til en kompetanse og til didaktiske metoder. Det hjelper oss til å få innsikt i hvordan ulike virkelighetsbilder blir konstruert og hvordan makt utøves. I kritisk literacy vil aktuelle spørsmål være *hva* sannhet er, *hvordan* det fremstilles som sannhet, *hvem* som fremstiller det og *hvem sine* interesser det tjener (Veum & Skovholt, 2020, s. 14).

Makt er et sentralt nøkkelord i arbeid med kritisk literacy i skolen. Forsker og lærer Hilary Janks har studert og prøvd ut didaktiske metoder for kritisk arbeid med tekst, særlig i sørafrikanske klasserom. Hun har utarbeidet en didaktisk modell for hvordan man kan arbeide med kritisk literacy. Modellen er presentert i boka *Literacy and Power* (2010). Den første sentrale dimensjon i modellen er hvordan *makt* utøves gjennom tekster. For å forstå utøvelse av makt i en tekst er det ikke nok med funksjonell lesekompetanse, men evner til analyse og forståelse av forfatterens språklige og visuelle valg. Den andre dimensjonen kalles *tilgang* og handler om å gi elevene tilgang til tekstkompetanse og tekstferdigheter. Det handler også om å tilpasse og være bevisst på eget språk og egne tekster, og kunnskap om hvordan ulike bruk kan være med på å nå fram med eget budskap. Den neste dimensjonen, *mangfold*, setter søkelys på hvordan man gjennom språk og tekst kan skape, utfordre og endre både identiteter og relasjoner. Den siste dimensjonen, *design og redesign*, omhandler elevenes makt gjennom egen tekstproduksjon. Gjennom språklig og semiotisk bevissthet kan elevene både dekonstruere og analysere en tekst, men også redesigne opprinnelig tekst for å skape endring (Veum & Skovholt, 2020, s. 23–25). De fire dimensjonene i modellen vises også visuelt i figur 6.1. I et internasjonalt perspektiv er forskere innen kritisk literacy enige om at det ikke finnes en helhetlig modell for temaet, og at didaktiske modeller må tilpasses til hvert enkelt

klasserom. Likevel blir to perspektiver sett på som grunnleggende. Det første blir kalt et sosialkonstruktivistisk perspektiv der elever må forstå at tekster konstruerer virkelighetsbilder, og at fremstillinger ikke nødvendigvis er sanne til tross for at det er grunnlaget for en sakprosaetekst. For det andre trenger elevene forståelse for at mening blir til gjennom forhandling mellom leser og tekstskaper, noe som gjennom Bakhtin kalles det dialogiske perspektivet (Veum & Skovholt, 2020, s. 21–22).

3.3 Identitetsdesign

Identitet dannes i relasjon til andre mennesker, og siden identitet knyttes til sosiale fenomener, vil språk og kommunikasjon være en viktig del av identitetsdannelsen. Vi markerer oss selv gjennom ordvalg, formulering og annen kommunikasjon. På denne måten kan vi skape nærhet eller avstand til individer eller grupper. Slike identitetsmarkører i kommunikasjonen vil ikke nødvendigvis speile et virkelig tilhørighetsforhold. Det kan også være en bevisst eller ubevisst handling for å skape en identifikasjon, eller for eksempel et ønske om å fremstå på en spesifikk måte. I forholdet mellom identitet og kommunikasjon, kan identitet ses på som noe vi utøver, mer enn noe vi faktisk *er* (Svennevig, 2020, s. 130–132). Svennevig skriver videre: «Identiteten blir *skapt og opprettholdt* i kommunikasjonen, og ikke *avdekket*. Et slikt perspektiv innebærer at samhandlingen og relasjonene er det primære, og at identiteten er sekundær» (Svennevig, 2020, s. 134).

Van Leeuwen skriver også at identitetsbegrepet har en nøkkelrolle i dagens samfunn og i det sosiale livet. Vi trenger både sosiologi og filosofi for å forstå identitet, og vi trenger semiotiske ressurser for å forstå hvordan identitet blir uttrykket. Sett fra et sosialsemiotisk synspunkt er identitet sosialt og kulturelt verdsatt og regulert (Van Leeuwen, 2022, s. 3–5). Videre beskriver Van Leeuwen fire tilnærminger til identitet og hvordan de uttrykker seg selv semiotisk gjennom ulike typer stiler: *Den sosiale identiteten* kommer fra hvilken plass i den sosiale verden man har, og kommer til uttrykk gjennom sosialt gitte identitetsmarkører som kjønn, alder, sosial rangering og så videre. Her er det snakk om en identitet som stammer fra en allerede eksisterende sosial orden. Et slikt perspektiv på identitet vises særlig gjennom menneskers relasjoner og menneskers felles historier. *Den individuelle identiteten* kommer fra et sett av konsistente, individuelle og indre kjennetegn, og er en identitet som vises for eksempel gjennom klær og språkvalg. Her finner vi forestillingen om at vi alle har en unik identitet. Det står i motsetning til den sosiale identiteten med dens forestilling om at identiteten vår oppstår i relasjonen til andre. Den tredje tilnærmingen til identitet kalles

rolleidentitet. Dette perspektivet på identitet har sitt opphav i amerikansk rolleteori på 1950-60-tallet, og det bryter kraftig med tanken om en individuell, unik identitet. *Rolleidentitet* spiller på at man innehar mange identiteter som henger sammen med hvilken rolle man er i, eller ønsker å inneha. Denne identiteten uttrykkes blant annet gjennom kleskode, oppførsel og holdninger som er institusjonelt regulert. Dette perspektivet bygger også på det sosiale i likhet med den første stilen som ble omtalt, men forskjellen er at her er ikke identiteten basert på varige og fastsatte sosiale relasjoner, men mer på funksjonelle roller. Her vil hovedkjennetegn være at man investerer følelser, man må lære seg det sosiale spillet og kjenne til mangfold. Til sist presenterer Van Leeuwen *livsstilsidentitet* som er identitet som har mye til felles med identiteten som baserer seg på rolletenkning. Hovedforskjellen er at *rolleidentiteten* fokuserer på roller vi har i formelle, institusjonelle kontekster, mens *livsstilsidentiteten* preges av samtiden gjennom for eksempel fritidsaktiviteter, holdninger og verdenssyn. Den baserer seg altså på noe som er individuelt, selvvalgt og mulig å endre over tid, noe som skiller seg fra *den sosiale identiteten*. Disse fire tilnærmingene til identitet er ofte blandet sammen i dagens komplekse og multikulturelle samfunn (Van Leeuwen, 2022, s. 6–23).

I hverdagslivet knyttes ofte identitet til person, men like viktig er identitet knyttet til tekst, produkter, institusjoner og bedrifter. Van Leeuwen konkretiserer dette med følgende eksempel: «If we think of the functional design of a pair of spectacles we think of its construction in terms of what it *does* – making us see better – and its *ergonomic* design, how easy and comfortable it is to wear. If we think of its identity design, we think of what it *means* in terms of identity, how it looks and how it makes *us* look» (Van Leeuwen, 2022, s. 24). Vi kan si at vi har gått fra et funksjonelt design til et identitetsdesign med fokus på semiotikk, men at også det funksjonelle og identiteten er brakt sammen på grunn av fremveksten av de multimodale tekstene med sterkt og tydelig visuelt design. I dagens samfunn er funksjonelt design stadig mer homogent på tvers av kontekst og geografi. Identitetsdesign er på den andre siden stadig mer mangfoldig fordi et slikt design må produsere et individuelt uttrykk og tilhørighet mellom for eksempel lesere av en tekst. I dagens digitale tekster er det også mange ferdiglagede maler som øker likhetstrekk når det gjelder funksjonelt design, men som også kan tillate kreativ bruk av identitetsdesign og uttrykk. Dette blir en unik mulighet til å bestemme hvordan man vil presentere seg selv eller et firma (Van Leeuwen, 2022, s. 25–29). Denne utviklingen har skapt et behov for å analysere hvordan identitetsdesignet fungerer i moderne tekster, og Van Leeuwen presenterer hovedprinsipper når man skal analysere stil. Disse beskrives i neste delkapittel «Om metaforen».

Van Leeuwens eksempel fra forrige avsnitt underbygges også av Lischinsky som knytter identitetsdesignet til markedsføring. Dagens markedsføring er ofte mer opptatt av å knytte varen til en sosial opplevelse eller en verdi, mer enn det materialistiske eller den funksjonelle nytten av varen. Vektleggingen har flyttet seg fra selve produktet til det som heller kan uttrykke en forbrukers sosiale identitet eller posisjon. Et eksempel på dette kan være markedsføring av klær. Her blir det sjeldent fokusert på bruksnytte eller varme, men oftere på popularitet, vennskap, gruppetilhørighet og selvtilfredshet. I reklamen kan dette være lett synlig og et ofte brukt eksempel i skolen, men også bedrifter bruker denne måten til å utforme sin identitet gjennom emballasje, utstillinger, brosjyrer, nettsteder og så videre (Lischinsky, 2018, s. 540).

3.3.1 Om metaforen

Overordnet er en metafor å forstå og erfare én ting ut fra noe annet. Metaforen er et av virkemidlene som ofte knyttes opp mot skjønnlitteraturen, men som også har en viktig rolle i sakprosa – både i formelle og uformelle tekster. «Den som leter etter litterære virkemidler som kun brukes i skjønnlitteraturen, vil lete forgjeves», skriver Johan Tønnesson (Tønnesson, 2012, s. 39). Metaforene er ikke bare språklige spesialeffekter og overskuddsfenomener, de er uunngåelige når vi skriver om omverdenen. I 1980 gav forskerne George Lakoff og Mark Johnson ut boka *Metaphors we live by (Hverdagslivets metaforer)*. Boka hadde stor innvirkning i aktuelle akademiske miljøer, og omhandler hvordan vi mennesker kommuniserer våre hverdagsliv og tekster ved bruk av metaforer (Tønnesson, 2012, s. 21–22, Van Leeuwen, 2022, s. 43, Svennevig, 2020, s. 204). Lakoff og Johnson innleder tidlig i boka med at «De fleste tror derfor at de kan klare seg aldeles utmerket uten metaforer. Vi har derimot funnet at dagliglivet er gjennomsyret av metaforer, ikke bare språket, men tanker og handlinger også» (Lakoff & Johnson, 1980 (overs. 2003), s. 7). Til tross for koblingen til dagliglivet, kan man likevel forstå bruk av metaforer som en måte å «forskjønne» språket på, særlig når det er snakk om å bruke det i identitetsdesign. Metaforer er pynten vi velger å krydre språket med, og er en del av språket og det visuelle som retter tekstene inn mot ulike identiteter.

Meningspotensialet i semiotiske ressurser kan blant annet komme nettopp fra metaforer og metaforiske assosiasjoner fra det man tidligere har erfart. Vi overfører assosiasjoner fra ett domene til en ny situasjon eller en ny kontekst. Kartlegging av metaforiske assosiasjoner er nyttig for å forstå hvordan kommunikativ og sosial samhandling foregår (Skrede, 2021, s. 22–

23). Forfatteren kan både fremheve, skjule og styre leseren gjennom bruk av metaforer. En analyse av metaforer vil kunne hjelpe oss til å oppdage hvordan en sak blir presentert og det kan være interessant å undersøke dominerende metaforbruk i omtale av et fenomen.

Metaforene kan også være i det som kalles et metaforsystem. Det vil si dersom forfatteren bruker flere metaforer hentet fra samme kildeområde. Slike metaforsystemer preger dagligspråksvokabularet vårt, og det sier ikke bare noe om språket, men om måten vi tenker om visse fenomener på (Veum & Skovholt, 2020, s. 52, Svennevig, 2020, s. 201–202). Når vi bruker metaforer til å forstå noe ved bruk av et annet begrep, vil det også skjule andre forståelser og aspekter. Når vi først er ledet mot en forståelse kan man ofte tape det andre av synet (Lakoff & Johnson, 1980 (overs. 2003), s. 13). Det finnes mange ulike typer metaforer. For å nevne noen, har vi for eksempel i dagligspråket vårt en utbredt bruk av personifikasjon der abstrakte fenomener omtales som konkrete personer, og besjeling der døde ting får sjelelige kvaliteter. I metonymi erstatter man et begrep med en karakteristisk del av fenomenet. Her er det ikke den billedlige likheten som er viktig, men nærhet eller fysisk forbindelse (Svennevig, 2020, s. 203). «Metaforer er basert på likhet og er dermed ikoniske tegn, mens metonymi er basert på nærhet og er dermed indeksikalske tegn» (Svennevig, 2020, s. 204)

Van Leeuwen bruker hovedprinsipper for stilanalyse som er prinsipper for fortolkning av meningsinnhold. Her viser han blant annet til erfaringsbasert meningspotensial. En metafor vil bygge på overføring, og da i hovedsak overføring mellom to steder som har en sammenheng eller en likhet. Som oftest er det snakk om et ord som overføres fra en betydning til en annen, nettopp på bakgrunn av sammenheng og likhet. Erfaringsbaserte metaforer er en spesiell type metaforisk overføring. Her er det snakk om overføring av erfaringer vi har fra konkrete hendelser eller konkret materiale, til de mer abstrakte ideer som har sammenheng med det konkrete. Et spekter av erfaringer kan være med på å skape et meningspotensial som igjen påvirkes og er avhengig av situasjonskontekst og kulturell kontekst (Van Leeuwen, 2022, s. 42–43). Kontekst er en viktig del av sosialsemiotikken og dermed viktig inn i fortolkningsprosessen (se også beskrivelse av kontekst i kapittel 3.1). Kontekstualiseringen er viktig både når man studerer tekster fra fortiden og fra nåtiden, og for avdekking av hvordan kjennetegn hentes fra en kontekst over i en annen. Denne kontekstualiseringen er viktig fordi meningsnivået ikke bare kan sees fra et personlig ståsted (Van Leeuwen, 2022, s. 49–50). Van Leeuwen påpeker også det viktige skillet mellom analyse og tolkning av identitetsdesign. Analyse bygger på empiri, mens med tolkningen følger meningen med. Det betyr likevel ikke

at tolkning kun er subjektivt, fordi man må bruke sannsynlige argumenter og grunnleggende tolkningen der «...experiential metaphor, grounded in common experience; provenance, grounded in visually and verbally documented cultural history; contextuality, grounded in ethnographic and documentary evidence» (Van Leeuwen, 2022, s. 50–51). Tradisjonelt sett tenker man ofte på metaforer knyttet til språk, men som Van Leeuwen påpeker må man ha et bredere blikk på dette når man har med multimodale tekster å gjøre. I visuell kommunikasjon og analyse spiller også grafisk form, farge, tekstur, materiale og bevegelse inn, i tillegg til hvordan alt dette samhandler med hverandre i helheten og i konteksten (Van Leeuwen, 2022, s. 3). Det er svært vanlig at hverdagslivets tekster og fagtekster inneholder mange ulike fargerike visuelle elementer som illustrasjoner, logoer, bilder, symboler, former og så videre. Slike visuelle ressurser vil gjøre noe med leserens oppmerksomhet og følelser (Veum & Skovholt, 2020, s. 64).

Det blir stadig lettere tilgjengelig, og dermed mer vanlig, å lage korte filmer som for eksempel markedsførere en bedrift eller en organisasjon, og som med letthet kan legges til som en del av en multimodal tekst. I likhet med visuelle virkemidler for eksempel i fotografier og illustrasjoner, finnes det flere meningsnivåer og ulike bruk av semiotiske ressurser i filmer. Selv om bilder og objekter også bruker bevegelse som en semiotisk ressurs (Van Leeuwen, 2022, s. 117), er en forenklet forklaring at filmen bruker levende bilder og setter mottakeren inn et tidsrom som narrativet bygges rundt. Ulike narrative strukturer kan brukes til å fortelle oss noe om innholdets eller avsenders identitet. Narrative kommuniserer blant annet ved å bruke språk, karakterer, komposisjon og teknikk (Ledin & Machin, 2018, s. 134). I visuell kommunikasjon, både i fotografier, illustrasjoner og i film, kan *vektorer* brukes for å vise til bevegelse i narrativ representasjon. I analysen i kapittel 6 kommer jeg inn på vektorer når det gjelder bilder, men mest når det kommer til analyse av *Enovas* film. I analysekapittelet viser jeg hvordan *Enova* bruker vektorer metaforisk. I dagligspråket er begrepet *vektor* for de aller fleste knyttet til realfag i form av diagrammer, linjer og piler. Kress og Van Leeuwen bruker *vektor* i sammenheng med «visuelle verb». Det kan forklares med at det visuelle selvsagt ikke faktisk inneholder et verb, men at det finnes trekk i det visuelle som har samme funksjon som verbet (Kress & Van Leeuwen, 2021, s. 45, Skrede, 2021, s. 23–24, Machin, 2011, s. 163–164). Eksempel på nettopp dette kan være objekter som har en pekende funksjon, for eksempel et våpen. Det kan også være andre elementer som for eksempel armer, bein, blikk, en bilvei eller lignende. Dette har altså samme effekten som verbene i en tekst, at det gir et bilde av bevegelse, retning og handling (Machin, 2011, s. 164). I narrative representasjoner

finnes vektorer som binder sammen deltaker med omgivelsene og elementene rundt, noe som igjen skaper metaforiske assosiasjoner (Veum & Skovholt, 2020, s. 74, Machin, 2011, s. 163).

I likhet med det visuelle, kan også lyd deles inn forskjellige modaliteter og settes inn i graderte skalaer. Med lyd menes både musikk, stemme, lydeffekter og andre typer lyder. Slik skapes et lydlig uttrykk som representerer et ønsket virkelighetsbilde, identitet eller et bilde av avsenderen selv. Van Leeuwen sammenligner det totale inntrykket av graderingen av de ulike kvalitetene i lyd, med smakene i en matrett. Akkurat som smakene blandes sammen til et helhetlig bilde av matretten, må man også høre hele lydbildet blandet sammen. De ulike «ingrediensene» blandes og lager uendelig med muligheter for å skape et bilde eller en identitet (Van Leeuwen, 2005, s. 175–176, Van Leeuwen, 2022, s. 45–47).

Siden jeg i denne oppgaven skal konsentrere meg om stemmekvaliteter, og ikke musikk eller annen lyd, vil jeg heretter kun ta for meg den menneskelige stemme. De ulike stemmekvalitetene formidler ulik meningsbæring. På den ene siden kan det sies at det ikke er naturlig at mening skal henge sammen med stemmekvalitet, men at det kun er påvirket av kontekst, både historisk og kulturelt. På den andre side henger stemmen uløselig sammen med noe som er svært så naturlig – nemlig menneskekroppen (Van Leeuwen, 2014, s. 76). Lenge ble stemmekvalitet sett på som noe som mest tilfeldig ble påvirket av individuelle eller sosiale identiteter, og ikke som en semiotisk ressurs i seg selv. Van Leeuwen har jobbet med å vise at det ikke er et sterkt skille mellom materialitet og mening når det gjelder stemmekvalitet, men at det kroppslige og det semiotiske er sammenflettet og brukes til å skape mening sammen med konteksten (Van Leeuwen, 2014, s. 77–78). Stemmen har innebakt mange egenskaper, og ulik mening skapes ut fra kombinasjoner og grader av disse. Noen av de mest fremtredende egenskaper i stemmen er for eksempel tonehøyde, lydstyrke, tekstur, luftmengde, artikulasjon og resonans (Van Leeuwen, 2014, s. 79–81). For å finne det metaforiske i stemmekvalitetene kan det være nyttig å finne ut om stemmen er anspent/avslappet, høylytt/myk, høy/lav, ujevn/jevn, luftfylt/ikke luftfylt, vibrato/uten vibrato, nasal/ikke-nasal. I tillegg befinner disse ordparene seg på en skala som ikke er «enten - eller». Plassering på skalaen vil også ha en innvirkning på det metaforiske (Van Leeuwen, 1999, s. 151).

3.3.2 Denotativt og konnotativt nivå

Det er flere elementer å ta hensyn til ved en sosialsemiotisk tilnærming til språklig og visuell kommunikasjon. For eksempel er det en viktig innfallsvinkel å ta utgangspunkt i denotasjon og konnotasjon. Begrepene har sitt opphav hos den franske semiotikeren Roland Barthes (1915–1980). Det denotative meningsnivået er kort fortalt selve ordene og grunnbetydningen av disse, eller det vi faktisk kan se av ulike elementer i et bilde eller i en film. Det er likevel alltid mer enn kun det faktiske møtet med teksten, fordi mottakeren alltid vil ha med seg sine referanserammer og vil alltid være del av en kontekst. Referert til Barthes kan det være «...useful to think of this everyday knowledge as the literal rather than the symbolic message of the image» (Ledin & Machin, 2020, s. 40). Det konnotative meningsnivået er denne tilleggsbetydningen som dreier seg om ideer, verdier og forestillinger som blir vekket hos mottakeren (Veum & Skovholt, 2020, s. 64, Ledin og Machin, 2020, s. 38–41). Van Leeuwen innfører også begrepet *provenance*, som beskrives kort i kapittel 3.3.1, som kan knyttes til det konnotative meningsnivået. Det konnotative meningsnivået er aktuelt i arbeidet med metaforer nettopp fordi konnotasjoner er disse tilleggsbetydningene som legges til bevisst eller ubevisst av avsender, og er betydningsfulle elementer som ideer, verdier og forestillinger som dannes hos mottaker. Tilleggsbetydningen kan ha sitt opphav blant annet i kultur, historie, personlig bakgrunn og kontekst, og kan også påvirkes av fordommer, stereotypier eller mangel på ulik kunnskap. I en analysesituasjon må man derfor ha kunnskap og kjennskap til både kultur, historie og kontekst (Ledin & Machin, 2020, s. 40–41, Van Leeuwen, 2022, s. 47–49).

I denne oppgaven har jeg valgt å avgrense til kun å studere bruk av konnotasjoner i det visuelle i materialet. Siden analyse av visuelle fremstillinger er et meget stort område å dekke, har jeg valgt å ta for meg bildebruken i «Om Enova» og konnotasjoner man finner i de visuelle ressursene der. Igjen er skillet mellom det denotative og det konnotative meningspotensialet et viktig nøkkelord. Ledin og Machin skriver om det konnotative nivået i fotografier: «The aim of carrying out research on photographs, in social semiotic terms, is to find out what ideas, values and identities they represent, and therefore ultimately how they represent the world and for what purpose» (Ledin & Machin, 2018, s. 39). Det kan i utgangspunktet virke enkelt å beskrive det denotative nivået i et foto, men det er en utfordring fordi man ikke fullstendig kan skille mottakeren fra meningsinnholdet i fotoet. Det visuelle innholdet vil alltid være ladet og bære med seg ideer og verdier. Ledin og Machin henviser til Barthes (1977) som mener at det denotative nivået likevel vil være et viktig steg for å systematisere i analyseprosessen. Det er spesielt de tre semiotiske ressursene *bakgrunn*, *objekt*

og *farge* som er viktig å ta utgangspunkt i når man beskriver det denotative nivået i et foto, og som videre spiller inn i det konnotative meningsnivået (Ledin & Machin, 2018, s. 48, Veum & Skovholt, 2020, s. 64–65). I tillegg til å analysere bilder gjennom denotasjoner og konnotasjoner, går det også an å ta utgangspunkt i hvordan mennesker og objekter blir fremstilt, bildeperspektiver, blikk, synsvinkler, hovedobjekt/bakgrunn og narrativ/konseptuell representasjon (Veum & Skovholt, 2020, s. 64–76).

3.4 Voksenpedagogikk, andragogikk og profesjons-/yrkespedagogikk

Denne masteroppgaven har sin bakgrunn i fagskolesektoren, noe som kommer tydelig fram i kapittel 6 som omhandler drøfting og didaktiske refleksjoner rundt bruk av multimodale tekster med sterk etos i læringsarbeidet for studenter på bygg- og anleggslinja for teknisk fagskole. Fagskolestudentene er voksne studenter og derfor er andragogikk, voksenpedagogikk, et aktuelt tema. De fleste fagskolestudentene er i alderen mellom 25 til 50 år og har en annen lærings situasjon og læringshverdag enn barn og ungdom. Ifølge voksenpedagogiske prinsipper bør det legges til grunn andre tanker om læring og undervisning. Dessuten er det relevant å trekke inn begrepet profesjons- eller yrkespedagogikk siden fagskolestudentene har en yrkesfaglig utdanningsbakgrunn. I tillegg går mange av dem på nettbaserte deltidsstudier ved siden av hel- eller deltidsarbeid. Nettopp arbeidsplassen som arena for læring, er et sentralt tema innenfor profesjons- og yrkespedagogikk.

I utgangspunktet lærer ikke voksne på en annen måte enn unge, men de har andre forutsetninger for læring der både opplærings situasjon og studieinnholdet må være tilpasset interesser og behov. I 1976 ble dette vedtatt i *Lov om voksenopplæring*, der voksne blir definert som personer med erfaring og praksis fra arbeidsliv og samfunnsliv. Videre blir voksenpedagogikk definert «...som det praksisfeltet som omfatter det å legge til rette for læring hos voksne, samt utvikling og forskning innenfor dette feltet» (Nordskog & Popperud, 2000, s. 14). Andragogikk-begrepet ble brukt for første gang på 1830-tallet og ble da definert som kunsten og vitenskapen som skal hjelpe voksne å lære. Andragogikk brukes til dels synonymt med det vi kaller voksenpedagogikk, mens det i andre sammenhenger brukes for å vise til en bestemt type voksenpedagogikk. Andragogikk har en relativt kort historie som begrep i Norge, og det er «...begrepet voksenpedagogikk vi vanligvis bruker for å betegne både teori og praksis rettet mot voksne i en lærings situasjon, selv om det kan spores en tiltakende bruk av begrepet (Loeng, 2009, s. 11). Malcolm Knowles (1913–1997) er kjent for

sin rolle som foregangsperson innen andragogikk. I hans andragogiske teori fokuserer han på den enkelte voksne, på den individuelle voksne, og ikke generelt på læringsprosessen. Dette resulterte i at han utformet viktige tanker rundt voksnes lærings situasjon. Disse tankene er utvidet og videreutviklet i nyere tid og kan oppsummeres i følgende hovedpunkt (Loeng, 2009, s. 81– 84):

- Voksne er mer selvstyrte enn barn.
- Voksne har et erfaringslager som er kilde for videre læring.
- Voksne har en læring som er orientert mot utviklingsoppgaver knyttet til sosiale roller.
- Voksne ønsker bruk av kunnskap med en gang. Læringsorienteringen er ytelsessentrert, ikke fagsentret.
- Voksne blir motiverte av indre faktorer.
- Voksne trenger tilpasset undervisningsprinsipp for sine læringsbetingelser, og man blir aldri for gammel til å lære.

Den danske professoren Knud Illeris (1939–) jobber med livslang læring og er særlig kjent for sitt arbeid med voksne og læring. I de ulike livsperioder eller livsaldre, påpeker han at det er en gjennomgående utvikling hos oss mennesker at læringen blir mer selvstyrt og selektiv, og vi frigjør oss gradvis fra ytre bindinger. Han oppsummerer enkelt: «Til tross for store forskjeller i de individuelle livsforløpene synes utviklingen i læringsorienteringen fram gjennom livsaldrene generelt å være preget av en gradvis frigjøring, en økt individuering i læringsinteressen og stigende personlig ansvarlighet for hva man vil og hva man ikke vil lære» (Illeris, 2012, s. 258).

Samtidig som det er snakk om den voksne student, er det også snakk om profesjons- og yrkespedagogisk arbeid der det tas utgangspunkt i utøvelse av profesjonen/yrket i selve opplæringen. Denne pedagogikken defineres som læren om profesjons-/yrkesdanning og opplæring med selve yrkesoppgaven og utøvelsen av yrket som et utgangspunkt (Sylte, 2021, s. 14). Heretter vil jeg bruke betegnelsen *yrkespedagogikk* som er synonymt med *profesjonspedagogikk*. Det er flere kjennetegn og prinsipper for denne typen pedagogisk arbeid, og de kan oppsummeres i følgende punkt (Sylte, 2021, s. 12–13, Inglar, 2015, s. 103):

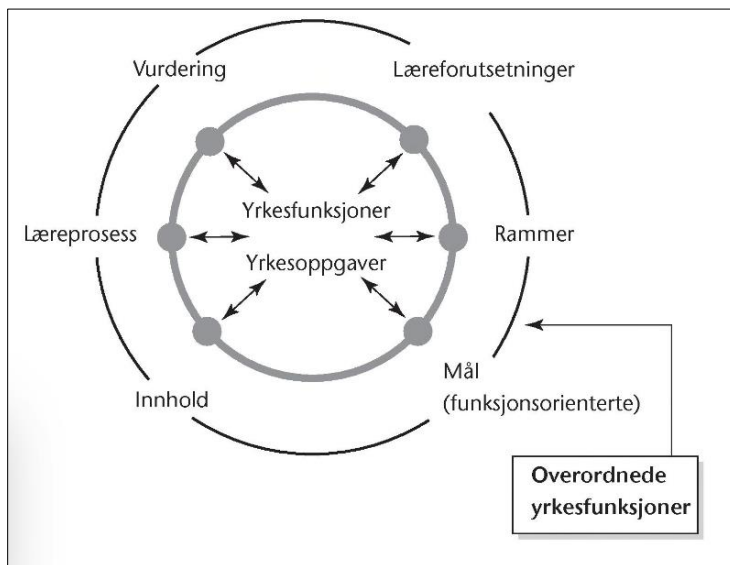
- Det tas utgangspunkt i yrkesutøvelse og yrkets behov for kompetanse.
- Arbeidet er erfaringsorientert, opplevelsesorientert, problembasert og praksisbasert der læring blir satt i kontekstuell sammenheng.

- Læring skjer i hovedsak gjennom tverrfaglighet, studentaktivitet, samarbeid, refleksjon og prosessorientering.
- Det pedagogiske arbeidet skal utvikle en helhetlig yrkeskompetanse ved integrering av praksis og teori.
- Studentene har selv hovedansvar for egen læring.
- Læringsarbeidet påvirkes av vurdering for læring.

Læringsteorier og pedagogiske grunnsyn er svært omfattende temaer, og innen yrkespedagogikken preges det av flere retninger. For det første preges pedagogikken av det kognitiv-konstruktivistiske perspektivet mest kjent gjennom Jean Piaget (1896–1980) og hans fokus på mentale prosesser og hvordan vi tolker og organiserer det vi møter rundt oss. Både ytre adferd, indre kognitive egenskaper, følelser og sosiale omgivelser samspiller med hverandre. Her trekkes til dels også det behavioristiske inn fordi deler av den er relevant i instruksjon, ferdigheter i praktisk arbeid, medbestemmelse og selvregulering i læringsprosessen (Sylte, 2021, s. 152–153). Videre er det sosialkonstruktivistiske perspektivet viktig i yrkespedagogikken der verden forstås gjennom sosiale forståelsesrammer som blir til gjennom sosial samhandling. Sosialkonstruktivismen bygger på det konstruktivistiske, men legger vekt på læringen i fellesskapet. Spesielt kjent er Lev Vygotsky (1896–1934) som er opptatt av læring i samhandling gjennom språklig aktivitet, Jerome Bruner (1915–2016) og hans *scaffolding/støttende stillas* i undervisningen, og til slutt John Deweys (1859–1952) velkjente *learning by doing* (Sylte, 2021, s. 161–163). Disse hovedtankene og personene i sosialkonstruktivismen kan videre ses i tråd med det sosiokulturelle der dialogen og samhandlingen står i fokus. I yrkespedagogisk tenkning skjer nettopp læringen gjennom det praktisk-teoretiske og medvirker til at yrkeskompetansen utvikles sammen med individualitet og selvstendighet som også er påvirket av konteksten rundt. På denne måten er det påvirket av det sosiokulturelle perspektivet på læring (Sylte, 2021, s. 164). Avslutningsvis vil også yrkespedagogikken preges av det kritisk-hermeneutiske perspektivet på læring presentert særlig gjennom Paulo Freire (1921–1997) og Knud Illeris (1939–). Gjennom Freire er synet på demokrati-, frigjørings- og deltakerperspektivet særlig interessant sett i lys av studentmedvirkning og arbeid med kritisk refleksjon. Illeris er spesielt interessant for yrkespedagogikken gjennom problemorientert deltakerstyring og prosjektarbeid i skolen (Sylte, 2021, s. 169–170).

Når jeg skal knytte dette opp mot teknisk fagskoleutdanning, vil jeg starte med en kort presentasjon av den yrkesdidaktiske utgaven av den didaktiske relasjonsmodellen. Denne

viser hvordan yrkesfunksjoner og yrkesoppgaver er i sentrum, men at de også omgir modellen (se figur 3.1). Grunnen er at utdanningen dreier seg om å utføre, begrunne, kritisere og utvikle dette på et høyt profesjonelt nivå og at det utvikles profesjonell yrkeskunnskap. En slik kunnskap er strukturert rundt yrkesfunksjoner og -oppgaver, og ikke nødvendigvis rundt fag og teoretiske disipliner (Hiim & Stålhane, 2018, s. 146). Innen språkfag og kommunikasjonsfag i høyere yrkesfaglig utdanning, vil sakprosa og kritisk literacy være sentralt ut fra denne modellen.

Figur 3.1 Den yrkesdidaktiske relasjonsmodell (Hiim & Hippe, 2001, s. 32)

4 Metode

I dette metodekapitlet vil jeg først beskrive empirien og utvelgelsen av materialet for min analyse. Deretter vil jeg greie ut om analyseprosessen og kort reflektere rundt validitet og reliabilitet.

4.1 Beskrivelse og valg av empiri

Jeg har valgt å ta utgangspunkt i nettsiden til *Enova* slik den var utformet 7. november 2023. Adressen til denne nettsiden er www.enova.no. Jeg har videre avgrenset til den delen av nettsiden som har overskriften «Om Enova». Siden formålet med denne oppgaven er å utforske hvordan yrkesspesifikke sakprosattekster med sterk etos i bygg- og anleggsbransjen kan brukes i læringsprosessen for fagskolestudenter, falt valget på nettopp denne nettsiden av flere grunner som skal forklares i neste avsnitt. I arbeidet med oppgavens formål, gjennomførte jeg en semiotisk analyse med hovedfokus på metaforbruk i visuelle og språklige ressurser, og konnotasjoner i det visuelle. Som beskrevet i innledningen, begrenses oppgaven til særlig å omhandle *Enovas* merkevareidentitet og deres fokus på «det grønne» siden dette er et aktuelt tema i bransjen, men også i samfunnet og skoleverket generelt. Bedrifter og institusjoner bruker dessuten markedsføringspraksis og virkemidler fra reklamens verden for å bygge sin merkevare og identitet. Det vises at «...companies shift their strategic focus from the provision of goods and services to the management of the emotions, images and ideas associated with them» (Lischinsky, 2018, s. 540).

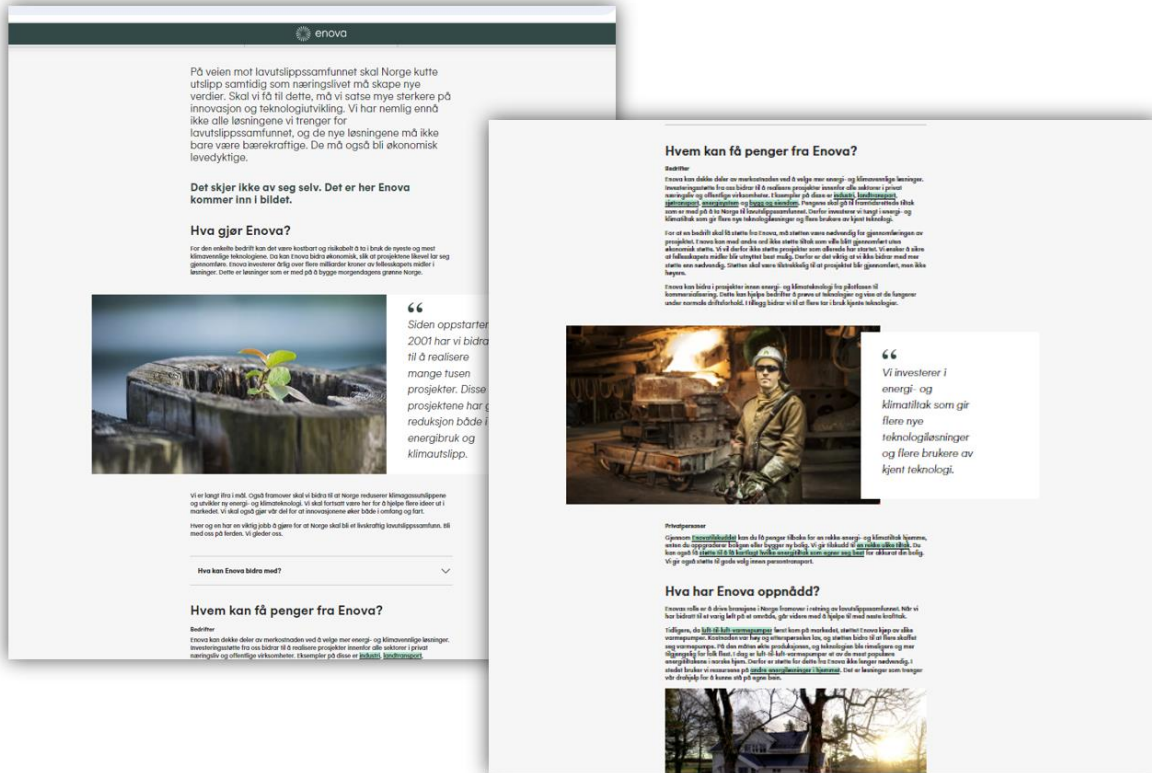
Slike avsendere og tekster som beskrevet over, vil fagskolestudentene treffe på ute i sin yrkespraksis. *Enovas* nettside er et godt eksempel på hvor viktig det er å bli bevisstgjort på hvordan man kan lese tekster med sterk etos med et kritisk blikk. Dette bakteppet gjorde at jeg hadde et meget bredt tekstgrunnlag å ta utgangspunkt i. Jeg endte opp med å velge *Enovas* nettside, og valget gjorde jeg av tre grunner som beskrives under. Disse grunnene er viktige for fagskolens bygg- og anleggslinje og for fagskolestudenten, men også med tanke på fagskolelæreren generelt og kommunikasjonslæreren spesielt:

1. *Enova* er en organisasjon som er aktuell for svært mange bransjer - alt fra bygg og anlegg, til elektro, industri og maritim sektor. Selv om jeg har hovedfokus på bygg- og anleggsbransjen, er dette innenfor bransjer som har tett kontakt og samarbeid med hverandre – ofte i samme prosjekter på samme geografiske område.

2. *Enova* er en organisasjon som er relativt kjent og har et godt fotfeste i samfunnet. De er ikke bare en organisasjon for næringslivet og for bedrifter, men bistår også privatpersoner. På denne måten når merkevaren ut til et bredt publikum og på et bredt område. De støtter store prosjekter som for eksempel havvindprosjekter, og de bidrar også inn i for eksempel privatpersoners ønske om bruk av solceller eller energirådgivning i bolighus.
3. *Enova* er en organisasjon med fokus på *Det grønne skiftet*. De har et ikke-økonomisk motiv og har en naturlig etos i bygg- og anleggsbransjen – altså en organisasjon med makt.

Enovas nettside er en relativt omfattende nettside med mange navigeringsmuligheter. Jeg måtte derfor velge meg ut en del av siden slik at ikke grunnlaget ble altfor stort. På bakgrunn av at jeg har valgt å jobbe med *Enovas* identitet, altså hva slags identitet de konstruerer for seg selv, falt valget på den delen av nettsiden som har tittelen «Om Enova». Dette var en naturlig inngang siden jeg har hovedfokus på hvilke kommunikasjonsstrategier *Enova* velger å bruke for å kommunisere sin institusjonelle grønne identitet gjennom språklige og visuelle metaforer og konnotasjoner. Det handler ikke om hvilken identitet de objektivt sett har, men hvordan *Enova* søker å konstruere identiteten (se kapittel 3.3 for beskrivelse av identitetsdesign).

Teksten «Om Enova» består av flere modaliteter, se utsnitt av teksten i figur 4.1 og 4.2. Øverst på denne delen av nettsiden møter leseren et smalt mørkegrønt felt som viser meny, logo og annen praktisk informasjon. Langt oppe på siden møter man også en integrert film som var en del av materialet jeg valgte å analysere. Filmen har tittelen «Enova – Livskraftig forandring». Den har et startbilde som dekker storparten av den øverste delen av siden. Dette bildet viser en kvinne i treningstøy som skuer utover et disig landskap med lav sol midt imot (se figur 4.2). Videre er siden bygget opp av blant annet tekstbokser, enkle overskrifter, ingress, brødtekst og bilder. I den språklige verbalteksten blir det brukt flere ulike skriftstørrelser, og det er også brukt grønn farge og fet skrift for å utheve deler av teksten. Når det gjelder bildene som hører til teksten, er det tre bilder som ser ut som profesjonelle fotografbilder. To av disse bildene har et sitat ved siden av seg satt i store anførselstegn. Ett bilde skiller seg fra de andre ved at det ser mer ut som et fotografi tatt av en privatperson. Helt nederst på siden oppfordrer *Enova* mottakeren sin til å lese videre om organisasjonen, og deretter møter man igjen et mørkegrønt felt med lenker til generell informasjon. Her henviser de også til hvor man kan følge *Enova* på sosiale medier (se oppsett i figur 4.1).

Figur 4.1 Utklipp av "Om Enova" (hentet 7. november 2023)

Figur 4.2 Filmens startbilde fra "Om Enova" (hentet 7. november 2023)

4.2 Analyseprosess

Sett fra et sosialemiotisk synspunkt vil interessen for en tekst ligge på alle typer ressurser som brukes til meningsdannelse – alt fra tekst og bilder til skrifttype, emballasje, lyd og så videre. I en sosialemiotisk tilnærming er målet å utforske ideer, holdninger, verdier, stemninger og identiteter som uttrykkes gjennom brukte ressurser, men også å spørre seg hva som er utelatt (Skrede, 2021, s. 10–12). Analyse av en multimodal tekst kan derfor være både krevende og omfattende. Til tross for at jeg valgte ut en liten del av *Enovas* nettside, er det likevel mange detaljer i de ulike modalitetene som det kan jobbes med. Jeg gjennomførte en semiotisk analyse der jeg studerte utvalgte modaliteter med fokus på metaforbruk og konnotasjoner. Her valgte jeg igjen ut noen mer detaljerte analysekategorier som er aktuelle å studere for oppgavens formål. Disse kategoriene skal presenteres videre i kapittelet.

Analysen av den utvalgte multimodale teksten bygger dessuten på en kvalitativ metode. En slik metode går ut på at verden rundt oss blir forsket på ved hjelp av ord «...enten i form av rene nedskrivninger av hva folk sier, eller i en form der forskeren selv skriver ned hva han eller hun observerer» (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 93). De valgene jeg har gjort når det gjelder analysekategorier, har selvsagt medført at jeg studerer et utsnitt av den fullstendige teksten. Jeg valgte heller ikke å trekke inn andre personer eller deres synspunkter for eksempel gjennom intervju eller lignende. Men i en empirisk forskning er forskeren det viktigste forskningsinstrumentet, og jeg forsvarer mine valg gjennom å være åpen om perspektiv, tanker og meninger og hvordan dette påvirker analysen og arbeidet (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 93).

I sammenheng med kvalitativ innholdsanalyse vil jeg også trekke inn den konstant komparative analysemetoden som er utviklet av Corbin og Strauss. De uttaler at forskning ikke er en mekanisk prosess, men at forskerens kreativitet blir utfordret og derfor er en del av analyseprosessen. Kreativiteten kommer blant annet til syne gjennom valg og navngivning av kategorier som jeg skal beskrive til slutt i kapittel 4.2, og gjennom hvilke spørsmål jeg velger å stille i analyseprosessen (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 140–141). I den konstant komparative analysemetoden finner man også begrepet *sensitivitet* som betyr at forskeren har med seg en bakgrunn og en forståelse i møtet med datamaterialet. Bakgrunn og forståelse er utviklet gjennom det personlige, de profesjonelle erfaringer man har og på bakgrunn av innsikt i relevant teori. Slik kan datamaterialet gi forskeren uforventet informasjon, men også stadfeste fastsatte tanker (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 142). I løpet av analyseprosessen fikk jeg bekreftet tanker jeg allerede hadde som lærer, men jeg har også latt meg overraske av

funn. Dette kommer jeg til å beskrive mer utfyllende i drøftingskapitlet. Historisk sett er kvalitativ tekstanalyse en tolkningstradisjon kalt hermeneutikk, og forskeren vil stadig utvikle sitt meningsperspektiv i teksten ut fra forforståelse og ny kunnskap (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 163). Jeg vet at egen arbeidserfaring påvirket hvordan jeg valgte ut og arbeidet med empirien i denne oppgaven, og jeg vet at analyseprosessen startet med en gang og ikke nødvendigvis når materialet var ferdig innhentet og systematisert.

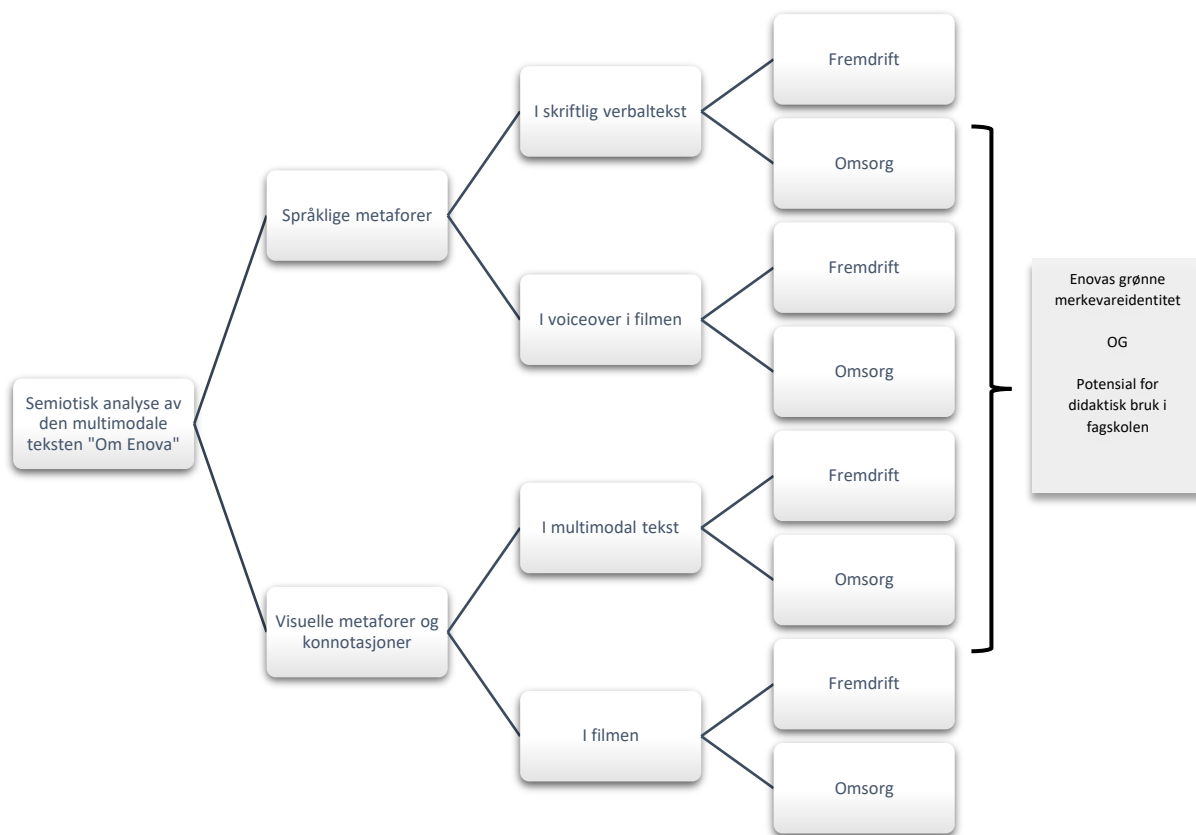
Både i språket og det visuelle i *Enova* sin tekst, finnes det svært mange metaforer og konnotasjoner. Jeg valgte, for arbeidsprosessens del, å identifisere alle metaforene i første omgang selv om ikke alle var aktuelle for min oppgave. Eksempelvis skrev jeg ned alle metaforene i den verbalspråklige teksten og oppdaget da at flere metaforer gjentas i ulike grammatisk form og i ulike sammenhenger. Noen metaforer består kun av ett ord som for eksempel i setningen «De må bli økonomisk *levedyktige*», mens andre består av flere ord eller et metaforisk uttrykk som for eksempel «Det er her *Enova kommer inn i bildet*». Noen setninger inneholder også en rekke av flere metaforer. Et eksempel på dette er setningen «*På veien mot lavutslippssamfunnet skal Norge kutte utslipp samtidig som næringslivet må skape nye verdier*». Dette viser at det ikke er så uproblematisk å telle antall ganger det blir brukt metaforer i teksten. Antallet er heller ikke viktig i min oppgave siden språket vårt i utgangspunktet er grunnleggende metaforisk. Det er altså ingen overraskelse at det er mange metaforer også i *Enovas* tekst. Det samme gjelder også når jeg jobbet med de visuelle metaforene og konnotasjonene i materialet. Det er svært mange semiotiske ressurser i bilder og film som inneholder metaforer og konnotasjoner, jamfør teorikapitlet, så heller ikke her ville det være nyttig for meg å identifisere dem alle. Det viktige for meg er å vise overordnede mønstre i hvordan metaforene og konnotasjonene er brukt i språket og det visuelle, og hvilke kildedomener de er hentet fra. Jeg valgte altså å gå svært bredt ut i arbeidet med metaforer og konnotasjoner, for deretter å spisse det inn mot to kildedomener. Når kriteriet for kategorisering er på bakgrunn av kildedomenet, vil det være mulig å belyse hvilke ideer avsenderen trekker inn i selve diskursen. Dette er bakgrunnen for inndelingen i de to kategoriene (se figur 4.3):

1. Metaforer hentet fra kildedomenet fremdrift: Generelt er samfunnet bygget på prinsippet om fremdrift, og her er bygg- og anleggsbransjen intet unntak. Temaet er en stor del av bakgrunnen for fokuset som er på *Det grønne skiftet*. Innenfor begrepet fremdrift er det også nærliggende å nevne vekst. I dagens samfunn er også fremdrift og vekst forbundet med en stadig økende hastighet. Det er jo nettopp dette som kan

oppleves som grunnlaget for mange suksesskriterier i dagens samfunn, men også bakgrunnen for de miljømessige utfordringene vi møter og som er grunnlaget for *Enovas* eksistens.

2. Metaforer hentet fra kildedomenet omsorg: Fordi omsorgsmetaforen er så veldig tydelig brukt i det visuelle i filmen, ble dette en naturlig kategori å jobbe mer med. Omsorg er noe som forbindes med det mellommenneskelige og de mer «myke» verdier i samfunnet, og kan ved første øyekast virke noe i motsetning til *Enovas* egentlige mandat. Bygg- og anleggsbransjen er i utgangspunktet en mannsdominert bransje. Mottakerens førforståelse og fordommer kan dermed gjøre den første kategorien nesten litt forutbestemt som kategori, i og med at temaet fremdrift glir naturlig inn i *Enovas* mandat, mottakernes bransje og bærekraft som tema. På den andre siden kan man også se en sammenheng i at bygg- og anleggsprosjekter i stor grad har fellestrekk med samfunn der mennesker samhandler og er avhengig av hverandre, altså mye av det som også er aktuelt når man snakker om omsorg.

Som innledningen og formålsdefinisjonen viser, munner også arbeidet ut i en didaktisk refleksjon og drøfting av hvordan dette kan implementeres i undervisningen i fagskolen. Selve analysen er derfor den første delen av arbeidet og deretter brukes analysen aktivt inn i den didaktiske delen. Hele prosessen vises i figur 4.3.

Figur 4.3 Prosessen med analyse og drøfting av didaktisk bruk

4.3 Reliabilitet og validitet

Reliabilitet har tradisjonelt sett vært knyttet til tanken om en objektiv, stabil og målbar virkelighet der resultatene fra en studie kan reproduseres på et senere tidspunkt. Definisjonen problematiseres innenfor kvalitativ forskning fordi forskeren, feltet og tilhørende kontekst hele tiden er i utvikling. Det vil derfor i stedet være viktig å knytte reliabilitet i den kvalitative forskningen til en refleksjon over hvordan resultatet kan være påvirket av de ovennevnte elementene (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 223f). I denne oppgaven bruker jeg teori og utvalgte kategorier innen de ulike modalitetene, men jeg har ikke brukt objektive måleinstrument. Som en konsekvens av dette, har jeg lagt vekt på å øke reliabiliteten ved å vise hva jeg har gjort (etterrettelighet), hvordan jeg har gjort det (transparens) og hvordan subjektivitet kan ha innvirkning (selvrefleksivitet) (Aa & Neteland, 2020b, s. 15). Nettsider er

ikke statiske, men jeg har valgt ut en spesifikk dato for analysegrunnlaget mitt. Dette gjør altså likevel teksten statisk. På den andre siden er det viktig å påpeke at teksten aldri kan bli helt uavhengig av konteksten. Jeg jobber med en tekst som er menneskeskapt, som lever i en sosial virkelighet. Den blir tolket og brukt av leseren på ulike måter. Etterrettelighet, transparens og selvrefleksivitet vil også være en forutsetning for validiteten. Jeg hentet empirien ut fra en offentlig nettside som altså ble statisk i mitt datovalg. Jeg jobbet også systematisk med metaforer, konnotasjoner og tilhørende kategorier til tross for at jeg har laget systemet selv. Hele arbeidet er selvsagt også knyttet opp mot det teoretiske grunnlaget. Det vil derfor i prinsippet være fullt mulig å følge samme opplegg dersom man for eksempel ønsker å bruke andre nettsider enn *Enova*, eller om man skal lete etter andre virkemidler enn metaforer og konnotasjoner i en multimodal tekst.

5 Analyse

For å finne svaret på forskningsspørsmålet *Hvordan bruker Enova metaforer og konnotasjoner for å bygge sin merkevareidentitet?* har jeg fulgt prosessen som vist i figur 4.3. På bakgrunn av denne analysen fant jeg ut av formålsdefinisjonens kjerne om hvilket potensial tekster som *Enovas* nettside har i arbeidet med kritisk lesing på en yrkesrelevant måte for fagskolestudenter.

Teksten «Om Enova» handler ikke om hvordan *Enova* er opprettet eller driftet, men handler om hvilket mandat de har, hvordan de jobber og på hvilke områder og måter de samarbeider med bedrifter og privatpersoner. De skriver selv at de skal hjelpe til med å omstille Norge til et lavutslippssamfunn, og at vi må endre oss inn i fremtiden for å kunne realisere bærekraftige løsninger. Det må også nevnes at ut fra denne beskrivelsen av *Enova* sitt mandat, viser de to utvalgte kategoriene - fremdrift og omsorg - til to svært ulike forståelser av hva miljøvennlig, grønn omstilling innebærer. Likevel er disse to utbredte diskurser om bærekraft for eksempel i markedsføring.

Funn i denne oppgaven bygger på analysen som er utført i henhold til analysemodellen presentert i figur 4.3. En overordnet oversikt over hovedfunn, viser at den analyserte multimodale teksten «Om Enova» har et sterkt fokus på fremdrift og fremtid, men stedvis i teksten introduseres også omsorgsmetaforer som blir svært synlig. Fremdriftsmetaforer er fremtredende i hele materialet bortsett fra i filmens voiceover. Omsorgsmetaforene er lite fremtredende og nesten fraværende i materialet bortsett fra i filmens lydbilde og i den visuelle fremstillingen i filmen.

Videre i kapittel 5 tar jeg for meg den første delen av prosessen presentert i metodekapittelet med analyse av metaforbruk og konnotasjoner. Først presenterer jeg analyse av de språklige metaforene i skriftlig verbaltekst og voiceover. Deretter tar jeg for meg de visuelle metaforene i det samme materialet, men også konnotasjoner tilhørende bildene i teksten.

5.1 Språklige metaforer i den skriftlige verbalteksten «Om Enova»

Den skriftlige verbalteksten inneholder i underkant av 900 ord fordelt på overskrifter, ingress, brødtekst, tekstbokser og figurtekster. Nummerert transkribering av setningene i teksten finnes i vedlegg 1. I de neste kapitlene vil jeg henvise til denne transkriberingen ved å sette setningsnummer i parentes. Jeg bruker også kursiv skrift for å utheve metaforer i setningene. All bruk av kursiv skrift er min utheving.

5.1.1 Metaforer hentet fra kildedomenet fremdrift

Fremdriftsmetaforer er utbredt i materialet. Dette delkapitlet viser at metaforene som er mest fremtredende er fremdriftsmetaforene som bygger på bildet av veien og det å reise et sted, selve målet med en reise og til slutt det å vise fremdrift ved å bygge og produsere noe (se oversikt over funn i kapittel 5.5 og tabell 5.2).

Metaforer som bygger på fremdrift, finnes og brukes altså på flere steder og måter i teksten til *Enova*. Jeg vil først ta for meg *veien* og *reisen* som metafor fordi bruken er gjentatt flere ganger og er den metaforen som kommer tydeligst frem som fremdriftsmetafor. Et eksempel på dette er setningen «*På veien mot lavutslippssamfunnet skal Norge kutte utslipp, samtidig som næringslivet må skape nye verdier*» (5). *Enova* skal hjelpe bedrifter og privatpersoner til å bli en del av lavutslippssamfunnet som må til for å sikre fremtiden, og veien blir her bildet på fremdriften i hvordan vi skal komme oss dit. *Enova* danner et bilde av en vei som allerede er staket opp og klargjort for oss. Dette er en vei som Norge må gå i fellesskap, men altså med *Enovas* hjelp på veien. Det gis lovnad om at så lenge vi følger veien, vil vi komme fram dit vi ønsker oss. Videre tilbyr *Enova* at leseren kan «*Bli med oss på ferden*» (23). En ferd kan ofte forbindes med noe spennende og nytt der vi må oppdage underveis. I motsetning til forrige metaforeksempel, finner vi altså ikke bildet av en opptråkket og ferdiglaget vei, men det danner likevel en positiv reise der nysgjerrighet og oppdagelse fører oss fremover. Videre i teksten står det at «*Enovas rolle er å drive bransjene i Norge framover i retning av lavutslippssamfunnet*» (48), og igjen bygger det på fremdrift, endring og forflyttelse mot lavutslippssamfunnet. Å drive noe fremover kan sees på som både noe positivt og noe negativt. *Enova* skaper på den ene siden et bilde av at bransjen trenger et puff i riktig retning, og hjelp til å bli en grønnere versjon av seg selv. På den andre siden kan det å drive noen fremover gi assosiasjoner til det å måtte piske fremover en flokk med egenrådig kveg som egentlig har lyst til å stå stille eller kanskje gå sin egen vei. For *Enova* er det selvsagt viktig å få bransjen og privatpersoner med på laget, men å komme med en mild irettesettelse i det virkelighetsbildet de danner, kan nok være viktig for at dette ikke skal helle mot klisjéen.

Sammen med fremdriftsmetaforene som spiller på vei og reise, hører det også naturlig med å bruke *målet* som en del av metaforene. Målet vil alltid være en viktig del av reisen. Dette bruker *Enova* for eksempel i setningene «*Her samarbeider vi med kraftbransjen med mål om at de kommende digitale strømmålerne skal gi strømsparing i norske hjem*» (63) og «*Vi er langt ifra mål*» (18). De lager et virkelighetsbilde av et mål der framme. Målet er i sikte selv om det kan virke langt unna. Dette viser til at det finnes et håp og at vi kan nå frem dit. *Enova*

viser gjennom det andre eksemplet at fremdriften og veien fram kan bli strabasiøs og at det kommer til å bli utfordringer på veien. Et slikt bilde på verden er ofte reelt når man står ovenfor så store utfordringer som vi gjør i forhold til klima og fremtid. Økonomi og gjennomføringskraft er en kjent utfordring knyttet til en grønn omstilling, men *Enova* danner et bilde av muligheten til å nå et bærekraftig mål sammen med dem på laget. De tegner også til dels opp et bilde av hvordan det er lett å føle maktesløshet over at fremdriften i en grønn retning ikke går som vi ønsker eller ikke er forenelig med ønsket om vekst, for eksempel i form av økonomisk vekst. De tegner opp et bilde av en reel virkelighet ved å peke på hvor vanskelig det kan føles for en privatperson eller for en liten bedrift å gjøre en forskjell i det store bildet.

For de fleste av tekstens mottakere er det å *bygge* og *produsere* en stor del av arbeidshverdagen, og for *Enova* sin del kan derfor bruk av dette temaet i teksten føles kjent for mottakeren. Å bygge og produsere er også fremdriftsmetaforer fordi disse verbene representerer det å skape noe som fører til vekst, noe som også kan leses som fremdrift. Dette vises tydelig i metaforen «Dette er løsninger som er med på å bygge morgendagens grønne Norge» (15). Her bygger *Enova* et virkelighetsbilde der fremdriften, det å bygge, er direkte knyttet til det grønne perspektivet. Vår fremtid, altså morgendagens Norge, blir på en måte avhengig av jobben som ligger foran *Enova* og deres samarbeidspartnere. Når de i tillegg bruker det sammen med begrepet «morgendagen», bygges det en positiv assosiasjon til morgengry, håp og nytt liv. *Enova* kunne også valgt å skrive for eksempel «fremtidens grønne Norge» istedenfor «morgendagens grønne Norge». Ved å bruke begrepet «morgendagen» viser dette til noe som ikke ligger så langt unna oss i tid og det viser at det er viktig at vi begynner å jobbe med dette i dag. I tillegg etablerer de en nærhet til leserne ved at det er vi som skal oppleve morgendagen – det er noe som oppleves av oss som mennesker, og som en del av samfunnet.

Som nevnt tidligere, er språket vårt naturlig metaforisk og hverdagsmetaforer i mer stivnede metaforiske uttrykk finnes det svært mange av også i formelle sakprosaetekster. Et eksempel på dette fra *Enovas* tekst, er bruken av verbet å *skape* inn i metaforer som tar utgangspunkt i det å bygge og produsere. Dette finnes både i setningen «Omstillingen krever at vi kutter utslipp av klimagasser, bidrar til teknologiutvikling og innovasjon og *skaper nye verdier*» (3) og «På veien mot lavutslippssamfunnet skal Norge kutte utslipp samtidig som næringslivet må *skape nye verdier*» (5). Skape er til dels synonymt med det å bygge som ble beskrevet i forrige avsnitt, men å skape har en tilleggsverdi som gjør ordet mer stort og mektig enn bare

det å bygge og produsere noe. I opprinnelsen er det de allmektige, gudene, som har fortrinnsrett på det å skape. Når verbet settes sammen med *nye verdier* i setningene over, danner *Enova* en tilleggsverdi i hvor viktig dette arbeidet er.

Selve grunnpilaren i *Enova* er denne endringsprosessen der vi sammen må jobbe fremover med fokus på *Det grønne skiftet*. *Vekst* er tett sammenbundet med å bygge og produsere. Gjennom å bruke vekst som en gjennomgående metafor i teksten, skaper *Enova* et bilde av vekst som noe positivt dersom det blir gjennomført på en bærekraftig måte og da altså med *Enova* selv som en veileder på veien. Veiledning og selvstendighet blir brukt som tema i setningen «Dette gjør vi ved å støtte dem som går foran» (65). Metaforen består av en menneskelig og kroppslig handling, men henter sin forståelse fra det å lede an på veien og være en del av progresjon og fremdrift. Ved å bruke slike metaforer skaper *Enova* en nærhet mellom seg selv og leseren. *Enova* fremstiller seg som den sterke som støtter og hjelper mottakeren i gang og til å stå selvstendig i arbeidet med å finne og gjennomføre gode bærekraftige løsninger.

Det er ikke spesielt overraskende at *Enova* bruker kildedomenet fremdrift så aktivt og på så mange ulike måter som de gjør. Fremdrift er en viktig del av samfunnet og ikke minst i bygg- og anleggsbransjen. Det vil derfor være svært aktuelt innenfor *Det grønne skiftet*, innenfor bærekraft generelt og dermed også for arbeidet til *Enova*. Fremdriftsmetaforen blir i stor grad koblet til et positivt bilde og en positiv kontekst, men det er et tankekors at det i mange tilfeller kan være vanskelig å koble miljø og bærekraft opp mot fremdrift og ønsket om stadig vekst. Dette blir også omtalt i kapittel 6.

5.1.2 Metaforer hentet fra kildedomenet omsorg

Omsorgsmetaforer er nesten fraværende i denne delen av materialet, og er kun brukt i noen få sammenhenger der man også kan argumentere for at dette er hverdagsmetaforer som ikke setter sitt sterke preg på teksten (se oversikt over funn i kapittel 5.5 og tabell 5.2). Som beskrevet tidligere, har jeg likevel valgt å fokusere på kildedomenet omsorg. Grunnen til dette er først og fremst fordi det er så tydelig at omsorgsbegrepet er viktig i filmen, men også for å få fram kontrasten til fremdriftsmetaforen. I dette kildedomenet flyttes fokuset tydelig til det mellommenneskelige og det medmenneskelige, noe som står i kontrast til fremdrift.

Omsorg er altså svært lite fremtredende og finnes kun gjennom bruken av ordet *vennlig* i teksten «Om *Enova*». I disse tilfellene brukes metaforen i sammenheng med energi og klima:

«For den enkelte bedrift kan det være kostbart og risikabelt å ta i bruk de nyeste og mest *klimavennlige* teknologiene» (12) og «Enova kan dekke deler av merkostnaden ved å velge mer *energi- og klimavennlige* løsninger» (27). Her brukes vennlig som en besjeling, det vil si at konkrete elementer får menneskelige egenskaper. Å være vennlig er en viktig og menneskelig del av det å vise omsorg for hverandre. I begge setningene festes det positive ordet vennlig sammen med klima, og her brukes det også i sammenheng med de konkrete begrepene teknologi og løsninger. På denne måten fremstiller *Enova* sine egne løsninger knyttet til bærekraft som noe positivt og hyggelig for klimaet og for bedriftene. Utenom bruken av vennlig er det ingen metaforer hentet fra kildedomener innenfor omsorgsdiskursen.

5.2 Språklige metaforer i filmen «Enova – Livskraftig forandring»

Teksten «Om Enova» inneholder en film helt øverst på siden. Denne filmen varer i 1 minutt og 42 sekunder, og en kort beskrivelse av de 23 scenene finnes i tabell 5.1 (se kapittel 5.4). Jeg tar utgangspunkt i voiceover-stemmen i filmen. Også her vil jeg videre i kapittelet henviser til setningsnummer fra transkribering, og setningsnummer settes i parentes. Den transkriberte versjonen av voiceover ligger som vedlegg 2. I setningene vil jeg også bruke kursiv skrift for å utheve metaforen i setningen. Når det gjelder antall setninger, er dette et mye mindre materiale enn det var i den skriftlige delen beskrevet i kapittel 5.1. Dette gjør at det også er færre metaforer, men det vil ikke si at det er få av dem eller at de er mindre fremtredende. Filmens voiceover, eller fortellerstemme, hører til en kvinne. Stemmen er rolig og lyder moden. Med det mener jeg at den passer til kvinnen som er hovedpersonen i filmen, en kvinne jeg anslår er rundt 40 år. Det er kun denne ene stemmen som høres gjennom hele filmen. Den er beroligende og føles behagelig å høre på. Det rolige tempoet gjør også at det er lett å følge med på innholdet i det som blir presentert. Det eneste skriftlige i løpet av filmen møter vi helt på slutten da filmens tittel står skrevet: «Enova – Livskraftig forandring». Jeg har valgt å dele metaforene inn i de samme to kategoriene som jeg brukte i forrige kapittel.

5.2.1 Metaforer hentet fra kildedomenet fremdrift

Fremdriftsmetaforer er nesten fraværende i materialet (se oversikt over funn i kapittel 5.5 og tabell 5.2). I løpet av de seksten setningene i filmens voiceover, finnes det ingen svært fremtredende metaforer som bygger på fremdrift. Det eneste som kan trekkes fram, er at i to scener beveger filmen seg ut i verdensrommet. Her filmes først verdensrommet med mange stjerner og deretter kobles dette til kvinnen som ser oppover mot den mørke stjernehimlen i

scene 17 og 18. Her høres samtidig setningen «Det var ikke før vi kom oss ut i verdensrommet, og tok bilder av jordkloden, at det gikk opp for oss hva som er i ferd med å skje» (12). Her brukes fremdrift i form av teknologisk og menneskelig fremskritt. Det måtte ny banebrytende teknologi til for både å reise ut i verdensrommet og for å ta bilder av jorda derfra. Den menneskelige fremdriften og veksten, og akselerasjonen i dette, blir også en av våre største utfordringer i form av en verdensomspennende klimakrise. *Enova* bygger et bilde av hvordan fremdriften også bidrar til at vi kan se utfordringene tydeligere. Det er ikke lenger noen unnskyldning at det kan være vanskelig å se konsekvensene av de miljømessige valgene vi tar.

Det er som sagt lite bruk av metaforer som bygger på kildedomenet fremdrift, men mangelen på dette er et interessant trekk i seg selv og skal diskuteres i kapittel 6. Mangelen lager mer rom for å fremheve metaforer med fra andre kildedomener, samtidig som de visuelle metaforene vil være enda mer viktig i en film enn det vil være i en tekst. Det visuelle i filmen utdypes i kapittel 5.4.

5.2.2 Metaforer hentet fra kildedomenet omsorg

Omsorgsmetaforer er nesten fraværende i selve innholdet i denne delen av materialet, men omsorgsmetaforen kommer likevel tydelig fram gjennom selve stemmekvaliteten. Dette delkapitlet vil derfor omhandle metaforer i lydbildet og ikke i selve innholdet i ord og setninger som voiceover-stemmen presenterer (se oversikt over funn i kapittel 5.5 og tabell 5.2).

Kvalitetene i fortellerstemmen blir metaforisk brukt i filmen. Van Leeuwen skriver: «...the modality of sound can be approached along the same lines as the modality of visual communication» (Van Leeuwen, 2005, s. 175). Lyd kan altså deles inn i både grader og ulike typer modaliteter, og skaper dermed et lydmessig uttrykk som representerer verden eller en avsender (Van Leeuwen, 2005, s. 175–176, Van Leeuwen, 2022, s. 45–46). I *Enovas* film ville vi gått glipp av noe essensielt dersom vi skrudde av lyden og kun brukte teksting av det stemmen forteller oss. Da mister vi viktige deler av stemmens kvaliteter som fargelegger inntrykket *Enova* ønsker å formidle til mottakeren. Dette delkapitlet vil altså videre omhandle metaforer i stemmens lydbilde. Som omtalt i teorikapittelet, er slike lyduttrykk blant annet tonehøyde, lydstyrke, lydvarighet, lydets tekstur og også variasjonen av disse i lydbildet (Van Leeuwen, 2005, s. 175–176, Van Leeuwen, 2022, s. 45–46).

Stemmen i *Enova* sin film er helt lik gjennom hele filmen. Den kan omtales som en «typisk» voiceover ved at det er en monolog der man hører det er en innøvet tekst som blir opplest med innlevelse. Voiceover-stemmen kommer svært nært innpå mottakeren på grunn av kvaliteten, klangen og roen i stemmen som nevnt tidligere. Dette virker som en rolig og moden kvinne. Gjennom en behagelig stemme, viser hun både til fakta og fagopplysninger. I tillegg stiller hun også undrende spørsmål og kommer med tanker som vil være aktuelle for de fleste av oss, både fagpersoner og allmennheten. Vurdert ut fra Van Leeuwens begreper om en stemmes lyd kvalitet sett fra et metaforisk ståsted, er følgende punkter de viktigste trekkene ved analyse av voiceover-stemmen i filmen til *Enova*:

- Tonehøyden i stemmen er lav. Dette er ikke typisk for en kvinnelig stemme. Siden kvinner er fysisk mindre enn menn, vil dette vanligvis skape høyere og skarpere lyder fordi rommet for resonans er mindre hos kvinner. En lav tonehøyde hos en kvinne vil derfor ofte være en bevisst handling og gi et inntrykk av det å være påståelig, pågående og maskulin (Van Leeuwen, 2014, s. 79).
- Lydstyrken er ensartet gjennom hele filmen. Stemmen framstår som noe monoton og opplest. Den kan beskrives som dempet. Metaforisk vil en viskende stemme signalisere noe privat, mens en ropende stemme vil signalisere det motsatte (Van Leeuwen, 2014, s. 79). Stemmen i filmen vil fremstå som noe intimt og personlig, men er ikke så langt nede på skalaen mot visking at den vil føles helt privat. Det personlige fremheves ved at stemmen er myk og behagelig.
- Stemmens tekstur er jevn. Den blir aldri verken hes eller hard, og er altså helt i den motsatte enden av skalaen ved å være glatt, ren og «velsmurt». Alle støykilder i stemmen er fraværende. Konteksten vil være avgjørende for hvordan stemmen oppleves metaforisk (Van Leeuwen, 2014, s. 80). I *Enovas* tilfelle er det viktig ut fra konteksten og temaet, at stemmen gir et bilde av å være rolig, i harmoni og til å stole på.

Både det rolige tempoet og den nesten søvndyssende, lave «radiostemmen» har et moderlig og beroligende preg over seg. *Enova* bygger narrativet rundt dette behagelige og viser til noe vi kan stole på, og noe som er trygt for oss. Den moderlige tryggheten hos kvinnen underbygges på den ene siden av hennes kunnskapsrikhet, men også disse undringene som skaper en kjent ramme som de fleste av oss kan kjenne oss igjen i. Et eksempel er scenen der kvinnen fysisk lukker øynene etter å ha sett utover landskapet fra et utkikkspunkt i naturen, og voiceover-stemmen sier: «Det er jo fristende å bare *lukke øynene* å håpe at noen andre har kontroll» (9). Videre fortsetter stemmen: «Ikke noe galt i å *dele bilder av isbjørner på*

smeltende isflak - på Facebook» (10). De fysiske handlingene som skjer gjennom å lukke øynene eller dele bilder på sosiale medier er en form for omsorg fordi det likestiller den kunnskapsrike og rolige stemmen med leseren. Det er en omsorg i det å stille seg på samme nivå som mottakeren og fortelle at vi alle har disse menneskelige og kanskje litt enkle spørsmålene og løsningene. *Enova* skaper dermed et bilde av at dette er helt vanlige måter å vise solidaritet og omtanke på, og at det ikke er noe galt i det, men at det likevel ikke er nok. Underforstått viser *Enova* hvordan vi trenger hjelp fra dem til å ta viktige grønne beslutninger som vil gi et større utslag enn de tiltakene som gjennomføres i dag.

5.3 Visuell kommunikasjon i «Om Enova»

I teksten «Om Enova» finnes ulike modaliteter. Disse er beskrevet og vist mer detaljert i kapittel 4.1. Et utsnitt som viser eksempel på fargebruk og skrift, finnes også under i figur 5.1.

Figur 5.1 Eksempel på skrifttype og fargebruk i teksten "Om Enova"

Leseren møter først et grønt felt øverst på siden som består av logo og nedtrekksmeny. Man møter igjen det grønne feltet i bunnen av siden, nå sammen med praktisk informasjon. Mellom disse feltene er det tekst og bilder som dominerer. I teksten er det brukt skrifttypen *Arial* gjennom hele teksten, både i overskrifter og i brødtekst. Det er brukt ulik skriftstørrelse og skrifttykkelse for å utheve deler av teksten. Dessuten er det sitater som tilhører noen av tekstens bilder, og disse er skrevet i kursiv skrift. Alle bokstaver er svarte på en lys grå

bakgrunn. Bakgrunnen står i svak kontrast til hvite tekstbokser som brukes ved tre anledninger. I tillegg brukes understreking og grønn farge for å markere lenker som navigerer videre til andre deler av nettsiden. Siden selve skriften er en sentral del av teksten, vil jeg i kapittel 5.3.2 ta kort for meg det metaforiske perspektivet som ligger i typografien.

Selv om den verbalspråklige teksten tar opp mye av plassen i «Om Enova», er det også flere elementer som står tydelig fram. Som omtalt i teorikapitlet finnes det flere tilnærminger til visuell analyse i en multimodal tekst og det er et stort område å dekke. Jeg har derfor gjort et utvalg og konsentrerer meg i hovedsak om bildene i teksten. Bildeanalyse er igjen en analyse der man kan ta utgangspunkt i flere ulike elementer, og jeg har derfor valgt å konsentrere meg om hovedobjektene som befinner seg i sentrum av bildene. Som omtalt i teorikapitlet, uttrykkes konnotasjonene særlig gjennom de tre semiotiske ressursene *bakgrunn*, *objekt* og *farger*. I denne oppgaven har jeg valgt å se på objektene i bildene for å vise til eksempler på visuelle metaforer som er med å danne *Enovas* identitet. Jeg har brukt inndelingen i fremdriftsmetaforer og omsorgsmetaforer, men jeg har valgt å dele opp kapitlet etter analyse av de fire bildene og ikke etter metaforkategoriene.

5.3.1 Konnotasjoner og metaforbruk i tekstens bilder

Hvis man ser hovedobjektene i de fire bildene som en helhet, er det fremdriftsmetaforene som er fremtredende og bygger på endring, fremtid og produksjon. Videre er omsorgsmetaforen mindre fremtredende. Det mest interessante med de omsorgsmetaforene som faktisk finnes, er at de er tydelig brukt i samspill med fremdriftsmetaforene (se oversikt over funn i kapittel 5.5 og tabell 5.3). For å vise til metaforbruken, vil jeg videre i delkapitlet ha hovedfokus på det denotative og det konnotative nivået.

Figur 5.2 Det første bildet som møter leseren i teksten "Om Enova"

Det første bildet leseren møter i teksten «Om Enova», kan beskrives på følgende måte på det denotative nivået: Bildet er et fotografi av en grønn spire som vokser oppe i en hul stubbe (se figur 5.2). Stubben har et flatt kutt slik det blir når man sager ned et tre. Det er tydelig at stubben er gammel siden den er hul, den har sprekker og den har en grå- og grønnaktig farge. Det kan også se ut som om den er barket av på utsiden og at den er en del av en større helhet. Dette kommer ikke veldig tydelig fram, men det kan også tenkes at dette er en avkuttet stolpe som kanskje er en del av en gammel grind eller et gjerde. Den grønne spiren har en frisk grønnfarge og ser ut som et lite lauvtre. Bakgrunnen er dekontekstualisert og har en dus fargeskala i grått, blått og noe grønt.

På det konnotative nivået er naturen viktig i dette bildet. Naturen er brukt som et bilde på både forholdet mellom fortid og fremtid, og dermed også fremdriften fremover. Det vokser noe nytt og friskt ut av det som er gammelt og oppbrukt. Bildet kan gi oss assosiasjoner til at vi må tenke nytt, bærekraftig og grønt, men at vi ikke må glemme historien og tradisjonene. Naturen brukes også som en metafor på menneskers bruk av naturen og hvordan vi må leve i pakt med den for å kunne sikre en fremtid for videre generasjoner. Når noe blir kuttet ned og brukt, må vi også være med på å bygge det opp igjen. Det vesle treet som vokser opp av det gamle, kan føles skjørt på grunn av størrelsen og på grunn av kontrasten til den grove stubben. Likevel ser det livskraftig ut med sin friske farge. Det er også en ganske vanlig metafor at spirer viser til nytt liv og nytt håp. Dette passer godt inn i det narrative *Enova* ønsker å bygge opp rundt sin egen identitet. De må jobbe hardt i en tradisjonell bransje som er kjent for å

være en versting innen klimautslipp. Så til tross for et relativt statisk og nært klisjéfyllt bilde, inneholder det flere metaforiske assosiasjoner til både fremdrift og vekst.

Figur 5.3 Det andre bildet som møter leseren i teksten "Om Enova"

På det denotative nivået i det andre bildet leseren møter i teksten, vises en mannlig industriarbeider i front (se figur 5.3). Han er kledd i velbrukt, skittent verneutstyr og har et kontrollpanel hengende på magen. Arbeideren er avbildet i et middelsnært utsnitt fra midjen og opp, og han er i et øye-til-øye-perspektiv med leseren. Blikket er skjult bak mørke vernebriller. Bakgrunnen består av en mekanisk industrimaskin med noe som ser ut som smeltet metall. Det smeltede metallet gløder, mens resten av både bakgrunn og person er i ulike brune og grå fargetoner.

Ved å se på objektene i bildet i et konnotativt perspektiv, er det arbeideren og metallet/maskinen som er i hovedfokus. På den ene siden står mennesket og maskinen i kontrast til hverandre som det myke og det harde, men på den andre siden er det også en sammenheng mellom dem siden de begge er avhengige av hverandre for å fungere. Objektene er et bilde på den typisk norske, tradisjonelle industrien. I beskrivelsen av en slik tradisjonell industri vil nok de aller fleste tenke på noe som er mannsdominert og kanskje en lite miljøvennlig produksjon. På den andre siden er slik industri ofte viktige hjørnesteinsbedrifter som er svært viktig for lokalsamfunn og for å opprettholde befolkningsgrunnlaget i distriktene. I dette bildet konnoterer *Enova* den fysiske industriproduksjonen og

industriarbeideren med noe stolt, sterkt og tradisjonelt. De bruker leserens følelser til å bygge sitt narrativ gjennom industrien som noe som skaper fremdrift både i lokalsamfunn og i storsamfunnet. Dette understrekes av at *Enova* skriver gjennom hele teksten at industrien er en del av det som må omstilles. Bilde nummer to viser hvor viktig det er at omstillingen skal gjøres med stolthet ved å bruke det vi har fra før, nemlig det tradisjonelle, det lokale og det vi er gode på, til å skape vekst og fremdrift i en riktig retning.

Figur 5.4 Det tredje bildet som møter leseren i teksten "Om Enova"

Det tredje bildet viser et gårdstun i fugleperspektiv (se figur 5.4). Her ser vi en grusvei inn til et hvitt hus, en hage med to barn som leker og en voksen person som ser på dem. Utsnittet er ultrafjernt, og vi får ikke med oss så mange detaljer og har heller ikke blikkontakt med personene. Bakgrunnen viser hage, en rød låve og sola som skinner i horisonten og lager lange skygger i bildet. Det er stort sett naturlige og rolige farger i hele bildet, med unntak av barna som er kledd i signalgult arbeidstøy. Sola er også sterk og skinner rett mot mottakeren. Det er mørke, gamle trær uten blader i forgrunn, og gresset rundt er grønt og brunt. Det kan se ut som et bilde tatt om våren. Dette skiller seg noe ut fra de to foregående bildene ved at dette ser ut som et fotografi tatt av en virkelig situasjon der det ikke er oppstilt eller tatt av en fagfotograf.

Sett fra et konnotativt perspektiv er det nærliggende å knytte objektene til en omsorgsmetafor som spiller på hverdag og familie. Dette er et bilde på en typisk hverdagssituasjon som både viser omsorg og kommunikasjon mellom far og barn. Både den uhøytidelige og lite faglig måten bildet er tatt på, og den hverdagslige konteksten rundt objektene, gjør at leseren lett kan

sette seg inn i situasjonen. Det dannes et bilde av hvordan privatpersoner også passer inn i Enovas arbeid. Det er ikke bare de store prosjektene som støttes, men også de som er viktige for oss enkeltmennesker.

Figur 5.5 Det fjerde bildet som møter leseren i teksten "Om Enova"

Det fjerde bildet hører egentlig ikke direkte med til teksten «Om Enova». Helt i bunn av nettsiden, etter selve verbalteksten, er det en horisontal grønn strek, og under står det skrevet «Les videre» og «Om organisasjonen». Bildet blir derfor tydelig knyttet til disse to korte setningene. På det denotative nivået er det to personer som er i fokus (se figur 5.5). De er avbildet i et middelsnært utsnitt og blikket deres føres til høyre dit hvor den ene av personene peker. Bakgrunnen er ute av fokus og viser bare en dus gråblå farge som kan minne om hav. Det eneste vi kan skimte er noen strå og nypebusker uten blader. Dette gir følelsen av høst, noe som understrekes av at den ene av personene har på seg lue og at de har på seg allværsjakker. De to smilende personene, en ung jente og en litt yngre gutt, står tett inntil hverandre i senter av bildet. Den unge jenta står bak gutten og peker mot noe som leseren ikke ser. De to personenes blikk følger den pekende armen. De står så tett sammen at hun lener kinnet sitt mot guttens hår. Klærne er typiske turklær i fargene brunt, blått og rødt. Den røde fargen på guttens jakke blir et blikkfang sammen med personenes ansikter og jentas pekende arm.

Konnotativt sett er omsorg og samhold tydelig i dette bildet. Både den fysiske nærheten og de tilfredse og blide ansiktene, viser at dette er to personer som står hverandre nær. Det kan se ut som for eksempel et søskenpar eller noen som har et annet familiært bånd til hverandre.

Metaforisk sett kan vi se dette på ulike måter. For det første er disse to unge menneskene fremtiden. De er sunne og friske i en typisk tursituasjon. De har sola i ansiktet og virker ubekymrede i hverandres selskap. Det er nettopp denne generasjonen som har behov for at vi tar store grep rundt miljø og bærekraft i dag. Omsorgen som barna har for hverandre og omsorgen som dagens voksengenerasjon bør ha for dem, er en tydelig del av det bildet *Enova* bygger opp rundt seg selv. På den andre siden er jentas pekende arm fremtredende i bildet, noe som indikerer bevegelse og handling. Det er en tydelig vektor som peker opp i bildet (Skrede, 2021, s. 24). Hun peker oppover og fremover, noe som metaforisk kan vise til fremtid og fremdrift.

5.3.2 Typografi som meningsbærende element

Som nevnt har skriften en stor plass i teksten sammen med de fire omtalte bildene. Ord har mer enn semantisk betydning i en tekst. I tillegg kommer det visuelle som også er en kommunikasjonsbærer gjennom bruk av typografi. Skrifttype, skriftstørrelse og ulike typer uthevninger er meningsbærende og påvirker mottakers inntrykk og har med seg et meningsnivå. Det handler mye om metaforiske assosiasjoner (Ledin & Machin, 2020, s. 112–114). Man kan analysere meningspotensialet ved å se på typografiske trekk som til sammen danner en typografisk profil. Typografiske trekk må også sees i kombinasjon med andre trekk som for eksempel farge, dimensjoner, tekstur og kontekst (Ledin & Machin, 2020, s. 124). Selv om jeg ikke skal fokusere spesielt på typografi i denne oppgaven, fant jeg det nødvendig med en kort oversikt fordi skriften, og dermed også det visuelle ved skriften, har en såpass stor plass i materialet. *Enova* bruker skrifttypen *Arial* i hele teksten «Om Enova». De bruker relativt stor skrift i deler av teksten, og bruker fet skrift ved noen anledninger for å utheve tekstdeler. En annen utheving er at de bruker kursiv skrift i figurtekstene som hører til to av bildene. Kursiv skrift forbindes ofte med sitatbruk og noe mer personlig. Når figurteksten i tillegg har bruk av store anførselstegn, dannes assosiasjoner til et mer personlig utsagn. Videre kan det bemerkes at skrifttypen *Arial* er noe spredt, horisontalt orientert, maskinpreget, ikke-sammenkoblede bokstaver og uten pynt som for eksempel seriffer. Ved å velge den relativt nøytrale skrifttypen *Arial* er det mest sannsynlig *Enovas* hovedhensikt å fokusere på seriøsitet og lesbarhet, og dermed bygge sin identitet som en trygg, solid og stødig institusjon. Dette underbygges i tillegg av det visuelle rundt typografien. Beskrivelsen av typografi tidligere i avsnittet understreker det solide og stødige, det ujålete, stabile og jordnære (Ledin & Machin, 2020, s. 124–135).

5.4 Visuelle metaforer i filmen «Enova – Livskraftig forandring»

I likhet med bilder er det mange ulike elementer i en film som kan analyseres, og svært mange områder der man kan jobbe med metaforer. For å sette visuelle metaforer i filmen i sammenheng med innholdet i den språklige delen, har jeg valgt å fokusere på fremtredende metaforer hentet fra de samme kildedomener som tidligere – fremdrift og omsorg. Jeg valgt å skille disse to fra hverandre her i analysen, men i kapittel 6 kommer jeg til å argumentere for hvorfor de kan sees på mer som enhet som glir over i hverandre. Tabell 5.1 viser en kort oversikt og beskrivelse av de 23 scenene i filmen. En mer utfyllende beskrivelse finnes i vedlegg 3.

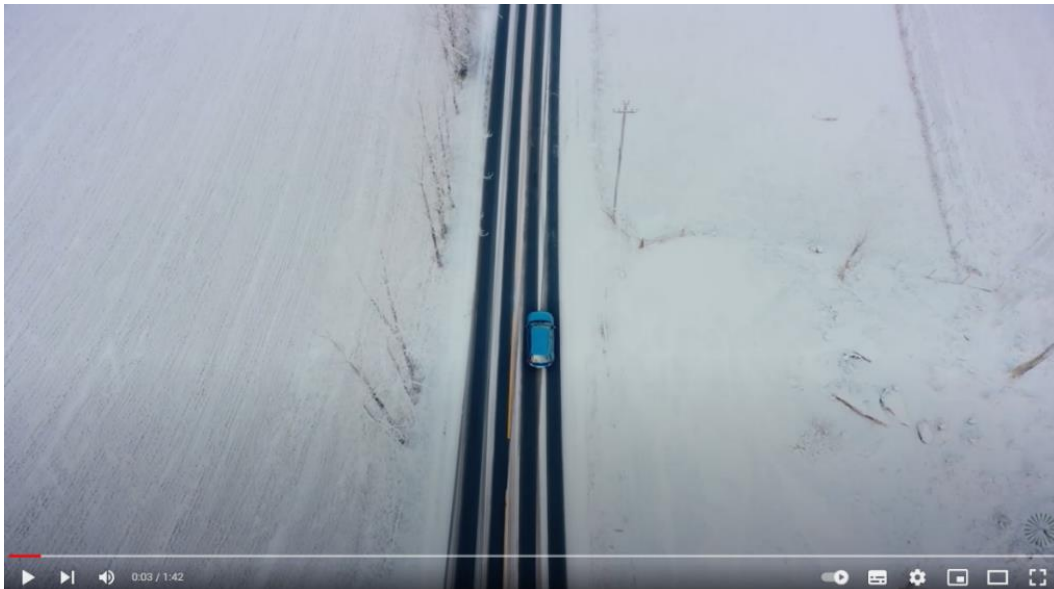
Tabell 5.1 Kort oversikt over scenene i filmen "Enova - Livskraftig forandring"

Scenenummer	Kort beskrivelse av innhold i scenen	Scenestart (min:sek)
1	Bil kjører på vintervei. Viser i fugleperspektiv.	0:00
2	Bil kjører på vintervei. Sett fra siden.	0:04
3	Kvinnelig sjåfør sett gjennom frontruta.	0:06
4	Kvinnen snur hodet mot passasjerstet. Smiler.	0:11
5	Baby sitter i barnesete i passasjerstet.	0:13
6	Bilen kjører gjennom typisk norsk vinterlandskap.	0:18
7	Kvinnen ser ut av bilvinduet. Hun ser en ruin.	0:23
8	Ruinen vises på nærmere hold.	0:25
9	Kvinnen jogger oppover en sti. Nærbilde kun av beina.	0:30
10	Kvinnen jogger oppover.	0:32
11	Kvinnen når toppen og ser utover landskapet.	0:35
12	Utsikt over et disig landskap.	0:40
13	Kvinnen med sola i øynene. Lukker øynene.	0:43
14	Kvinnen i et kontorlandskap sammen med andre.	0:48
15	To personer snakker engasjert i kontorlandskapet.	0:53
16	Kvinnen går mot en skjerm. Hun presenterer muntlig.	0:55
17	Svart nattehimmel med stjerner.	0:59
18	Kvinnen ser opp på himmelen.	1:05
19	Kvinnen ser inn et vindu der babyen leker innenfor.	1:07
20	Kvinnen ser inn vinduet og smiler.	1:17
21	Kvinnen bærer barnet mens hun går bortover et fortau.	1:20
22	Kvinnen kjører bilen i mørket.	1:26
23	Bilen kjører nedover en bakke. Bremselys kommer på.	1:30

5.4.1 Fremdrift som visuell metafor i filmen

Fremdriftsmetaforer er svært utbredt i materialet. Videre i kapitlet vil det vises at de fremdriftsmetaforene som er mest fremtredende, er de som bygger på veien og reisen, og metaforer som viser ulike typer vektorer (se oversikt over funn i kapittel 5.5 og tabell 5.3)

Veimetaforen er den første visuelle metaforen vi treffer på i filmen (se figur 5.6). Denne metaforen følges gjennom hele filmen og er hentet fra kildedomenet fremdrift. Her følger vi en bil og dens reise gjennom landskapet. Den frakter sjåføren og passasjerer fremover på veien. Metaforen er visuelt fremtredende gjennom hele filmen. Bilen og veien treffer vi i ti av de 23 scenene som filmen består av.

Figur 5.6 Scene nr. 1 (se også vedlegg 3)

På starten av filmen treffer vi den kvinnelige sjåføren som sitter i bilen. Det virker sannsynlig at det er kvinnen vi også hører i voiceover-stemmen som går gjennom hele filmen. Kvinnen er en rolig sjåfør og stemningen er også deretter. Hun har med seg et lite barn som er forsvarlig fastspent i bilsetets sikkerhetssele. Barnet er rundt 4–6 måneder gammelt og er også rolig og fornøyd. Vi ser bilen kjører fremover i flere ulike vinkler. Den kjører med relativt høy hastighet uten å stoppe opp. Det er nærliggende å knytte dette opp mot den måten vi behandler jordkloden vår på i dagens samfunn. Vi bruker menneskeskapt teknologi som er viktig for oss og som gjør hverdagen både enklere og mer behagelig, men vi bruker det på bekostning av miljø og fremtid. Dette vises også på ulike elementer som kvinnen kjører forbi,

og som derfor kan tolkes som en del av reisen og veien. Et særlig tydelig eksempel på dette er det rolige vinterlandskapet som bilen kjører gjennom (se figur 5.7). Det ser typisk norsk ut der naturen er ispedd dyrket mark og gårder som ligger idyllisk til. Kontrasten er derfor stor når det ligger en ruin ved veien som kvinnen kjører på (se figur 5.8). Det sammenraste bygget ser svært gammelt ut og kan bære preg av å ha vært for eksempel en kirke eller lignende høytidelig bygning. Når kvinnen møter natur og gårdsbruk på veien, viser det oss på en nesten nasjonalromantisk måte det vi er så stolte av i Norge. Dette er dagligdagse bilder og landskap som vi kjører gjennom hver dag, og som er viktige for oss og noe vi må ta vare på. Ruinen danner ulike bilder av virkeligheten. På den ene siden kjører vi stadig videre inn i fremtiden uten å ta hensyn til historien, og ødelegger det som tidligere generasjoner har bygget opp. På den andre siden kan ruinen hen vise til en fortid vi er stolt av. Ruinen er ikke revet ned, men er bevart for at vi ikke skal glemme historien. Vi må bruke tidligere lærdom og ta det med oss inn i fremtiden slik at vi kan leve og lære av dette på vår vei i dag. Reisen og veien som metaforer, danner tydelige narrativer rundt det som er *Enovas* kjernevirksomhet.

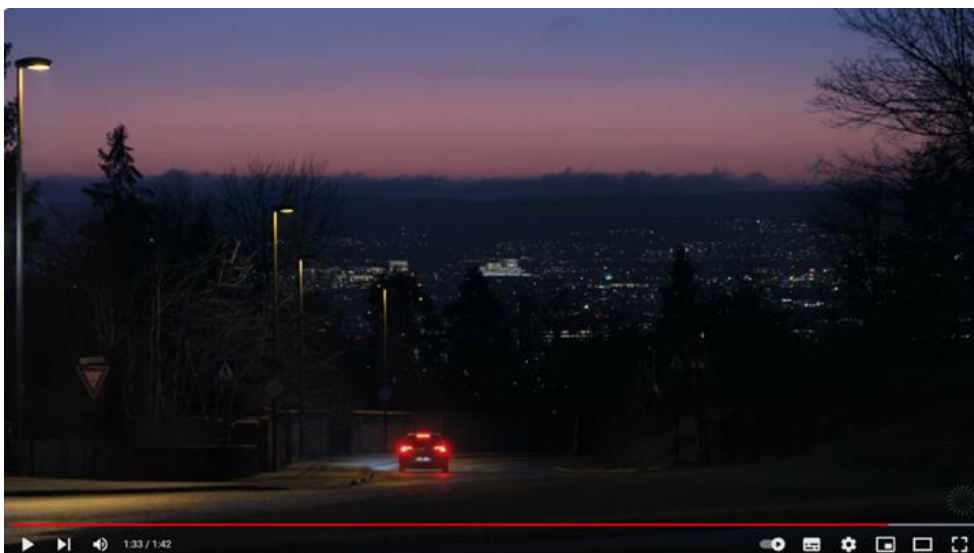

Figur 5.7 Scene nr. 6 (se også vedlegg 3)

Figur 5.8 Scene nr. 8 (se også vedlegg 3)

I de to siste scenene er kvinnen og barnet igjen tilbake i bilen. Det er mørkt ute og bilen filmes blant annet kjørende nedover en bakke mot sentrum av en by. Mot slutten av bakken bremses bilen og bremselysene vises tydelig i mørket (se figur 5.9). Bilen senker farten og blir deretter borte bak en sving. De røde lysene er varsellamper som forteller at fare er på ferde, og at vi må handle for å unngå en ulykke. Lysene og rødfargen konnoterer følelsen av krise som også er en fremtredende del av klimadiskursen. På den andre siden forteller bremselysene oss at samfunnet faktisk tar grep og bremses ned forbruket og misbruket av kloden vår. Det finnes dermed også håp i oppbremsingen og endringen kvinnen gjør på reisen sin.

Figur 5.9 Scene nr. 23 (se også vedlegg 3)

En annen metafor hentet fra kildedomenet fremdrift, er vektormetaforene. Vi møter vektorer for første gang når vi ser den samme kvinnen på joggetur opp mot en høyde. Her vises det tydelig at kvinnen er på vei et sted. Hun jogger oppover på en sti (se figur 5.10). Også dette gir assosiasjoner til hvordan vi stadig ønsker å bevege oss opp og fram i dagens samfunn. Når kvinnen kommer til toppen er hun sliten, men også sterk og fornøyd. Hun har nådd en topp, men her velger hun å stoppe opp for å se seg rundt. Veien/stien hun følger, bærer ikke bare preg av fart og evig fremgang, men viser også en ettertenksomhet og muligheten til å se både inn i fortiden og fremtiden.

Figur 5.10 Scene nr. 10 (se også vedlegg 3)

En annen tydelig visuell henvisning til fremdrift ved bruk av vektorer, møter vi når handlingen i filmen har beveget seg inn i kontorlandskapet (se figur 5.11). Kvinnen befinner seg nå i et moderne kontorlandskap som kan se ut som jobben hennes, eller at hun er i et møte. I scene 15 sitter hun og observerer to andre personene i rommet mens de snakker sammen, men det er en endring til scene 16 der det er svært mange elementer som viser til bevegelse og fremdrift:

- Kvinnen har reist seg fysisk fra stolen sin og går målrettet mot en annen side av rommet. Hun passerer bordet og vi ser et hode tilhørende en av de andre personene som følger hennes bevegelse i rommet. Denne personen følger tydelig med på hva kvinnen gjør, og det er hun som har oppmerksomheten i rommet.
- I det kvinnen nærmer seg veggen løfter hun armen og trykker på en fjernkontroll mens hun går. Blikket er rettet dit hun peker med fjernkontrollen. Hun kommer bort til en påskrudd skjerm, snur seg rundt og begynner å snakke engasjert mot dem rundt bordet. Vi ser både at leppene beveger seg og at hun gestikulerer med hendene.
- På skjermen bak kvinnen ser vi en graf på en blå bakgrunn. Dette er en graf med en pil som går tydelig nedover. Flere detaljer er ikke mulig å oppfatte i det lille tidsrommet som grafen synes i filmen, men den nedadgående pilen er tydelig.

Figur 5.11 Scene nr. 16 (se også vedlegg 3)

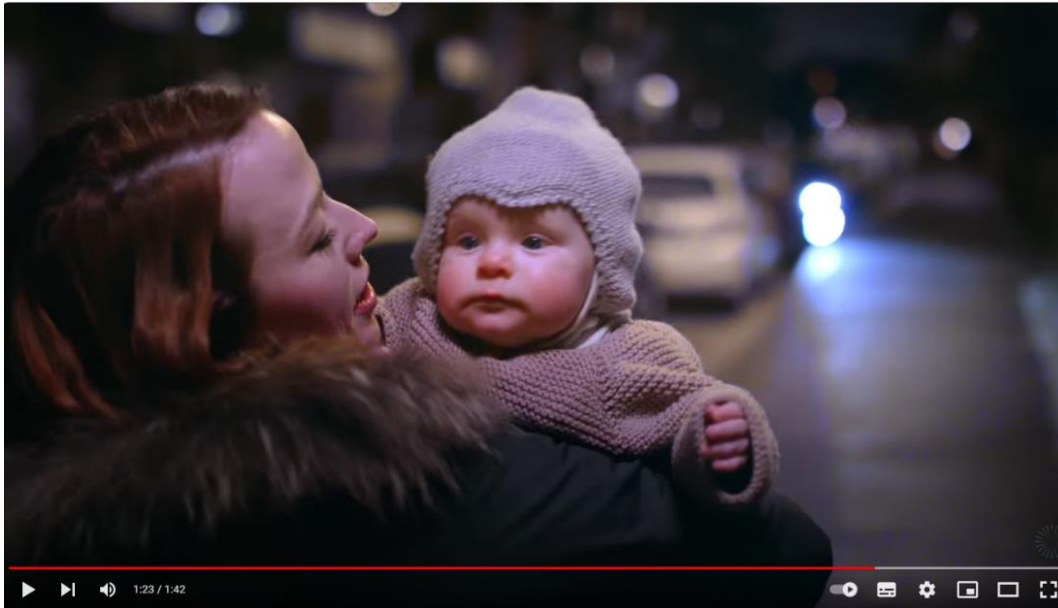
5.4.2 Omsorg som visuell metafor i filmen

I likhet med fremdriftsmetaforene, er også omsorgsmetaforene svært utbredt i materialet.

Dette delkapitlet omhandler de mest fremtredende omsorgsmetaforene som bygger på forholdet mellom mor og barn, og på det som jeg har kalt for «idealkvinnen» (se oversikt over funn i kapittel 5.5 og tabell 5.3). Forholdet mellom mor og barn er en metafor som er enkel å tyde og er mye brukt i ulike sammenhenger også i andre sjangre. Begrepet «idealkvinne» har jeg valgt fordi det er en trygghet og omsorg i det å ha en sterk person å stole på. Disse to metaforgruppene skal altså utdypes videre i dette kapitlet.

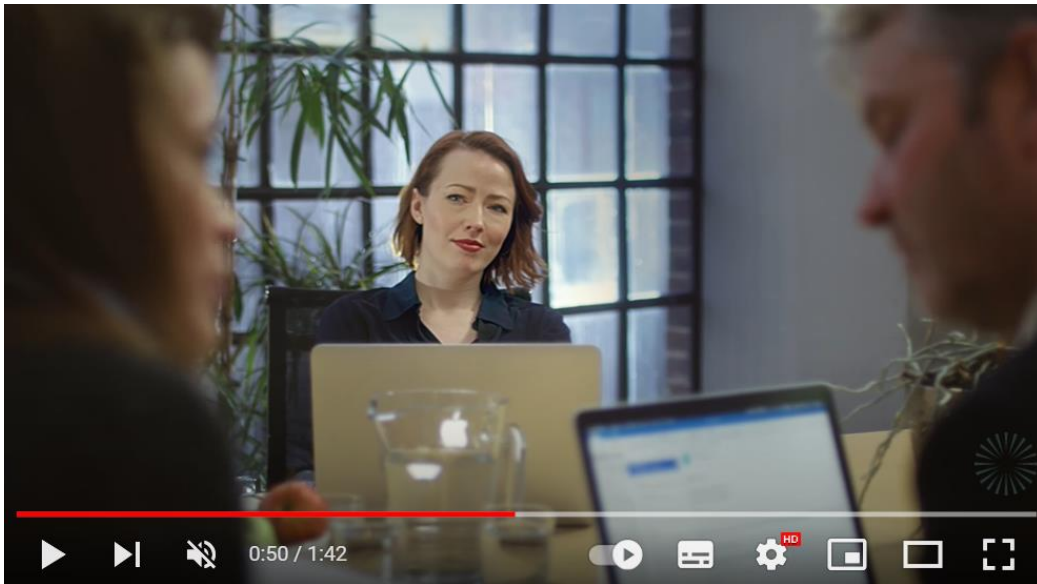
Kvinnen er hovedpersonen i filmen og er direkte med i 15 av de 23 scenene. «Direkte med» menes at hun vises i filmen enten i et nært eller et mer fjernt perspektiv. I alle de resterende scenene er kvinnen også en indirekte del av filmen. Det vil si at bilen hennes vises, at vi vet at hun er i nærheten eller at vi ser omverdenen gjennom hennes øyne. Hun er altså hovedpersonen i filmen gjennom antall scener hun medvirker i, men også ved at voiceover-stemmen er koblet til henne. Barnet er ikke med i like mange scener, men er også tydelig en viktig person. Det er svært få personer som vises i filmen, og dette barnet er direkte knyttet til kvinnen. Vi kan ganske sikkert anta at dette er mor og datter. Det er en tydelig kjærlig kobling mellom de to, noe som vises gjennom smil og blick både fra kvinnen og barnet. Eksempel på denne koblingen vises i figur 5.12. Dette utsnittet er hentet fra scene 21 der kvinnen har hentet barnet i barnehagen. Også i starten av filmen ser vi de samme blickene mellom mor og barn under bilturen. Fra føreriset ser kvinnen seg til siden og følger med på barnet i passasjeriset. Hun kjører stødig fremover, men har også blikket og konsentrasjonen festet til barnet. Barnet er fremtiden og den kommende generasjonen. Kvinnen passer derfor ikke bare på sitt eget avkom, men det er også et bilde på det å ta vare på fremtiden samtidig som man klarer å opprettholde den stødige og trygge fremdriften.

Omsorgen vises som sagt i blick og smil, men også i detaljer i alt som gjøres til det beste for barnet. Eksempler på dette er den korrekte sikkerhetssele og et sikkert sete i bilen. Det vises også gjennom at barnet er plassert i en trygg barnehage med voksne som følger med og har god tid. Til og med klærne kvinnen har valgt til barnet sitt, viser omsorg. Dette ser ut som hjemmelagede klær i naturlige materialer, som for eksempel ullgenser med treknapper. Omsorgen for barnet, for fremtiden, er pakket inn i bildet av den kjærlige, rolige og trygge moren. Hun er til å stole på og virker aldri stresset eller uoppmerksom.

Figur 5.12 Scene nr. 21 (se også vedlegg 3)

I tillegg til å være mor, er kvinnen også et bilde på en slags idealkvinne. Hun er rolig uten stress, hun har et fornøyd og rolig barn og hun viser seg sunn og sprek. I tillegg er hun en smart og sterk karrierekvinne. I jobbsammenheng ser vi henne med et selvsikkert smil om munnen, formelle klær, tydelig rød lepestift og moderne briller. Det blir nesten på grensen til det klisjéfylte, hadde det ikke vært for det alvorlige budskapet i voiceover-stemmen. I filmens midtparti møter vi kvinnen alene uten barnet, og det er der hun fremtrer som sprek og sterk under joggeturen og deretter som en velkledd karrierekvinne i et trendy kontormiljø. Der er hun den som tar ledelsen og tar ordet. Og hun ser ut til å ha eneansvar for barnet sitt og klarer det helt utmerket (se figur 5.10, 5.11 og 5.12). Hun utstråler autoritet og trygghet gjennom sin rolige væremåte, hyggelige smil og velpleide ytre (se figur 5.13). Det er en omsorg i det å bli tatt hånd om av den sterke og kunnskapsrike. Denne omsorgen bunner i at det er trygt å ha en stødig og tydelig person som støtter uansett hva man måtte møte på veien. *Enova* bruker omsorgsmetaforen til å speile seg selv i kvinnen. I filmen har hun den rollen som *Enova* har i forhold til bedrifter og enkeltpersoner som ønsker og trenger deres kunnskap og veiledning.

Figur 5.13 Scene nr. 15 (se også vedlegg 3)

5.5 Oppsummering av funn

Jeg har tatt utgangspunkt i teksten «Om Enova» og filmen som er en del av denne nettsiden, og har videre valgt ut metaforer fra de to kategoriene fremdriftsdomenet og omsorgsdomenet.

Funnene kan kort vises til i to hovedpunkter:

- I teksten er fremdriftsmetaforene fremtredende og omsorgsmetaforene lite fremtredende både når det gjelder språklig innhold og det visuelle i bildene.
- I filmen er funnene noe mer sammensatt ved at fremdriftsmetaforene og omsorgsmetaforene er nesten fraværende i det språklige, kun ved unntak av omsorgsmetaforen i stemmens lydbilde. I det visuelle i filmen er både fremdriftsmetaforene og omsorgsmetaforene svært fremtredende.

Hovedfunnene oppsummeres i de to tabellene under for å gi en helhetlig oversikt. Disse to tabellene bygger på analysemodellen som blir brukt i denne oppgaven. Tabell 5.2 viser en oppsummering av hovedfunn fra analyse av språklige metaforer i «Om Enova» og filmens voiceover. Tabell 5.2 viser visuell kommunikasjon på bakgrunn av metaforer og konnotasjoner i tekstens bilder og visuelle metaforer i filmen.

Tabell 5.2 Oversikt over hovedfunn - språklige metaforer

Metaforer i skriftlig verbaltekst		Metaforer i voiceover i filmen	
Fremdriftsdomenet:	Omsorgsdomenet:	Fremdriftsdomenet:	Omsorgsdomenet:
Fremtredende: - Veien/reisen - Målet - Bygge/produsere	Nesten fraværende	Nesten fraværende	Innholdsmessig: Nesten fraværende Lydbilde: Fremtredende

Tabell 5.3 Oversikt over hovedfunn - visuelle metaforer og konnotasjoner

Metaforer og konnotasjoner i bildene fra skriftlig verbaltekst		Metaforer i filmen	
Fremdriftsdomenet:	Omsorgsdomenet:	Fremdriftsdomenet:	Omsorgsdomenet:
Fremtredende: - Endring - Fremtid - Produksjon	Lite fremtredende Brukes sammen med fremdriftsmetafor	Fremtredende: - Veien/reisen - Vektorer	Fremtredende: - Mor/barn - «Idealkvinnen»

6 Drøfting og didaktisk refleksjon

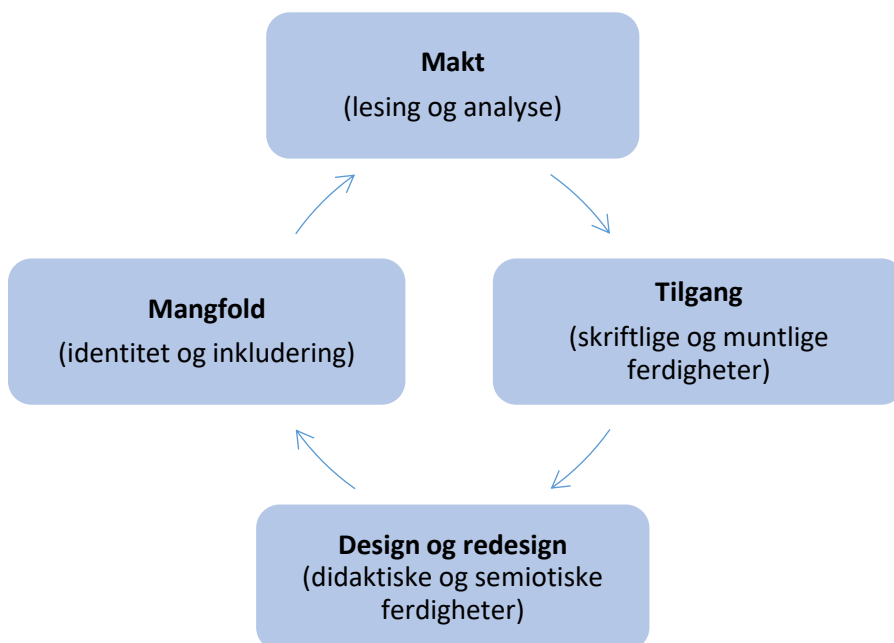
På slutten av analysekapittelet oppsummeres funn i to tabeller. I tabell 5.2 oppsummeres funn av språklige metaforer, mens de visuelle metaforene og konnotasjonene presenteres i tabell 5.3. Jeg vil videre i teksten ta utgangspunkt i oppgavens teoridel, analysen fra forrige kapittel og funnene, for å kunne drøfte hvilket potensial en yrkesspesifikk sakprosatext med sterk etos i bransjen, kan ha i fagskolestudenters læringsprosess på bygg- og anleggslinja. I dette kapitlet vil jeg knytte analysen og funnene didaktisk opp mot temaer innenfor multimodalitet, kritisk literacy, voksenpedagogikk, yrkespedagogikk og livslang læring. Det vil ikke presenteres et didaktisk opplegg, men heller en didaktisk refleksjon og begrunnelse som kan inspirere til videre utarbeidelse av praktiske undervisningsopplegg.

6.1 Kritisk lesing i fagskolen

Som beskrevet i teorikapittelet, er kritisk lesing og kritisk literacy viktige kompetanser og ferdigheter i dagens samfunn fordi det er en måte å få innsikt i konstruksjon av virkelighetsbilder og maktbruk i tekst. «Det å lese kritisk handlar i stor grad om å kunne avdekkje, identifisere og utfordre dei implisitte sosiale og kulturelle førestillingane (haldningar og verdiar) og idear som blir framstilte som naturlege og sjølvsagte i ein tekst» (Veum & Skovholt, 2020, s. 14). Dette sitatet sier mye om innholdet og formålet med denne masteroppgaven. Den tar utgangspunkt i en tekst som har mye makt, og som kan kalles mektig eller tekst med mye etos. Jeg har også grunnlagt tidligere i oppgaven hvorfor det er et behov for å velge en tekst med naturlig etos i bransjen. Det kan være lett å godta slike tekster og motta innholdet på en mer ukritisk måte, nettopp på grunn av den etos som ligger mer eller mindre forhåndsinnstilt hos leseren før tekstmøtet.

Denne evnen til å analysere og vurdere meningsskaping har kommet inn i fagplaner for grunnskole og videregående skole, og «kritisk» er et velbrukt begrep sammen med det å tenke og lese kritisk både generelt i fagplanen og knyttet til norskfaget (Veum & Skovholt, 2020, s. 25–26). I emnebeskrivelsen for fagskolens kommunikasjonsemne kan det igjen bemerkes at «kritisk» ikke brukes eksplisitt i forhold til lesing, kun i sammenheng med kildekritikk. Det er likevel ikke er utelatt i læringsutbyttebeskrivelsen (se vedlegg 4). Det vises gjennom læringsutbyttene som sier at studentene skal ha kunnskap om grunnleggende kommunikasjonsteori og om retoriske virkemidler. Videre skal de kunne analysere og reflektere over egen og andres tekst. Dette inngår i det å møte tekster med et kritisk blikk selv om det altså ikke står skrevet med akkurat denne ordlyden.

Analysen forteller oss hvordan detaljer i teksten kan være avgjørende for å si noe om virkelighetsbildet, identiteten og narrativet som skapes gjennom bruk av fremdriftsperspektivet og omsorgsperspektivet. Et eksempel på en slik detalj fra analysen er hvordan *Enova* bruker metaforer innen vei og reise på flere steder i teksten, både i det språklige og i det visuelle. Et annet eksempel er hvordan *Enova* konstruerer sin identitet ved å speile seg selv gjennom den visuelle fremstillingen av kvinnen i filmen, eller hvordan de i filmen velger å flette fremdrift og omsorg sammen i det visuelle uttrykket. At tekst, makt og identitet knyttes sammen på en slik måte, er et viktig perspektiv i kritisk literacy (Veum & Skovholt, 2020, s. 25). Jeg vil knytte dette opp til Hilary Janks og hennes didaktiske modell for arbeid med kritisk literacy i skolen, noe hun presenterer i boka *Literacy and Power* (2010). Videre i dette kapittelet vil jeg ta utgangspunkt i den visuelle fremstillingen av modellen hentet fra Veum og Skovholt, som er basert på Janks sin modell (se figur 6.1). De fire dimensjonene i denne modellen er også beskrevet i tekst i teorikapittel 3.2.

Figur 6.1 Didaktisk modell for arbeid med kritisk literacy basert på Hilary Janks (Veum og Skovholt, 2020, s. 24)

Makt: For å forstå hvordan *Enova* konstruerer sitt virkelighetsbilde og sin utøvelse av makt, må fagskolestudentene ha evner til analyse og forståelse for de valgene avsenderen har gjort både når det gjelder det språklige og det visuelle. Den semiotiske analysen i denne masteroppgaven viser hvordan man kan velge seg ut ulike semiotiske ressurser og hvilke

virkemidler som blir brukt for å skape et ønsket bilde. På den ene siden viser analysen metaforer som er lett synlige, som for eksempel veien. Andre metaforer trenger et noe mer øvet blikk, som for eksempel lydbildet i voiceover-stemmen. Dette viser blant annet at man kan tilpasse arbeidet i klasserommet etter den enkelte klasse eller den enkelte student i arbeidet med kritisk lesing.

Tilgang: Denne dimensjonen i modellen handler om å ha tilgang til ulike typer tekster. *Enova* sin tekst er brukt som et eksempel på en tekst med naturlig høy etos i bransjen, men kan lett byttes ut med andre tekster. For fagskolestudenter kan eksempel på dette være nettsider som *regjeringen.no*, *nav.no* eller nettsiden til en kommune eller fylkeskommune. Det kan også være mer avgrenset i sjanger, som for eksempel en standardkontrakt/forslagskontrakt hentet fra *Forbrukerrådet* eller en veiledning til byggesøknad hentet fra den lokale kommunen. Fagskolestudentene har tilgang til et hav av slike tekster. Å ta utgangspunkt i en analyse og bevisstgjøring rundt *Enova* sin bruk av noen avgrensede metaforer, kan derfor være et godt utgangspunkt til bruk på andre tekster. Analysen avslører at *Enova* har konstruert et virkelighetsbilde. Dette viser ikke bare hvorfor man trenger å lese *Enovas* tekst og lignende tekster kritisk, men det kan også føre til bevissthet rundt egen kommunikasjon. Slik kan studentene få innsikt i å bruke lignende strategier også i egen tekstproduksjon, for på denne måten å nå fram med eget budskap i ulike tekster og kontekster.

Design og redesign: Vi trenger kritisk bevissthet for å forstå sammenhengen mellom hvordan en tekst er designet, hvorfor den er utformet på akkurat denne måten og dermed hvilken identitet den konstruerer. Den semiotiske analysen av *Enova* sin tekst er nødvendig for å «avsløre» meningsskapingen i teksten. Å redesigne teksten gir oss muligheten til å presentere den valgte teksten i et nytt lys, men da er det helt avgjørende å ha språklig og semiotisk bevissthet i kunnskapsgrunnet (Veum & Skovholt, 2020, s. 25). *Enova* sin tekst kan for eksempel redesignes til å ta utgangspunkt i andre metafordomener enn fremdrift og omsorg. Det kan også være produktivt å for eksempel stille seg spørsmålet om hvordan teksten kunne vært utformet dersom budskapet hadde spilt mer på frykt rundt fremtiden, og hvordan dette hadde påvirket leseren på en annen måte enn den opprinnelige teksten. Et annet eksempel kan være å redesigne teksten ved å ta bort omsorgsmetaforene, og deretter vurdere hvordan *Enova* sin identitet vil fremstå kun med fokus på fremdrift.

Mangfold: Når en sak, et menneske eller en bedrift blir fremstilt i en tekst, er det vesentlig å være bevisst på bruk av språklige og visuelle ressurser. «Identitetar og relasjonar kan skapast, utfordrast og endrast gjennom språk og tekstar» (Veum & Skovholt, 2020, s. 25). Gjennom

analyse av de utvalgte språklige og visuelle ressursene i *Enovas* tekst, kom det fram at de har en bevisst og gjennomført bruk av fremdrifts- og omsorgsmetaforer for å skape en identitet. I kritisk tilnærming til tekst vil dette være en avgjørende kompetanse. *Enova* bygger sin identitet ved å danne et bilde av hvordan fremdrift og vekst faktisk er mulig selv med et grønt perspektiv. Dette flettes igjen sammen med omsorg som underbygger perspektivet om en mulig grønn vekst. Hele tiden kobles dette sammen med *Enova* som den viktige støttespilleren.

6.2 Multimodale tekster og metaforbruk som pedagogisk ressurs i fagskolen

Enovas nettside og delen av nettsiden som jeg har undersøkt spesielt, er en multimodal tekst. Her møter mottakeren både verbaltekst, bilder, film, farger, figurer, menyer og lenker for å nevne det mest fremtredende. Analyse av slike elementer er mye brukt i norskfaget i grunnskole og videregående skole, men er også uten tvil en viktig del av emnet *Kommunikasjon* i teknisk fagskole. I likhet med begrepet «kritisk», står ikke «multimodalitet» eksplisitt i emnebeskrivelsen i læreplanen. Likevel hører det så absolutt hjemme i undervisningen i dette emnet. Som eksempel står det i læringsutbyttebeskrivelsen at studenten skal kunne bruke relevante begreper for å analysere tekster, både egne og andres. I tillegg skal studenten kunne produsere tekster med et innhold og en form som er tilpasset situasjon, mål og mottaker (se vedlegg 4 for læringsutbyttebeskrivelsen hentet fra emnebeskrivelsen for emnet *Kommunikasjon*). For at fagskolestudentene skal kunne tilegne seg ferdigheter innen disse læringsutbyttene, er multimodale tekster høyst aktuelle og helt nødvendige å jobbe med. Siden *multimodal tekst* eller *sammensatt tekst* er et såpass innarbeidet begrep i norskfaget, burde begrepet blitt brukt direkte i emnebeskrivelsen og i læringsutbyttebeskrivelsen, men det er altså ikke gjort. Det er likevel ikke tvil om aktualiteten ved å jobbe med multimodale tekster i kommunikasjonsemnet. Emnebeskrivelsen sier heller ikke eksplisitt noe om hvilke type tekster som skal brukes, men som det omtales seinere i kapittel 6, er bruken av virkelighetsnære og praksisnære tekster noe som kan skape motivasjon og engasjement (Sylte, 2021, s. 12–13). *Enovas* nettside kan derfor lett brukes som eksempeltekst og utgangspunkt for mye av arbeidet, diskusjonen og refleksjonen i kommunikasjonsemnet for bygg- og anleggsklassene i fagskolen.

Enovas nettside er multimodal, og analysen viser hvordan de har brukt metaforen som semiotisk ressurs gjennom flere modaliteter både i det språklige og det visuelle. Metaforene viser hvordan visse mønstre er brukt for å skape meningsdannelse i teksten. Vi vet at

metaforene vil tolkes og at meningsdannelse alltid vil skje i møtet med mottakergruppen og deres kontekst (Veum & Skovholt, 2020, s. 20). Sett fra den andre siden er *Enova* et stort statsforetak der vi vet at de har profesjonelle fagansatte som utformer nettsiden, og at brukte virkemidler ikke er tilfeldig valgt. Måten de har brukt metaforer hentet fra kildedomenene fremdrift og omsorg, er vel gjennomtenkt av fagpersoner som har analysert både mål og mottaker av teksten. De er meget vel bevisste på hvilket virkelighetsbilde de ønsker å skape med teksten, og hvordan kulturkontekst og situasjonskontekst påvirker leserens møte med teksten. Det er også høyst sannsynlig at de er vel bevisste på hvilken framstilling av *Enova*, som en aktør innenfor bærekraft og *Det grønne skiftet*, de ønsker å gi mottakeren gjennom for eksempel bruk av metaforer. Med dette bakteppet er det derfor spennende å bringe en slik tekst inn i fagskolen, og at studentene kan bruke den som eksempel på hvordan man kan analysere, tolke og avsløre hvordan avsender bruker teksten for å skape et virkelighetsbilde, overbringe et budskap og påvirke mottakeren.

Hvordan *Enova* bruker de ulike metaforene i teksten, kan være en innfallsvinkel og en bevisstgjøring på hvordan en multimodal tekst utformes, og hvordan avsender bruker virkemidler. Metaforer er for mange noe som er særlig knyttet opp mot skjønnlitterære tekster, og det kan være en mer ukjent tanke at dette også er et virkemiddel som i høyeste grad blir brukt i sakprosaetekster og i faglitteraturen som man møter i bygg- og anleggsbransjen. Analysen i forrige kapittel og de funn som ble gjort, viser at metaforer er et mye brukt verktøy i *Enova* sin tekst. Metaforer hentet fra kildedomenet fremdrift kan virke logisk ut fra forkunnskaper og fordommer man har til en mannsdominert bransje, så det virker kanskje ikke svært overraskende at fremdrift er mer fremtredende enn omsorg i metaforbruken. Det er derfor spennende, og kanskje overraskende, at *Enova* har valgt å fokusere såpass mye på omsorgsmetaforen i de visuelle metaforene i filmen. De fokuserer heller ikke bare på omsorg, men de har også valgt å bruke en kvinnelig hovedperson der morsrollen spiller en sentral rolle. De bruker moren og den tradisjonelle omsorgsrollen for å lage et virkelighetsbilde av seg selv satt i samme situasjon – altså *Enovas* rolle og bidrag som en institusjon med omsorg for miljøet, fremtiden og de bedriftene og enkeltpersonene som må bidra for at dette skal fungere.

Selv om de to kategoriene fra analysen i denne oppgaven bærer på to forskjellige forståelser av det å være miljøvennlig og gjennomgå en bærekraftig grønn omstilling, er det også to utbredte diskurser i denne sammenheng. *Enovas* tekst er derfor et godt utgangspunkt for videre arbeid med andre tekster, eller arbeid med tekster fra andre avsendere som er aktuelle

for studenter i en bygg- eller anleggsklasse. Her kan man også dele opp de to kategoriene mer detaljert for å jobbe enda mer fag- og bransjerettet. Selve grunnstenen i profesjonspedagogisk tenkning er at læring skjer «...gjennom praktisk-teoretisk forståelse, erfaring, samhandling og refleksjon, som bidrar til utvikling av individets kompetanse på individ-, organisasjons- og samfunnsnivå» (Sylte, 2021, s. 164). Et eksempel på dette er at *bygge* og *produsere* er verb som ligger tett knyttet opp til kategorien fremdrift. Som vist i forrige kapittel, finnes det nettopp bruk av fremdriftsmetaforer som trekker inn konnotasjoner fra for eksempel byggbransjen. En slik virkelighetstilnærming kan være en innfallsvinkel for studentene i denne målgruppen. Et annet eksempel for hvordan man kan dele kategoriene mer opp i detaljer, er å dele opp omsorgsmetaforene slik jeg også har gjort i analysekapitlet når det gjelder filmen. Det er tydelig at mor-barn-metaforen er svært fremtredende, men også den sterke «ideal-kvinnen» er en omsorgsmetafor. Et slikt arbeid i klasserommet vil være med på å bevisstgjøre rundt bruk av metaforer. Et annet eksempel rundt omsorgsmetaforene, er filmens voiceover. Som vist tidligere, er omsorgsmetaforene nesten fraværende innholdsmessig i filmens voiceover, mens den er meget fremtredende i lydbildet. Talen og stemmens makt har vært fremhevet helt siden Sokrates' tid, og er ikke mindre aktuelt i dagens samfunn.

Det er en vanlig øvelse i skoleverket å finne ut hvilke appellformer som blir brukt i ulike deler av en multimodal tekst, når man skal tilnærme seg teksten kritisk. Dette kan også trekkes inn i analysen av metaforbruken i *Enova* sin tekst. Særlig tydelig kommer dette fram dersom man tar utgangspunkt i de visuelle metaforene. I alle bildene i teksten er det appellformen patos som er mest fremtredende. Dette gjelder også i de sammenhenger der metaforene er hentet fra kildedomenet fremdrift og vekst. I scenene i filmen der metaforene er hentet fra fremdrift, er det også patos som er i fokus. Dette ser man særlig der vei og reise er brukt. Her er det for eksempel mye bruk av nasjonalfølelse og det typisk norske, og det er lett å kjenne seg igjen i både steder og følelsene. I de scenene som spiller på omsorgsmetaforen er det selvsagt også patos som brukes for å skape virkelighetsbildet til *Enova*. Det vil si at patos brukes både når det gjelder metaforer som bygger på fremdrift og omsorg. *Enova* bruker patos for å bygge sin egen etos som en grønn aktør, og for å bygge sin egen grønne merkevareidentitet. I tillegg har *Enova* en naturlig makt i bransjen og innehar en etos i møtet med leseren allerede i forkant av tekstmøtet. Det er altså ingen tvil om at *Enovas* tekst er i en maktposisjon ovenfor mottakeren, og at dette er viktig å avdekke for leseren. Dette legitimerer hvorfor denne nettsiden er en aktuell tekst å bruke i undervisningen. Fokuset og bevisstheten i læringssituasjonen for

studentene bør derfor heller ligge på hva som faktisk gjør dette til en mektig tekst, og hvilke virkemidler som blir brukt i teksten for at den skal få fram sitt budskap. *Enova* som institusjon innehar en makt på grunn av sin posisjon og sitt mandat, men teksten må likevel gjøre et arbeid for å opprettholde sin autoritet ovenfor mottakeren. Denne bevisstheten, og hvordan avsender klarer å få til dette, er den viktige diskusjonen for studentene. Dette er tydelig knyttet til kritisk literacy og kompetanse om hvordan språk og tekst konstruerer virkelighetsbilder i en multimodal tekst. *Enova* bruker metaforene til å skape selektive bilder av virkeligheten. I tråd med Hilary Janks og maktperspektiver i tekst, innebærer kritisk tilnærming til tekst både en analyse, men også en problematisering av makta *i* en tekst og makta *bak* en tekst (Veum & Skovholt, 2020, s. 14).

Denne oppgaven tar utgangspunkt i hva slags fremstilling av merkevareidentitet som blir belyst gjennom metaforene og konnotasjonene i *Enovas* tekst. Den tar også utgangspunkt i hva slags forståelse av bærekraft *Enova* knytter seg til når de velger å bruke så mye fremdrift i metaforene sine, men også når de velger å kombinere det med omsorgsmetaforer. I teorien kan det være vanskelig for *Enova* å skulle argumentere for sitt hovedarbeid, en grønn omstilling, når de også fokuserer så mye på fremdrift, vekst og teknologiske fremskritt som de gjør både gjennom sitt mandat og gjennom sin tekst. Et nærliggende spørsmål å stille, er om ikke heller *Enova* og bransjen burde jobbe for å bremse opp det stadig pågående vekstbehovet og den ødeleggende utviklingen vi er inne i? Det virker til tider som *Enova* prøver å veie opp for dette ved å bruke omsorgsmetaforen i tillegg til fremdriftsmetaforene, selv om det absolutt er fremdriftsmetaforene som er mest brukt i teksten og filmen.

6.3 Livslang læring i lys av pedagogiske prinsipper for voksne profesjonsutøvere

Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse har en arrangementsrekke de har kalt for *Kunnskapsprat*. Her tar de opp aktuelle spørsmål rundt høyere utdanning, også innebefattet høyere yrkesfaglig utdanning. I ett av *Kunnskapsprat*-seminarene spør de: «I en tid med rask teknologisk utvikling og grønn omstilling står vi overfor nye utfordringer i arbeidslivet. Å utruste arbeidsstyrken med relevant og oppdatert kompetanse er mer kritisk enn noensinne. Men hva skal til for å få flere av de som står i arbeid til å ta etter- og videreutdanning?» (Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse, 2024). Selv om denne masteroppgaven ikke direkte tar for seg hva som skal til for å få flere til å ta etter- og videreutdanning, er det likevel en del av denne store sammenhengen: For å gjøre skolebenken mer attraktiv for voksne studenter, er høyere utdanning avhengig av å ha et innhold som er nyttig og

kompetansehevende, og som også føles slik for studentene. I det samfunnet vi lever i med enorm utvikling innen blant annet teknologi, er det et stort behov for at folk skal søke seg inn i høyere utdanning både i UH-sektoren og i fagskolesektoren. Den grønne omstillingen krever også ny og utviklet kompetanse som samfunnet er trenger. Om vi skal få til den grønne omstillingen på en god måte, er vi avhengige av at noen ønsker å øke eller tilpasse sitt faglige ståsted. For å drøfte dette temaet i et didaktisk lys, er det viktig å stille det sammen med punktene om voksenpedagogikk og profesjons-/yrkespedagogikk som ble omtalt i teorikapittelet.

Metaforbruken til *Enova* er selvsagt bare ett av flere brukte virkemidler som påvirker hverandre i et samspill. I denne oppgaven har jeg valgt ut en liten del av en fullstendig analyse av teksten. Hva gjør egentlig denne lille delen av analysen til en viktig del når man skal lese tekst kritisk sett i lys av yrkespedagogiske perspektiver og livslang læring? Vil det være nyttig i fagskolesammenheng å gå så detaljert til verks at man jobber med hvorfor og hvordan *Enova* har brukt metaforer både fra fremdriftsdomenet og omsorgsdomenet? Van Leeuwens ord underbygger hvordan en detalj i en tekst kan ha stor rekkevidde: «Studying the semiotic potential of a given semiotic resource is studying how that resource has been, is, and can be used for purposes of communication, it is drawing up an inventory of past and present and maybe also future resources and their uses» (Van Leeuwen, 2005, s. 5). Bevisstgjøring og arbeid med metaforbruken, i en tekst med sterk etos i bransjen, kan være et bidrag til å jobbe inn i fagskoleverket med de store utfordringene vi må løse som samfunn. Metaforen blir her sitt eget bilde på viktigheten av å se det yrkespedagogiske, og forstå at skjæringspunktet mellom fag og danning er så viktig i det livslange læringsløpet som fagskoleutdanningen er en del av. Gjennom en slik tankegang hever man ikke bare fagkompetansen gjennom faglig påfyll, men blir også mer reflektert i valgene man gjør. På denne måte kan man tilegne seg kunnskap og møte samfunnsendringer på en bedre måte i fremtiden. Dagens arbeidsliv er i kontinuerlig endring og vi trenger arbeidstakere i et livslangt læringsløp som innehar fleksibel kompetanse til bruk gjennom hele livet. For å lykkes med å få til livslang læring trenger vi kvalifisert arbeidskraft som møter det kompetansebehovet som finnes i næringslivet (Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse, 2024). Grande og Lyckanders forskning på området viser også at arbeidslivet har behov for yrkesfaglærte arbeidere: «...fagskolene har en viktig rolle i å utdanne spesialiserte yrkesutøvere for et arbeidsmarked i endring» (Grande & Lyckander, 2018, s. 6). I et arbeidsmarked i rask endring og teknologi i rask utvikling, vil også mange arbeidsoppgaver endre seg. På denne måten er det ikke kun fagkunnskapen som

er viktig, men også den livslange læringen og dermed også dannelsesperspektivet. Dannelsesperspektivet omtales mer detaljert i kapittel 6.4. En analyse av virkemidler, for eksempel metaforer i multimodale tekster, kan være med på å øke den helhetlige yrkeskompetansen som innebærer «...ulike komponenter som sosial kompetanse, relasjonskompetanse, endrings- og utviklingskompetanse, samt nøkkelkompetanse og faglig kompetanse knyttet til praktiske ferdigheter. Nøkkelkompetanse innebærer ofte taus kunnskap som for eksempel ansvarlighet, kreativitet, evnen til analytisk, innovativ og kritisk tenkning og problemløsning» (Sylte, 2021, s. 35). For å få til dette er det spesielt tre områder som må legges til rette for: For det første må den voksne studenten møtes med fleksible tilbud som gjør det mulig å tilpasse egen tid i kombinasjonen jobb og studier. For det andre er økonomi og støtteordninger vel så viktig som for unge førstegangsstudierende. Det tredje punktet er det som er viktigst sett fra denne oppgavens vinkling, nemlig at studietilbudet er tilpasset den enkelte og den voksne studenten. Undervisningen og innholdet må føles nødvendig, virkelighetsnært og skape følelsen av motivasjon hos den enkelte (Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse, 2024).

6.4 Dannelsesperspektivet i Kommunikasjonsemnet

Analysen viser at dannelse også er et viktig perspektiv å ta inn i kommunikasjonsemnet og inn i fagskoleutdanningen. Funnene viser at for å være en kritisk leser, trenger man å ha kunnskap for eksempel om bruk av metaforer fordi det er viktig for hvordan avsender lager et virkelighetsbilde ut fra eget narrativ. Uten et dannelsesperspektiv, kritisk bevissthet og uten fagkunnskap innen kommunikasjonsfaget og norskfaget, mister studentene noe i møtet med sin bransjes fagtekster. Dette er en aktuell argumentasjon for kommunikasjonsemnets videre eksistens og utvikling på bygg- og anleggslinja i fagskolen. Analysen underbygger at det ikke kun holder med lese- og skrivekompetanse, kunnskap innen bransjespesifikke fag og faktakunnskap. Studentene trenger også den dypere forståelsen man får gjennom dannelsesperspektivet. Vi lever i et tekstmangfold og en digital informasjonsverden der vi ikke kommer utenom å måtte se noe mer enn kun det overfladiske og konkrete i en tekst. Akkurat som Ludviksen-utvalget påpeker viktigheten av allmenndannelse, vil altså dannelse være viktig i fagskolen. Det holder ikke lenger kun med fagkunnskap i en verden der man møter rask endring og omstilling på de aller fleste områder.

Jeg hevder altså at dannelsesperspektivet og allmennkunnskapen fra tidligere skolegang vises som viktig gjennom analysen i denne oppgaven. Ifølge Olav Eikeland kan det å hevde at

yrkespedagogikken er allmenn, virke paradoksalt fordi begrepet i seg selv framstår som «ikke-allment». Den påståtte «ikke-allmenne» yrkespedagogikken bygger på at det sammenlignes i forhold til noe annet – nemlig allmennpedagogikken. Et slikt skille gjør at yrkesfagene oppfattes som særegne, operative og nisjepregede, og dermed trenger en spesiell pedagogikk (Eikeland, 2015, s. 14). De voksenpedagogiske prinsippene begrunner at voksne fagskolestudenter har andre forutsetninger og må ha andre læringsforhold enn barn og ungdom, men analysen viser at sett fra en yrkespedagogisk synsvinkel må det likevel ikke gå på bekostning av det allmenne. Det må lages plass til både det yrkesspesifikke og det allmenndannende. Det vil ikke holde å bare bruke yrkesrelevante sjangere i kommunikasjonsfaget for å gjøre det yrkesspesifikt og bransjerettet. Selvsagt vil sjangervalg være en viktig forutsetning for gode lærings situasjoner, men man trenger noe mer enn kun å kunne avkode for eksempel *Enova* sin tekst. Man trenger å kunne noe virkelig dannende, allment og felles, for eksempel kunnskap om kritisk lesing eller semiotisk analyse, altså noe som tradisjonelt sett ikke vil ses på som yrkespedagogikk. Det kan også tenkes at bransjen selv, i hvert fall den delen som ikke er pedagogisk utdannet, nødvendigvis ikke ser helheten og dermed viktigheten av å ta med elementer som ikke tradisjonelt sett oppfattes som en del av yrkesfag. Eikeland påpeker at dersom man fjerner det allmenne ved yrkespedagogikken, vil de yrkesfaglærte og deres virksomheter forbli ukyndige og heteronome basert på vaner, rutiner og regler uten særlige utviklingsmuligheter (Eikeland, 2015, s. 25). Studentene på fagskolen trenger den allmenne kunnskapen og dannelsen for å kunne fremstå og handle med dyktighet og autonom mestring også utenfor den rent faglige yrkeskompetansen. Analysen viser viktigheten av å oppnå noe mer enn handlingslogikk – fagskolestudentene har også behov for en forståelseslogikk (Inglar, 2015, s. 100). Dannelse er noe livslangt utenfor de formelle kvalifikasjonene (Bødtker Walstad, 2015, s. 44). En formell utdanning skjer innenfor en avgrenset tidsperiode, og den uformelle utdanningen fortsetter inn i yrkeslivet. Personlig dannelse, samfunnsdannelse og yrkesfaglig dannelse er et livslangt prosjekt og grunnlaget legges i skolegangen uansett i hvilket skoleslag, eller på hvilket nivå man befinner seg. Yrkespedagogikk må ikke avgrenses til å være et styrings- og kontrollmiddel for myndigheter eller bransjen, for da reduseres yrkespedagogikken til noe instrumentelt som kun vil være gyldig innenfor en begrenset tidsperiode (Bødtker Walstad, 2015, s. 46). En slik reduisering bort fra dannelsen og kulturen, ser vi ut fra analysen at fagskolen ikke gjør seg tjent til å være en del av.

Tidligere i teksten har jeg vært inne på Lakoff og Johnson og deres tanker om hverdagslivets metaforer (1980). De skriver at de grunnleggende verdiene i en kultur har sammenheng med metaforstrukturen i de fundamentale begreper som finnes i kulturen. Verdiene gjelder generelt i en kultur, men det er forutsatt at forholdene rundt er like over tid, noen de som regel ikke er. Det er ofte konflikter mellom verdier ut fra konteksten de befinner seg i, og derfor også konflikter mellom metaforene som er knyttet til dem (Lakoff & Johnson, 1980, s. 24–25). Verdier knyttes også opp til vårt behov for dannelse og livslang læring. Omsorgsmetaforene i *Enova* sin tekst er et godt eksempel på verdier som gjelder generelt i vår kultur, og som nesten kan brukes uansett kontekst. Vi kan tenke at disse spiller på verdier som er evig gyldige i vår kultur. Fremdriftsmetaforene er metaforer som er del av viktige verdier, men som også er svært knyttet til dagens kontekst. *Enova* bruker fremdriften knyttet opp til en usunn vekst, men også opp til en nødvendig vekst som er en av de store utfordringene i deres grønne hovedoppgave.

Funnene knyttes også opp mot prinsipper fra moderne markedsføringspraksis der det er et større fokus på opplevelse, identitet og ideologi, mer enn på selve produktet eller merkevaren som markedsføres. Kommunikasjonen gjennom det språklige og visuelle i *Enova* sin tekst, assosierer ikke «det grønne» gjennom praktiske arbeidsoppgaver som må utføres, men blant annet gjennom metaforbruk som skaper en identitet knyttet både til fremdrift og omsorg. For som Lischinsky skriver, uttrykkes heller «...the consumer`s identity, position, and trajectory» (Lischinsky, 2018, s. 540). Her vises nok en gang at dannelsesperspektivet og den allmenne teorien trengs for å utvikle kritiske fagskolestudenter. Den kritiske bevisstheten, maktperspektivet og dannelsen vil også henge sammen med de emosjonelle elementene i en arbeidsprosess. «Å utvikle yrkeskompetanse er ikke bare et spørsmål om rasjonalitet. Det innebærer også å legge vekt på følelser og opplevelser» (Langli, 2015, s. 51). De mentale prosessene må være med i utøvelsen av det yrkespraktiske, noen som vises gjennom det kritiske perspektivet i analysen i denne oppgaven.

7 Konklusjon

Formålet med denne oppgaven har vært å utforske hvilket potensial yrkesrelevante sakprosattekster har for kritisk leseopplæring ved fagskolens bygg- og anleggslinje. For dette formålet har jeg jobbet med det tilhørende forskningsspørsmålet: Hvordan bruker *Enova* metaforer og konnotasjoner for å bygge sin merkevareidentitet? I arbeidet med å finne svar på dette har jeg brukt deler av *Enova* sin nettside siden dette er en aktuell tekst for studentgruppa nevnt over. Jeg valgte ut tekstdelen med tittelen «Om Enova» siden jeg ønsket å se spesielt på hvordan de markedsfører seg selv og hvordan de underbygger sin merkevareidentitet. Da var det naturlig å bruke den delen der de faktisk beskriver seg selv som institusjon. Det var flere modaliteter jeg kunne jobbet med, men jeg valgte å avgrense det til den verbalspråklige teksten, til hovedobjektene som ressurs i bildene og utvalgte deler av filmen som var integrert i teksten.

I oppgaven har jeg gjennomført en semiotisk analyse, der jeg i første del gjennomførte en analyse av metaforene i den skriftlige verbalteksten og i voiceover-stemmen i filmen. I andre del gjennomførte jeg en analyse av de visuelle metaforene og konnotasjonene i bildene som tilhørte teksten, men kun med fokus på objektene i bildene. Deretter gjennomførte jeg også analyse av visuelle metaforer i filmen. Gjennom hele prosessen hentet jeg ut metaforer som enten underbygget merkevareidentiteten gjennom fremdriftsmetaforer eller metaforer hentet fra omsorg. Det finnes selvsagt flere metaforer hentet fra andre kildedomener både i teksten og i filmen, men jeg valgte å bruke de to kategoriene av hovedsakelig to grunner. For det første er det hensiktsmessig å gjennomføre den samme sammenligningen gjennom hele analysen. For det andre er det nettopp disse to metaforgruppene som er fremtredende, på hver sin måte, gjennom hele materialet. Man kan også analysere og tolke *Enovas* merkevareidentitet ved å jobbe med andre temaer, men jeg valgte ut metaforene fordi de er aktuelle i forhold til den didaktiske refleksjonen om bruken av dette i læringssituasjonen for fagskolestudenter. Noen av funnene var ganske lett å forutse, mens andre var mer overraskende. Da er det nærliggende å tro at det vil fortone seg i likhet med dette også for studentene.

Den semiotiske analysen av *Enova* sin tekst, har vært utgangspunktet for å kunne utforske i forhold til den ovenfornevnte formålsdefinisjonen som har dannet grunnlaget for oppgaven. På denne måten har jeg søkt å svare på det tilhørende forskningsspørsmålet. Analysen har vist at fremdriftsmetaforene er fremtredende i store deler av materialet, men i den visuelle delen av filmen kombineres fremdriftsmetaforene med en mer omsorgsorientert symbolikk. Det har

blitt vist at *Enova* bruker metaforer som virkemiddel for å skape en merkevareidentitet med fokus på bærekraftig og trygg fremdrift.

Videre i oppgavens drøfting og refleksjon har hovedspørsmålet vært om dette vil kunne være med på å motivere for læring og underbygge viktigheten av kommunikasjonsemnet i fagskolen. Innholdet i de foregående kapitlene viser at det er på sin rettmessige plass å svare et tydelig «ja» på dette spørsmålet. *Enova* sin nettside kan bidra til å utvikle fagskolestudentenes kompetanse innen kritisk arbeid med tekst, og den multimodale tekstkompetansen som er nødvendig i møtet med bransjespesifikke tekster. Arbeid med nettsiden kan være del av en dannelsesprosess og en livslang læring sett i lys av pedagogikk for voksne studenter. Videre er også identitetsbygging og merkevarebygging i bygg- og anleggsbransjen et aktuelt tema. Bedrifter er fullstendig avhengige av å henge med på *Det grønne skiftet* for å være aktuelle aktører i bransjen i fremtiden. De kommer ikke langt uten dette i markedsføringen på sikt. Å se hvordan *Enova* bygger et narrativ og konstruerer sin identitet rundt *Det grønne skiftet*, kan være et godt eksempel til etterfølgelse av andre.

Gjennom dannelse, gjennom norskfaglig kunnskap og gjennom øving på å møte tekster med et kritisk blikk i fagskolen, heves viktig kompetanse hos fagskolestudenten. I denne sammenheng dukker også bevisstgjøring opp som et viktig element som bør nevnes. Funnene i denne studien er ikke spektakulære og kanskje heller ikke enormt overraskende, men de er ikke uviktige av den grunn: Funnene viser hvor viktig det er at fagskolen og lærerne legger til rette for å sette i gang studentenes bevisstgjøringsprosess rundt det som egentlig er ganske logisk, men ikke mindre viktig, i slike bransjespesifikke fagtekster. Kanskje kan til og med en slik bevisstgjøring skape dypere forståelse for norskfaget fra tidligere skolegang som for mange på yrkesfag kan ha virket demotiverende og kanskje ikke så viktig i forhold til yrket de utdanner seg til. For det andre kan det kanskje også bevisstgjøre bransjen selv, siden de er med på å påvirke innholdet i fagskolens læreplaner. Funnene viser også en overføringsverdi fra *Enovas* tekst til andre typer tekster. Arbeid med metaforer er overførbart til andre måter å bruke virkemidler i en tekst, og det er også overførbart til andre typer tekster. Her kan nevnes andre multimodale, yrkesfaglige sakprosaetekster som fagskolestudentene møter, som for eksempel markedsføring, sosiale medier, nettsider, rapporter, kontrakter, utforming av bilreklame med mer.

Når jeg i formålet med oppgaven ønsket å utforske hvilket potensial yrkesrelevante sakprosaetekster har for kritisk leseopplæring ved fagskolens bygg- og anleggslinje, valgte jeg å gjennomføre en semiotisk analyse med hovedfokus på metaforen. Jeg har problemer med å

finne forskning på kritisk leseopplæring i fagskolen, og det kritiske temaet mangler også som tidligere vist, eksplisitt inn i fagskolens læreplanverk. Min påstand blir derfor at kritisk tilnærming til sakprosaetekster fort kan bli et neglisjert område når det gjelder teknisk fagskole. Arbeidet med analysen i denne oppgaven har gitt produktive svar, men det vil ikke si at det nødvendigvis vil være hensiktsmessig å be studentene på fagskolens bygg- og anleggslinje om å jobbe med metaforer kun på et teoretisk plan. Det vil nok for de fleste verken skape motivasjon eller særlig forståelse. Likevel mener jeg at innholdet i denne oppgaven er meningsfylt å bruke for fagskolesektoren fordi det kan være en innfallsport til en bevisstgjøringsprosess og dannelsesprosess som er viktig i fagskolestudentenes læringsprosess. Kan det for eksempel skape motivasjon til videre arbeid å oppdage at det finnes så mange metaforer i en fagtekst, selv for de som ikke jobber direkte med kommunikasjon og metaforer til vanlig? Kan det videre skape en bevissthet rundt viktigheten av virkemidler som brukes i en tekst, også faglige tekster med naturlig etos i bransjen? Kan det kanskje skape en motivasjon å se institusjoner som *Enova*, gjøre det på denne måten, og dermed ha mulighet til å kunne bruke lignende virkemidler selv? Og kan analyse av metaforene i «Om Enova» være med som en start og en inngangsport til et viktig videre arbeid både med forståelse, økt kunnskap og ikke minst dannelse? Jeg vil tørre å påstå et klart og tydelig *ja*.

Litteraturliste

- Aa, L. I. & Neteland R. (2020a). Å studere til master i norsk – skulens største fag. I L. I. Aa & R. Neteland (Red.), *Master i norsk: Metodeboka 1* (s. 12-27). Universitetsforlaget.
- Aa, L. I. & Neteland R. (2020b). Å designe og gjennomføre eit forskningsprosjekt. I L. I. Aa & R. Neteland (red.), *Master i norsk: Metodeboka 2* (s. 12-24). Universitetsforlaget.
- Berge, K. L. (1998). Å skape mening med språk – om Michael Halliday og hans elevs sosialesemiotikk. I K. L. Berge, P. Coppock & E. Maagerø (Red.), *Å skape mening med språk: en samling artikler av M.A.K. Halliday, R. Hasan og J.R. Martin* (s. 17–32). Landslaget for norskundervisning.
- Blikstad-Balas, M. (2016). *Literacy i skolen*. Universitetsforlaget.
- Blikstad-Balas, M. & Elvebakk, L. (2022). Kritisk lesing i høyere utdanning: Hvordan forholder lærerstudenter seg til tekster som krever kritisk lesing? *Nordic Journal of Literacy Research*, 8(2), 44–63. <https://doi.org/10.23865/njlr.v8.3347>
- Blikstad-Balas, M. & Roe, A. (2020). *Hva skjer i norsktimene?: Ufordringer og muligheter i norskfaget på ungdomstrinnet?* Universitetsforlaget.
- Blikstad-Balas, M. & Tønnesson J.L. (2020). *Inn i sakens prosa*. Universitetsforlaget.
- Bødtker Walstad, P. H. (2015). Kulturfaget yrkespedagogikk: Kulturhistoriske refleksjoner omkring helsefaglig utdanning og yrkesfaglig dannelse. I O. Eikeland, H. Hiim & E. Schwencke (Red.), *Yrkespedagogiske perspektiver* (s. 33–49). Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Caspersen, J., Utvær, B. K., Bugge, H. & Wendelborg, C. (2017). *Fagskolekandidatene: En undersøkelse blant fagskolestudenter uteksaminert i 2015*. NTNU Samfunnsforskning. <https://samforsk.no/publikasjoner/fagskolekandidatene-en-undersokelse-blant-fagskolestudenter-uteksaminert-i-2015>
- Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (2024, 3. mars). *Kunnskapsprat: Hva skal til for at flere voksne skal ta mer utdanning?* <https://hkdir.no/arrangementer/kunnskapsprat-hva-skal-til-for-at-flere-voksne-skal-ta-mer-utdanning>

- Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse. (u.å.). *Videregående*. Hentet 28. april 2023 fra <https://utdanning.no/tema/utdanning/videregaende>
- Eikeland, O. (2015). Om det allmenne ved yrkespedagogikken. I O. Eikeland, H. Hiim & E. Schwencke (Red.), *Yrkespedagogiske perspektiver* (s. 13–32). Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Enova. (2018, 23. januar). *Enova*. <https://energifaktanorge.no/et-baerekraftig-og-sikkert-energisystem/enova/>
- Enova. (u.å.). *Om Enova*. Hentet 28. april 2023 fra <https://www.enova.no/om-enova/>
- Entreprenørforeningen - Bygg og Anlegg. (u.å.). *EBA*. Hentet 28. april 2023 fra <https://www.eba.no/om-oss/>
- Fagskoleloven. (2018). *Lov om høyere yrkesfaglig utdanning* (LOV-2018-06-08-28). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/2018-06-08-28>
- Fagskolen Vestfold og Telemark. (u.å.). *Bygg, anlegg, KEM og FDV*. Hentet 28. april 2023 fra <https://fagskolen-vestfoldogtelemark.no/studier/bygg-anlegg-kem-og-fdv>
- Flatås, R. M. (2022). *Bærekraft i praksis: Aktiviteter og øvelser*. Fagbokforlaget.
- Fossland, T. (2015). *Digitale læringsformer i høyere utdanning*. Universitetsforlaget.
- Frønes, T. S. & Jensen, F. (2020). Introduksjon: Like muligheter til god leseforståelse? 20 år med lesing i PISA. I T. S. Frønes & F. Jensen (Red.), *Like muligheter til god leseforståelse?: 20 år med lesing i PISA* (s. 10–20). Universitetsforlaget.
- Grøn byggallianse. (u.å.). *Klimakur for bygg og eiendom*. Hentet 16. april 2024 fra <https://byggalliansen.no/kunnskapssenter/publikasjoner/infopakkeklimakjempen/>
- Grønmo, Sigmund. (2016). *Samfunnsvitenskapelige metoder* (2.utg.). Vigmostad & Bjørke AS, Fagbokforlaget.
- Halliday, M. A. K. (1978). *Language as a social semiotic: The social interpretation of language and meaning*. Edward Arnold.
- Hennig, R. (2021). Miljøhumaniora, økokritikk og utdanning for bærekraftig utvikling i norskfaget. I M. Axelsson & B. B. Opset (Red.), *Fortellinger om bærekraftig utvikling: Perspektiver for norskfaget*. Universitetsforlaget.

- Hiim H. & Hippe, E. (2001). *Å utdanne profesjonelle yrkesutøvere: Yrkesdidaktikk og yrkeskunnskap*. Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Hiim, H. & Stålhane J. (2018). Yrkesdidaktisk aksjonsforskning. I H. Christensen, O. Eikeland, E.B. Hellne-Halvorsen & I.M. Lindboe (Red.), *Vitenskapelighet og kunnskapsforståelse i profesjonene* (s. 137–156). Universitetsforlaget.
- Hugsted, R. (2022, 18. mai). *Bygg og anlegg*. Store norske leksikon.
https://snl.no/bygg_og_anlegg
- Illeris, K. (2012). *Læring*. (Y. Nordgård, Overs.). Gyldendal Norsk Forlag AS. (Opprinnelig utgitt 2006).
- Inglar, T. (2015). Kyndighetsformer og yrkespedagogiske prinsipper. I O. Eikeland, H. Hiim & E. Schwencke (Red.), *Yrkespedagogiske perspektiver* (s. 94–113). Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Janks, H. (2010). *Literacy and Power*. Routledge.
- Kalleberg, K. & Kleiveland A.E. (2010). Innledning. I K. Kalleberg & A. E. Kleiveland (Red.), *Sakprosa i skolen* (s. 11–17). Fagbokforlaget.
- Klima- og miljødepartementet. (2021, 8. desember). *Det grønne skiftet*.
<https://www.regjeringen.no/no/tema/klima-og-miljo/innsiktsartikler-klima-miljo/det-gronne-skiftet/id2879075/>
- Klima- og miljødepartementet. (u.å.). *Enova SF*. Hentet 28. april 2023 fra
<https://www.regjeringen.no/no/dep/kld/organisasjon/selskaper/enova-sf/id2599611/>
- Kress, G. & Van Leeuwen, T. (2021). *Reading Images: The Grammar of Visual Design* (3.utg.). Routledge.
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/verdier-og-prinsipper-for-grunnopplaringen/id2570003/>
- Kunnskapsdepartementet. (2022, 9. desember). *Hva er en fagskole?*
<https://www.regjeringen.no/no/tema/utdanning/fagskoleutdanning/innsiktsartikler/hva-er-en-fagskole/id2353818/>

- Kvamme, O. A. & Sæter, E. (2019). Bærekraftdidaktikk: Spenninger og sammenhenger. I O. A. Kvamme & E. Sæter (Red.), *Bærekraftdidaktikk* (s. 15–40). Fagbokforlaget.
- Lakoff, G. & Johnson, M. *Hverdagslivets metaforer: Fornuft, følelser og menneskehjernen*. (M. Hidle, Overs.). Pax Forlag A/S. (Opprinnelig utgitt 1980).
- Langli, L. (2015). Noen synspunkter på praktisk og teoretisk kunnskap. I O. Eikeland, H. Hiim & E. Schwencke (Red.), *Yrkespedagogiske perspektiver* (s. 50–73). Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Ledin, P. & Machin D. (2018). *Doing visual analysis: From Theory to Practice*. SAGE Publications.
- Ledin, P. & Machin D. (2020). *Introduction to Multimodal Analysis*. Bloomsbury Academic.
- Lischinsky A. (2018). Critical discourse studies and branding. I J. Flowerdew & J.E. Richardson (Red.), *The Routledge Handbook of Critical Discourse Studies* (s. 540–552). Routledge.
- Loeng, S. (2009). *Andragogikk: En historisk og faglig gjennomgang*. Læringsforlaget.
- Lyckander, R. H. & Grande, S. Ø. (2018). Kompetanse og kompetansebehov i fagskolene. *Skriftserien, 2018(7)*.
<https://skriftserien.oslomet.no/index.php/skriftserien/article/view/120>
- Maagerø, E. & Seip Tønnesen, E. (2014). *Multimodal tekstkompetanse*. Portal akademisk.
- Machin, D. (2011). *Introduction to multimodal analysis*. Bloomsbury Academic.
- Meld. St. 14 (2022–2023). *Utsyn over kompetansebehovet i Norge*. Kunnskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-14-20222023/id2967608/>
- Meld. St. 14 (2019–2020). *Kompetansereformen – Lære hele livet*. Kunnskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-14-20192020/id2698284/>
- Meld. St. 9 (2016–2017). *Fagfolk for fremtiden – Fagskoleutdanning*. Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-9-20162017/id2522412/>
- Miljøfyrtårn. (2023, 17. august). *Sertifiseringskriterier for: Bygg og anlegg*.
<https://stiftelsen.miljofyrtarn.no/kriteriesett-bygg-og-anlegg>
- Nasjonalt fagskoleråd. (2024a, 16. april). *Om oss*. <https://fagskoleradet.no/om-oss>
- Nasjonalt fagskoleråd. (2024b, 12. april). *Nasjonale planer innen tekniske fag*.
<https://fagskoleradet.no/nasjonale-planer-hyu/nasjonale-planer-innen-tekniske-fag>
- NOKUT. (2018, 29. november). *Kvalitetsområder for høyere yrkesfaglig utdanning*.
https://www.nokut.no/siteassets/fagskole/kvalitetsomrader_for_hoyere_yrkesfaglig_utdanning_november_2018.pdf
- Nordskog, H. & Popperud, O. (2000). *Sentrale emner i voksenpedagogikk: Modul 1*. NKI-forlaget og Norsk Fjernundervisning.

- Norges forskningsråd. (u.å.). *Critical Literacy in a Digital and Global Textual World*. Hentet 15. mai 2023 fra <https://prosjektbanken.forskningsradet.no/project/FORISS/301347?Kilde=FORISS&distribution=Ar&chart=bar&calcType=funding&Sprak=no&sortBy=date&sortOrder=desc&resultCount=30&offset=0&Fritekst=critlit>
- NOU 2015: 8. (2015). *Fremtidens skole: Fornyelse av fag og kompetanser*. Kunnskapsdepartementet.
- NTB. (2022, 2. juni). Bygg- og anleggsnæringen har undertegnet ti strakstiltak for å nå klimamålene. *Teknisk Ukeblad Media AS*. <https://www.tu.no/artikler/bygg-og-anleggnaeringen-har-undertegnet-ti-strakstiltak-for-a-na-klimamalene/520001>
- Postholm, May Britt & Jacobsen, Dag Ingvar. (2018). *Forskningsmetode for masterstudenter i lærerutdanning*. Cappelen Damm Akademisk.
- Sintef. (u.å.). *Bygg og anlegg*. Hentet 10. mai 2023 fra <https://www.sintef.no/forskningsomrader/bygg-anlegg-og-infrastruktur/>
- Skrede, J. (2021). *Visuell kommunikasjon*. Cappelen Damm AS.
- Språkrådet. (2015, 4. desember). Årets ord: det grønne skiftet. <https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/hva-skjer/Aktuelt/2015/arets-ord-det-gronne-skiftet/>
- Svennevig J. (2020). *Språklig samhandling: Innføring i kommunikasjonsteori og diskursanalyse* (3.utg). Cappelen Damm AS.
- Sylte, A. L. (2021). *Profesjonspedagogikk: Relevant læring i praksis*. (3. utg.). Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Tønnesson, J. L. (2012). *Hva er sakprosa* (2. utg.). Universitetsforlaget.
- Universitetet i Sørøst-Norge. (u.å.). *Kritisk literacy i ei digital og global tekstverd (CritLit)*. Hentet 16. april 2024 fra <https://www.usn.no/forskning/forskningsgrupper-og-senter/humanistiske-fag/multimodalitet-fomu/critlit/>
- Van Leeuwen, T. (2022). *Multimodality and Identity*. Routledge.
- Van Leeuwen, T. (2014). Parametric systems – The case of voice quality. I C. Jewitt (Red.), *The Routledge Handbook of Multimodal Analysis – Second edition* (s. 76–85). Routledge.
- Van Leeuwen, T. (2005). *Introducing social semiotics*. Routledge.
- Van Leeuwen, T. (1999). *Speech, Music, Sound*. Palgrave Macmillan.
- Veum A. & Skovholt K. (2020). *Kritisk literacy i klasserommet*. Universitetsforlaget.

Figur- og tabelliste

Figur 3.1 Den yrkesdidaktiske relasjonsmodell	34
Figur 4.1 Utklipp av "Om Enova" (hentet 7. november 2023)	37
Figur 4.2 Filmens startbilde fra "Om Enova" (hentet 7. november 2023)	37
Figur 4.3 Prosessen med analyse og drøfting av didaktisk bruk	41
Figur 5.1 Eksempel på skrifttype og fargebruk i teksten "Om Enova"	50
Figur 5.2 Det første bildet som møter leseren i teksten "Om Enova"	52
Figur 5.3 Det andre bildet som møter leseren i teksten "Om Enova"	53
Figur 5.4 Det tredje bildet som møter leseren i teksten "Om Enova"	54
Figur 5.5 Det fjerde bildet som møter leseren i teksten "Om Enova"	55
Figur 5.6 Scene nr. 1 (se også vedlegg 3)	58
Figur 5.7 Scene nr. 6 (se også vedlegg 3)	59
Figur 5.8 Scene nr. 8 (se også vedlegg 3)	60
Figur 5.9 Scene nr. 23 (se også vedlegg 3)	61
Figur 5.10 Scene nr. 10 (se også vedlegg 3)	61
Figur 5.11 Scene nr. 16 (se også vedlegg 3)	62
Figur 5.12 Scene nr. 21 (se også vedlegg 3)	64
Figur 5.13 Scene nr. 15 (se også vedlegg 3)	65
Figur 6.1 Didaktisk modell for arbeid med kritisk literacy basert på Hilary Janks	68
Tabell 5.1 Kort oversikt over scenene i filmen «Enova – Livskraftig forandring»	57
Tabell 5.2 Oversikt over hovedfunn – språklige metaforer	66
Tabell 5.3 Oversikt over hovedfunn – visuelle metaforer og konnotasjoner	66

Vedleggsliste

1. Transkribering av skriftlig verbaltekst
2. Transkribering av voiceover fra film
3. Oversikt over scener i filmen
4. Læringsutbyttebeskrivelsen for emnet *Kommunikasjon* ved *Fagskolen Vestfold og Telemark* (studieåret 2023-24)

Transkribering av den skriftlige delen av «Om oss»

Til informasjon:

- Alle overskrifter og deloverskrifter er markert med blå skrift.
- Frittstående lenker til videre navigering i nettsiden er fjernet.

1 Om Enova

- 2 Enova arbeider for Norges omstilling til lavutslippssamfunnet.
- 3 Omstillingen krever at vi kutter utslipp av klimagasser, bidrar til teknologiutvikling og innovasjon og skaper nye verdier.
- 4 Derfor jobber Enova for at ny energi- og klimateknologi blir utviklet og tatt i bruk i markedet.
- 5 På veien mot lavutslippssamfunnet skal Norge kutte utslipp samtidig som næringslivet må skape nye verdier.
- 6 Skal vi få til dette, må vi satse mye sterkere på innovasjon og teknologiutvikling.
- 7 Vi har nemlig ennå ikke alle løsningene vi trenger for lavutslippssamfunnet, og de nye løsningene må ikke bare være bærekraftige.
- 8 De må også bli økonomisk levedyktige.
- 9 Det skjer ikke av seg selv.
- 10 Det er her Enova kommer inn i bildet.

11 Hva gjør Enova?

- 12 For den enkelte bedrift kan det være kostbart og risikabelt å ta i bruk de nyeste og mest klimavennlige teknologiene.
- 13 Da kan Enova bidra økonomisk, slik at prosjektene likevel lar seg gjennomføre.
- 14 Enova investerer årlig over flere milliarder kroner av fellesskapets midler i løsninger.
- 15 Dette er løsninger som er med på å bygge morgendagens grønne Norge.
- 16 Siden oppstarten i 2001 har vi bidratt til å realisere mange tusen prosjekter.
- 17 Disse prosjektene har gitt reduksjon både i energibruk og klimautslipp.
- 18 Vi er langt ifra i mål.
- 19 Også framover skal vi bidra til at Norge reduserer klimagassutslippene og utvikler ny energi- og klimateknologi.
- 20 Vi skal fortsatt være her for å hjelpe flere ideer ut i markedet.
- 21 Vi skal også gjøre vår del for at innovasjonene øker både i omfang og fart.
- 22 Hver og en har en viktig jobb å gjøre for at Norge skal bli et livskraftig lavutslippssamfunn.
- 23 Bli med oss på ferden.
- 24 Vi gleder oss.
- 25 Hvem kan få penger fra Enova?
- 26 Bedrifter
- 27 Enova kan dekke deler av merkostnaden ved å velge mer energi- og klimavennlige løsninger.

- 28 Investeringstøtte fra oss bidrar til å realisere prosjekter innenfor alle sektorer i privat næringsliv og offentlige virksomheter.
- 29 Eksempler på disse er industri, landtransport, sjøtransport, energisystem og bygg og eiendom.
- 30 Pengene skal gå til framtidsrettede tiltak som er med på å ta Norge til lavutslippssamfunnet.
- 31 Derfor investerer vi tungt i energi- og klimatiltak som gir flere nye teknologiløsninger og flere brukere av kjent teknologi.
- 32 For at en bedrift skal få støtte fra Enova, må støtten være nødvendig for gjennomføringen av prosjektet.
- 33 Enova kan med andre ord ikke støtte tiltak som ville blitt gjennomført uten økonomisk støtte.
- 34 Vi vil derfor ikke støtte prosjekter som allerede har startet.
- 35 Vi ønsker å sikre at fellesskapets midler blir utnyttet best mulig.
- 36 Derfor er det viktig at vi ikke bidrar med mer støtte enn nødvendig.
- 37 Støtten skal være tilstrekkelig til at prosjektet blir gjennomført, men ikke høyere.
- 38 Enova kan bidra i prosjekter innen energi- og klimateknologi fra pilotfasen til kommersialisering.
- 39 Dette kan hjelpe bedrifter å prøve ut teknologier og vise at de fungerer under normale driftsforhold.
- 40 I tillegg bidrar vi til at flere tar i bruk kjente teknologier.
- 41 Vi investerer i energi- og klimatiltak som gir flere nye teknologiløsninger og flere brukere av kjent teknologi.
- 42 [Privatpersoner](#)
- 43 Gjennom Enovatilskuddet kan du få penger tilbake for en rekke energi- og klimatiltak hjemme, enten du oppgraderer boligen eller bygger ny bolig.
- 44 Vi gir tilskudd til en rekke ulike tiltak.
- 45 Du kan også få støtte til å få kartlagt hvilke energitiltak som egner seg best for akkurat din bolig.
- 46 Vi gir også støtte til gode valg innen persontransport.
- 47 [Hva har Enova oppnådd?](#)
- 48 Enovas rolle er å drive bransjene i Norge framover i retning av lavutslippssamfunnet.
- 49 Når vi har bidratt til et varig løft på et område, går videre med å hjelpe til med neste krafttak.
- 50 Tidligere, da luft-til-luft-varmepumper først kom på markedet, støttet Enova kjøp av slike varmepumper.
- 51 Kostnaden var høy og etterspørselen lav, og støtten bidro til at flere skaffet seg varmepumpe.
- 52 På den måten økte produksjonen, og teknologien ble rimeligere og mer tilgjengelig for folk flest.
- 53 I dag er luft-til-luft-varmepumper et av de mest populære energitiltakene i norske hjem.
- 54 Derfor er støtte for dette fra Enova ikke lenger nødvendig.
- 55 I stedet bruker vi ressursene på andre energiløsninger i hjemmet.
- 56 Det er løsninger som trenger vår drahjelp for å kunne stå på egne bein.
- 57 Et annet eksempel på hvordan Enova bidrar til at markedene utvikler seg i riktig retning, er vår satsing på passivhus.

- 58 Dette gjorde vi mellom 2010 og 2013.
- 59 Vi startet med en modig visjon om at alle nybygg skulle være på passivhusnivå i 2020.
- 60 I de drøye tre årene passivhusprogrammet eksisterte, investerte Enova nesten 1 milliard kroner i totalt 567 byggeprosjekter.
- 61 Passivhus har nå gått fra å være en godt skjult hemmelighet til å bli en allmenn standard.
- 62 Dagens satsinger inkluderer prosjektet «Smarte målere – smartere forbrukere».
- 63 Her samarbeider vi med kraftbransjen med mål om at de nye kommende digitale strømmålerne skal gi strømsparing i norske hjem.
- 64 I transportsektoren prøver vi blant annet å framskynde elektrifiseringen av sjøfarten.
- 65 Dette gjør vi ved å støtte dem som går foran i det vi kan kalle batterirevolusjonen til sjøs.
- 66 Eksempler på disse er Eidesvik og Hurtigruten.
- 67 Siden oppstarten har vi bidratt til å realisere tusenvis av prosjekter i hele Norge.
- 68 Positive energihistorier kommer i alle størrelser.
- 69 Et eksempel er historien om utnyttelse av bergvarme under en kunstgressbane i Oslo.
- 70 En av de store historiene er om vårt største tilsagn på 2,3 milliarder kroner til den flytende havvindparken Hywind Tampen.

Transkribering av voiceover i filmen «Enova – Livskraftig forandring»

- 1 Oss her oppe i lille Norge, liksom.
- 2 Har det i det hele tatt noe å si hva vi gjør for miljøet - sånn i det store bildet.
- 3 Allerede i 2050 er hun like gammel som jeg er nå.
- 4 Og hvis hennes generasjon skal slippe ut like mye klimagasser som vi gjør i dag, vil det visstnok være for sent å redde kloden.
- 5 Hvem er det egentlig som har ansvaret for at det ikke skjer?
- 6 Klimaforskerne?
- 7 Politikerne?
- 8 Eller er det meg?
- 9 Det er jo fristende å bare lukke øynene å håpe at noen andre har kontroll.
- 10 Ikke noe galt i å dele bilder av isbjørner på smeltende isflak - på Facebook.
- 11 Men vi kan vel mer enn det?
- 12 Det var ikke før vi kom oss ut i verdensrommet, og tok bilder av jordkloden, at det gikk opp for oss hva som er i ferd med å skje.
- 13 Bare i løpet av hennes levetid kommer vi til å avgjøre mye av jordens fremtid.
- 14 Og nå har vi muligheten.
- 15 For i fremtiden, når barnebarna hennes snakker om klimakrisen, da er det vår generasjon de kommer til å snakke om.
- 16 Men hvilken historie de kommer til å fortelle - er opp til oss.

I tillegg kommer en skriftlig tekst på slutten av filmen: «Enova – Livskraftig forandring»

Beskrivelse av scenene i filmen «Enova – Livskraftig forandring»

Tidspunkt for starten på scenen står oppført i parentes.

1. (0:00) En bil kjører på en vintervei. Bilen vises i fugleperspektiv.
2. (0:04) Bilen kjører på veien, men denne gang sett fra siden.
3. (0:06) Den kvinnelige sjåføren sett gjennom frontruta.
4. (0:11) Kvinnen sett litt bakfra på siden. Hun snur hodet mot passasjeretet og smiler.
5. (0:13) Et lite barn på rundt 3-5 mnd. sitter fastspent i et barnesete plassert i passasjeretet. Barnet ser mot sjåføren.
6. (0:18) Bilen kjører gjennom flatt vinterlandskap med en gård og jorder. Sett på avstand.
7. (0:23) Den kvinnelige sjåføren sett litt bakfra på siden. Hun vender hodet mot vinduet og ser ut på en ruin.
8. (0:25) Ruinen vises nærmere, som om det ses gjennom kvinnens øyne mens hun kjører.
9. (0:30) Nærbilde av bein som jogger oppover en våt sti.
10. (0:32) Kvinnen jogger oppover. Sett fra siden. Det er trær og natur rundt henne.
11. (0:35) Kvinnen når toppen og bøyer seg ned som om hun er sliten, men reiser seg opp og ser utover med hendene i sidene. Det er disig, og solen er lav mot kameraet.
12. (0:40) Kvinnen er ute av kamerafokus og bakhodet vises. Utsikten over disig landskap er i fokus.
13. (0:43) Kvinnen forfra med sola i ansiktet. Hun lukker øynene.
14. (0:48) Kvinnen i kontorlandskap. Hun sitter med en pc mens to andre snakker med hverandre.
15. (0:53) En kvinne og en mann i formelt tøy snakker engasjert med hverandre i samme kontorlandskapet.
16. (0:55) Kvinnen har en fjernkontroll i hånden og går mot en skjerm på veggen. Skjermen viser en graf. Hun starter å snakke henvendt mot rommet.
17. (0:59) Svart himmel med stjerner sett nedenfra.
18. (1:05) Kvinnen ser oppover mot himmelen og stjernene. Vi ser ansiktet hennes.
19. (1:07) Kvinnen går mot et stort vindu og ser inn. Der leker barnet liggende på ryggen. En voksen sitter og passer på.
20. (1:17) Kvinnen ser inn vinduet og smiler. Bakgrunnen viser bygårder.
21. (1:20) Kvinnen bærer barnet på armen, mens hun går bortover en vei. Vi ser kvinnens bakhode og barnets ansikt.
22. (1:26) Kvinnens ansikt fra siden i bilen. Det er mørkt og ansiktet lyses opp av lys utenfra.
23. (1:30) Bilen kjører nedover en bakke mot en by. Bilens bremselys kommer på, den sakter farten og bilen forsvinner bak en sving. Hvit skrift kommer til syne «Enova – Livskraftig forandring».

Læringsutbyttebeskrivelsen for emnet «Kommunikasjon»

Kunnskap

Studenten...

- har kunnskap om grunnleggende kommunikasjonsteori
- kjenner til hvilken betydning kulturell identitet har for samarbeid og kommunikasjon på arbeidsplassen
- har kunnskap om engelske faguttrykk som anvendes innenfor eget fagområde
- har kunnskap om sentrale retoriske begreper og virkemidler
- har kunnskap om kildebruk etter standard for høyere utdanning
- kjenner til vanlige digitale verktøy for kildehenvisning, dokumentasjon, tekstproduksjon, deling, presentasjon og møter
- har kjennskap til prinsipper for tekstorganisering og -produksjon
- har kunnskap om hva som kjennetegner en problemstilling og hvordan svare på denne

Ferdigheter

Studenten kan...

- reflektere over møter mellom forskjellige arbeidslivskulturer
- bruke relevante begreper for å analysere egen og andres tekst
- reflektere over og revidere tekster
- reflektere over hvordan retorikk benyttes
- bygge opp saklig argumentasjon og bruke retoriske appellformer
- innhente informasjon fra ulike kilder og bruke den kritisk, hensiktsmessig og etterrettelig
- reflektere over egen kommunikasjon i profesjonell sammenheng
- produsere tekster der form og innhold er tilpasset situasjon, mål og mottaker
- bruke digitale kommunikasjonsverktøy i profesjonell sammenheng
- uttrykke seg med nyansert ordvalg, variert setningsstruktur og tekstbinding
- planlegge, strukturere og gjennomføre møter og presentasjoner

Generell kompetanse

Studenten kan...

- kommunisere hensiktsmessig for å bidra til en inkluderende organisasjonskultur
- tilpasse språk og argumentasjon etter mål og mottaker
- produsere tekster med korrekt rettskriving, grammatikk og tegnsetting
- beherske relevante kommunikasjonsverktøy
- kommunisere gjennom relevante tekster og kanaler
- samarbeide om tekstproduksjon